

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ENGELLİLERİN EVLİLİKLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE BEKLENTİLERİ
(SAKARYA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedanur BOZKURT ERDEM

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

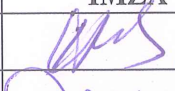
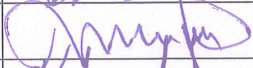

ENGELLİLERİN EVLİLİKLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE BEKLENTİLERİ
(SAKARYA ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedanur BOZKURT ERDEM

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

“Bu tez .../.../201.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç.Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN	BASARILI	
Doç.Dr. Yusuf GENÇ	BASARILI	
Doç.Dr. Bedrettin KESBİN	BASARILI	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Sedanur Bozkurt Erdem
Öğrenci Numarası	:	1360Y59005
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sosyal Hizmet
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	ENGELLİLERİN EVLİLİKLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE BEKLENTİLERİ (SAKARYA ÖRNEĞİ)
Benzerlik Oranı	:	%16

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

06.05.2019

Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....

Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Hasan Hüseyin Taylan

Tarih:

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ilk aşamasından itibaren her türlü desteği sağlayan, bilgi ve katkılarıyla çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren değerli danışmanım Doç. Dr. Hasan Hüseyin Taylan'a,

Araştırmanın yürütülmesinde katkılarını esirgemeyen meslektaşlarım Büşra Narin ve Ümmühan Kaya Uygun'a, Ferizli Engelli Derneği Başkanı Erdiñ Tekinsav'a ve sevgili eşim Murat Erdem'e,

Bugüne kadar dualarını esirgemeyen, varlıkları ile bana güç veren ve hayatımın her aşamasında destek olan annem Selma Bozkurt, babam Muammer Bozkurt, kardeşim Furkan Bozkurt ve tüm aileme,

Teşekkür ederim.

Sedanur BOZKURT ERDEM
21.05.2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. Engellilik ve Engelli Modelleri	6
1.1.1. Engellilik Tanımı	6
1.1.2. Engel Türleri	7
1.1.3. Engelliliğe Tarihsel Bir Bakış	8
1.1.4. Engelli Modelleri	9
1.1.4.1. Ahlaki (Moral) Model	9
1.1.4.2. Tıbbi (Bireyci) Model	10
1.1.4.3. Sosyal Model	12
1.2. Sosyal Dışlanma Bağlamında Engelli Sorunları	13
1.3. Engellilik ve Sosyal Destek	17
1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Engellilik	19
1.5. Aile ve Evlilik	22
1.5.1. Ailenin İşlevleri	24
1.5.2. Aile İçi Sorunlar	27
1.6. Engelliliğin Evlilik ve Aile Kurumu Üzerine Etkisi	29
BÖLÜM 2: YÖNTEM VE TEKNİK	33
2.1. Araştırmanın Modeli	33
2.2. Araştırma Soruları ve Hipotezler	33
2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	34
2.4. Veri Toplama Araçları	34
2.4.1. Anket Formu	35

2.4.2. Evlilik Yaşam Ölçeği (EYÖ).....	35
2.5. Verilerin Analizi.....	36
BÖLÜM 3: BULGULAR VE YORUM	37
3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Verileri	37
3.2. Bekâr Katılımcıların Evlilikle İlgili Beklentileri	42
3.3. Evli Katılımcıların Aile Yapısı	47
3.4. Evlilik Yaşam Ölçeğine Ait Veriler	59
3.5. Evli ve Bekâr Katılımcıların Karşılaştırılmalı Evlilikle İlgili Düşünceleri	67
3.6. Bekâr Katılımcıların Engelliliğin Evliliğe Etkileri Üzerine Düşüncelerine İlişkin Nitel Bulgular.....	76
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
Sonuç.....	80
Öneriler	82
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	105

KISALTMALAR

ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
EGED	: Eğitimde Görme Engelliler Derneği
EY	: Evlilik Yaşam leği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür rgt
WHO	: Dünya Sağlık rgt

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Cinsiyet Durumu	37
Tablo 2 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Yaş Durumu	38
Tablo 3 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Eğitim Durumu.....	39
Tablo 4 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Gelir Durumu	40
Tablo 5 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Engel Türleri.....	40
Tablo 6 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Engel Oranları	41
Tablo 7 : Bekâr Katılımcıların Engel Durumlarının Çıkış Zamanı.....	42
Tablo 8 : Bekâr Katılımcıların Flört Durumu	43
Tablo 9 : Bekâr Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Flörtlerinin Engel Durumu	43
Tablo 10 : Bekâr Katılımcıların Düşündükleri Evlilik Yaşı	44
Tablo 11 : Bekâr Katılımcıların Evlilik İçin Düşündükleri İdeal Evlilik Yaşı	44
Tablo 12 : Bekâr Katılımcıların Düşündükleri Çocuk Sayısı	45
Tablo 13 : Bekâr Katılımcıların Öngördüğü Evlenme Kararının Şekli	46
Tablo 14 : Bekâr Katılımcıların Engelli Eş Tercih Durumu	46
Tablo 15 : Evli Katılımcıların Evlilik Yaşları.....	47
Tablo 16 : Evli Katılımcıların Çocuk Sayıları	48
Tablo 17 : Evli Katılımcıların Çocuklarının Engel Durumları	49
Tablo 18 : Evli Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Süreleri	49
Tablo 19 : Evli Katılımcıların Evlilik Süresi	50
Tablo 20 : Evli Katılımcıların Evlilik Süresine Göre Evliliklerinden Memnuniyet Durumu	50
Tablo 21 : Evli Katılımcıların Eşlerinin Engel Durumu	51
Tablo 22 : Evli Katılımcıların Engel Türlerine Göre Eşlerinin Engel Türleri	52
Tablo 23 : Evli Katılımcıların Eşlerinin Engel Oranları	53
Tablo 24 : Evli Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eşlerinin Engel Durumu.....	53
Tablo 25 : Evli Katılımcıların Engel Durumlarının Ortaya Çıkış Zamanı.....	54
Tablo 26 : Evli Katılımcıların Engel Durumlarının Ortaya Çıkış Zamanına Göre Eşinin Engelli Olma Durumu	55
Tablo 27 : Evli Katılımcıların Engel Oranına Göre Aile Tipi.....	56

Tablo 28 : Evli Katılımcıların Eşleri İle Yaşadıkları Sorunlar.....	57
Tablo 29 : Evli Katılımcıların Maruz Kaldıkları Şiddet Türleri	58
Tablo 30 : Evlilik Yaşam Ölçeği Ortalamaları	59
Tablo 31 : Aile Tipine Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	60
Tablo 32 : Çocuk Sayısına Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	61
Tablo 33 : Evlilik Süresine Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	62
Tablo 34 : Engel Durumunun Ortaya Çıkış Zamanına Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	63
Tablo 35 : Eşin Engel Durumuna Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	63
Tablo 36 : Destek Alma Yönelimine Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	64
Tablo 37 : Engel Türüne Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	65
Tablo 38 : Aylık Gelire Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskall Wallis-H Testi Sonuçları	66
Tablo 39 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Kendileri için Uygun Gördükleri Evlenme Şekli	67
Tablo 40 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Partneriyle Anlaşmazlığa Düştüğünde Vereceğini Düşündüğü Tepki	68
Tablo 41 : Evli Katılımcıların Evlenme Yaşıyla Bekâr Katılımcıların Düşündükleri Evlenme Yaşı Karşılaştırması	69
Tablo 42 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Partneriyle Anlaşmazlığa Düştüğü Taktirde Destek Alma Yönelimi.....	70
Tablo 43 : Bekâr ve Evli Katılımcıların Aile İçi Kararlarda Etkili Olması Gerektiğini Düşündüğü Aile Üyesi	72
Tablo 44 : Bekar ve Evli Katılımcıların Bir Evliliği Başarılı Kıldığını Düşündükleri Hususlar	75

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Moral Model.....	9
Şekil 2: Tıbbi Model.....	11
Şekil 3: Sosyal Model.....	13

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Engellilerin Evlilikle İlgili Görüş ve Beklentileri (Sakarya Örneği)			
Tezin Yazarı: Sedanur BOZKURT ERDEM		Danışman: Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN	
Kabul Tarihi: 21.05.2019		Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 96 (tez) + 9 (ek)	
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet			
<p>Bu araştırma ile engellilerin evlilik ile ilgili görüşlerini, evlilik ilişkilerini ve aile yapılarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Araştırmanın örneklemini Sakarya’da ikamet eden 48 bekâr ve 43 evli engelli oluşturmaktadır. Elde edilen veriler betimleyici istatistik teknikleriyle ve fark testleriyle analiz edilmiş ve şu bulgulara ulaşılmıştır:</p> <p>Bekâr engellilerin çoğunluğunun (%81,3) flörtünün bulunmadığı, yarısından fazlasının (%60,4) evlenme kararını evleneceği kişiyle verse de anne babasının rızasını almak istedikleri, yarısından fazlası için (%56,3) eşinin engelli olup olmamasının fark etmediği bulunmuştur. Evli engellilerin yarısından fazlasının (%65,1) eşinin engelli olmadığı, erkeklerin çoğunun (%72,4) eşinin engelli değilken kadınların yarısından fazlasının (%60) eşinin engelli olduğu, doğuştan engelli olanların çoğunun (%76,9) eşi engelliyken, evlilikten önce ve evlilikten sonra engel durumu ortaya çıkanların çoğunun eşinin engeli olmadığı ortaya çıkmıştır. Bekar engellilerin çoğu (%95,8) tanışarak evlenmek isterken evli engellilerin yarısına yakını (%48,8) görücü usulü ile evlendiği, evlilik içinde bir anlaşmazlık halinde bekar engellilerin yarısına yakını (%43,8) aile büyüklerinden destek almaya yönelirken evlilerin yarısına yakını (%48,8) kimseden destek almamayı tercih ettikleri, bekâr engellilerin aile içi kararlarda evlilere göre daha fazla eşleriyle ortak karar alma eğiliminde oldukları bulunmuştur. Evli engellilerin evlilik doyumunun; aylık gelir, evli olma süresi, sahip olunan çocuk sayısı, engel türü, engel durumunun ortaya çıkış zamanı, eşin engel durumu ve bir sorun halinde destek alma yönelimine göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır ($p \geq 0,05$).</p>			
Anahtar Kelimeler: Engellilik, Evlilik, Engelli Evliliği			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree ☒	Ph.D. ☐
Title of Thesis: Expectations And Comments Of People With Disabilities About Marriage (Sample From Sakarya)	
Author of Thesis: Sedanur BOZKURT Supervisor: Assoc. Prof. Hasan Hüseyin ERDEM TAYLAN	
Accepted Date: 21.05.2019	Number of Pages: viii (pre text) + 96(main body)+9 (app.)
Department: Social Work	
<p>The aim of this study had been to research the opinion about the marriage, marriage relationships and family structures of people with disability. The sample of the study consists of 48 single and 43 married people with disability who were residents in Sakarya. Data acquired was analysed by using explanatory and differential statistical techniques and results were as follows:</p> <p>It was found that most of the single people with disability were not flirting (81,3%); more than half of them declared that even if they decided to get married with their significant other, they would still seek out to receive their parents' approval (60,4%); more than half said it had not been important for them whether the person that they would marry had been disabled or not (56,3%); more than half of them said they had wanted to have two children in the future (57,4%). It was found that more than half of their spouses did not have any disability (65,1%); most of the spouses of men had no disability (72,4%) whereas more than half of the women's spouses had disability (60%); while the spouse of people with disability from birth were also mostly disabled (76,9%), people who were not disabled from birth but disabled before or after the marriage had mostly spouses without a disability. It was found that while most of the single people wanted to marry after meeting in person (95,8%); nearly half of disabled people were married after they are set up by some relative (48,8%); if there was some kind of disagreement between spouses, nearly half of single people with disability suggested that they would seek out the spouse of family elders whereas nearly half of people with disability said that they decided not to get any support from anyone (48,8%); according to what single people said, they were in better terms in order to make decisions with their spouses about family matters compared to married people with disability. Marriage satisfaction did not have any meaningful statistical difference related to monthly wage, marriage duration, total number of children, disability type, the onset of disability, disability of the spouse and if there was an emergence of a disagreement, the type of support that had been sought out ($p \geq 0,05$).</p>	
Keywords: Disability, Marriage, Marriage of People with Disability	

GİRİŞ

Konu

Toplumun temel taşı olarak nitelendirilen ailenin insan yaşamındaki önemi büyüktür. Aile bütün toplumlarda ve kültürlerde birey için hayatın merkezindedir. Bireyler, belli bir olgunluğa geldiklerinde evlilik bağı ile aile kurmak isterler.

Evlilik, insanların biyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabileceği en doğal ilişki biçimidir. Kadın ve erkeğin birlikteliğinin devam etmesi bu ihtiyaçların karşılanmasına bağlıdır. Biyolojik bir ihtiyaç olarak cinsel güdüyü doyumak, psikolojik ihtiyaç olarak sevmek, sevmek, bağlılık, sosyal ihtiyaç olarak güven, korunma, dayanışma içinde olduğunu hissetmek evliliğin en önemli işlevlerindedir. Bu ihtiyaçların her biri aile dışında bir şekilde doyuma ulaştırılabilir; ancak aile olmadan hepsinin aynı anda sağlıklı bir şekilde doyuma ulaştırılması pek mümkün değildir (Nacak ve Karaarslan, 2014:134).

İyi bir evliliğin kişilerin yaşamlarına anlam kattığı bilinmektedir. Evlilikte eşlerin yakınlığı, aralarındaki etkili iletişimleri, paylaşımları gibi sosyal ve duygusal anlamda birbirlerine destek olmaları onların bedensel, ruhsal ve sosyal iyi oluşlarına katkı sağlamaktadır (Glenn, 2010:826). Ancak evlilikte ortaya çıkan problemler, kişiler için birçok olumsuz sonuca yol açabilmektedir.

İnsanlar genç yetişkinlik dönemlerinde yakın ilişki kurabilecekleri kişileri ararlar ancak aşırı koruma altında yetiştirilen, toplumsal örgütlere katılımları sınırlı olan, toplumdan soyutlanan engelliler sosyal çevre ile yeteri kadar ilişki kuramaz, yaşamlarını birleştirecekleri bireyleri bulmakta güçlük çekerler. Her toplumda, insanlardan genç yetişkinlik dönemlerinde aile kurmaları, çocuk sahibi olmaları mutlaka beklenmektedir. Ancak bu beklentiler engelliler söz konusu olduğunda sınırlı düzeydedir Sosyal hayatın birçok alanında dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalan engelliler aile merkezli bir toplumda aile kurmaları da yadsınır. Genelde engellilerin evlenme isteklerine önyargıyla yaklaşılmakta ve onların evlilik içerisindeki sorumluluklarını yerine getiremeyecekleri düşünülmektedir. Bu düşünce özellikle engelli erkeklerin aksine engelli kadınların önünde duran bir güçlüktür. (Karataş ve Çifçi, 2010:149). Toplumun kadın ve erkekten beklediği cinsiyet rollerindeki aksamalar engelliler için ayrı bir sorun alanı oluşturmaktadır.

Önem

Toplumsal yaşam içerisinde engelliler birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ancak bu sorunlar engellilerin biyolojik özelliklerinden ziyade toplumun onların potansiyellerini reddetmesinden, sosyal sistemin onları kendi içine entegre edememesinden kaynaklıdır. Her birey belli bir olgunluğa geldiğinde toplum ondan evlenmesini, aile kurmasını, çocuk sahibi olmasını bekler. Ancak engellilerin evliliği söz konusu olduğunda engellilerin evlenmesi yadırganır, engelli bir kadının iyi bir eş, iyi bir anne olamayacağı, ev içi sorumluluklarını yerine getiremeyeceği düşünülür ya da engelli bir erkeğin ailesini geçindiremeyeceği, eşini ve çocuklarını koruyamayacağı düşünülür. Engelli kadınların cinsel yaşamları yok sayılır. Oysa yapılan araştırmalara göre engelli kadınların hem cinsleri gibi normal bir cinsel yaşamları olduğu ve çocuk yetiştirme konusunda çok büyük sıkıntılar yaşamadığı görülmüştür (Lonsdale,1994; Akt. Gökçearslan, 2005:241).

Engelli bireylerin evlilikleri ve aile yaşantıları çok üzerinde durulmayan bir konudur. Literatür incelendiğinde ağırlıklı olarak engelli çocuğa sahip aileler ve ebeveynler üzerine odaklanılmıştır.

Konuya ilişkin literatür incelendiğinde, doğrudan engellilerin evlilikleri üzerine yapılmış detaylı bir araştırma yoktur. Esra Burcu'nun proje yürütücülüğünü yaptığı Türkiye'de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma (2006) adlı projede, incelenen konulardan biri engellilerin kurdukları ailelerinin yapısal özellikleridir. Çalışmada, engelliler engel durumlarından dolayı eşleri ile sorun yaşamadıklarını belirtse de, bazı konularda eşine sürekli ihtiyaç duymanın yarattığı gerginlik, eşinin kendini kabullenmede yaşadığı sorunlar ve evliliğe ilişkin bazı sorumlulukları yerine getirememe gibi sorunlar yaşayanlar olduğu ortaya konulmuştur.

Esra Burcu'nun aynı projesinin verileri üzerinden ikincil analiz yapılarak engellilerin eş seçimi sürecinde karşılaştıkları sorunların neler olduğu cinsiyete göre irdelenmiştir. Bu çalışmada eş seçimi ve evlilik ilişkisi bağlamında cinsiyet fark etmeksizin engelli olmanın çeşitli sorunlar yarattığı belirtilmiştir.

Karataş ve Gökçearslan Türkiye'de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri adlı çalışmada konu daha çok kuramsal boyutta tartışılmış, engelli kadınların eş olma, çocuk sahibi olma, çocuk bakımını gerçekleştirme gibi toplumsal rollerini

yerini getirirken toplum tarafından çeşitli olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaştıkları belirtilmiştir.

Osunluk ve Uğurlu'nun (2005) Özürlü Kadınlar ve Ayrımcılık isimli makalelerinde hem engelli hem kadın olmanın getirdiği sorunları eşitlik ve insan hakları temelinde değerlendirmişlerdir. Engelli kadınların yaşları, sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri, yaşadıkları bölge ne olursa olsun çok büyük oranda insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir.

Demir ve Yeşiltuna'nın (2017) Aile İktidar İlişkisi Bağlamında Engelli Kadın Olmak isimli çalışmasında hem engelli hem kadın olmanın zorlukalarını ne şekilde ve nasıl deneyimlediklerinin analizini yapmıştır. 26 fiziksel engelli kadın ile yapılan çalışmada engelli kadınların aile ve iktidar ilişkisi bağlamında, gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunları ve zorlukları, sahip oldukları sosyal koşulları ve ilişkileri çerçevesinde, kendi çabalarıyla aşmaya çalıştıklarını ve bu sınırlar içinde kadın kimliklerini inşa ettiklerini ortaya koymuştur.

Yabancı literatür incelendiğinde de engelli bireylerin evlilikleri ve aile sorunları üzerine yapılan çalışmaların çok kısıtlı olduğu görülmektedir. Bunun anlamı bu konuda daha fazla çalışma gerektiğidir ve bu çalışma bu yönde bir adımı tamamlamaktadır.

Ayrıca engellilerin farklı değişkenlere göre evlilik doyumlarıyla ilgili bir araştırma da bulunmamaktadır.

Bu araştırmadan elde edilen bilgi ve veriler ile evli olan engelli bireylerin evliliklerine yönelik değerlendirilmeler yapılması mümkün olacak, engellilerin evlilikleri ve aile sorunları konusunda düşünme, tartışma ve yeni araştırma olanakları yaratılacaktır. Bu bilgiler engellilik ve aile konusundaki politikalara ve eğitim programlarına yönelik çalışmalara kaynaklık edebilecektir. Çalışma bulgularının alanda çalışan uzman kişilere yol göstereceği umulmaktadır.

Amaç

Evlilik ve aile konuları üzerine birçok çalışma yapılmıştır; ancak engellilerin evlilik sürecindeki deneyimlerini, aile yapılarını, evlilik doyumlarını, bekâr engellilerin evliliğe dair görüşlerini derinlemesine ve ayrıntılı olarak anlatan bir çalışma bulunmamaktadır.

Aile üzerine kurulmuş olarak yaşadığımız toplumda genç kızlar ve erkekler belli bir yaşa geldiklerinde evlenmeleri beklenir ve çocuk sahibi olmaları için teşvik edilir. Ancak engelliler evlenmek istediklerinde genelde olumsuz tutumlarla karşılaşılır. Evlilik ve aile içi rollerini yerine getirebilecekleri konusunda çevreleri tarafından şüpheyile bakılır. Herkes gibi engelliler de evlenme sürecinde, evlendikten sonra, çocuk sahibi olduklarında birtakım sorunlar yaşamaktadır, ancak bunun yanında engelliliğin de evlilik içerisinde getirdiği birtakım sorunlar olabilir, kişi evlendikten sonra engelli durumuna düşebilir, sonradan engelli olma durumunun aile sistemi üzerinde olumsuz etkileri olabilir (Peker, 2002:55-56).

Bu çalışma ile amaçlanan engellilerin evlilik sürecinde deneyimlediklerini, beklentilerini, aile içi yaşadıkları sorunlarını, engelli olmanın evlilik doyumunu üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu çalışma, engellilerin evlilik ile ilgili görüşlerini, evlilik ve aile sorunlarını daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak ve yaşantılarını ortaya koyacaktır. Bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirecektir.

Yöntem

Çalışmada basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılacaktır. Araştırmanın örneklemini Sakarya ilinde ikamet eden, %40 ve üzeri engeli bulunan evli ve bekâr bireyler oluşturacak; veriler, SPSS programı ile analiz edilecektir.

Sınırlılıklar

Araştırmanın örneklemi %40 ve üzeri engelli sağlık kurulu raporuna sahip 43 evli ve 48 bekâr engelli ile sınırlıdır.

Araştırma başlangıçta evli engellilerin aile içi sorunlarını incelemek üzere nitel bir çalışma olarak kurgulanmıştır. Ancak katılımcılarla yapılan görüşmelerde, araştırma konusunun mahrem bulunması gerekçesiyle görüşme yapmayı reddeden bireylerle karşılaşıldığından, araştırma yöntemi ve konusunda değişikliğe gidilerek çalışmaya bekâr engelliler de dâhil edilmiştir ve anket yoluyla nicel ağırlıklı nitel bulgularla desteklenen bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Engelli olmanın bireyin evliliğe bakışındaki etkisini ve evliliğe etkilerini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmanın ilk bölümünde literatür taraması yapılarak çalışmaya temel olacak kavramsal çerçeve oluşturulmuş, 3. bölümünde anket yönteminden

yararlanılarak yapılan alan taraması ve istatistiki veriler değerlendirilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde ise elde edilen veriler yorumlanacak; engelli bekâr ve evli bireylerin evlilik öncesi ve sonrasında yaşadıkları üzerine vurgu yapılarak konu ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Engellilik ve Engelli Modelleri

Engellilerin evlilikle ilgili görüş ve beklentileri konusu incelenirken öncelikle engellilik tanımlanarak engelliliğe bakışın dünden bugüne geçirdiği değişim anlatılarak engelli modelleri hakkında bilgi verilecektir.

1.1.1. Engellilik Tanımı

Engellilik birçok boyutu olan bir kavram olup tanımları da çeşitlilik göstermektedir. Çeşitli kuruluşlar ve ülkeler engelli kavramını farklı şekillerde yorumlamaktadırlar. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi'nde, "Fiziksel ya da zihinsel yeterliliği açısından, doğuştan ya da sonradan olan bir noksanlığın sonucu olarak, normal bir bireyin kişisel ve/veya sosyal hayatın gereksinimlerini kısmen ya da tamamen yerine getiremeyen herhangi bir kişi" engelli olarak tanımlanmaktadır (<http://www.un.org.tr/humanrights/en/> 27.02.2019).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün sözleşme ve tavsiye kararı niteliğindeki kararları incelendiğinde, konunun ilk olarak 1955 tarih ve 99 sayılı Mesleki Rehabilitasyon (Engelliler) Tavsiyesi'nde (Vocational Rehabilitation (Disabled) Recommendation) ele alındığı görülmektedir. Tavsiye Kararı'nın tanımlamalara yer verilen 1. Maddesinde "engelli" kavramına da yer verilmiştir. Bu maddeye göre, "engelli birey, uygun bir iş bulabilme ve o işi sürdürebilme konusunda beklentileri, fiziksel ya da zihinsel bozukluk nedeniyle, önemli ölçüde azalmış olan bir bireyi ifade eder" (<https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>, 28.02.2019).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, işitme, konuşma ve fiziksel engelleri fiziksel sakatlıkları ile normal fonksiyonlarını yerine getiremeyen ve bu özellikleriyle diğerlerinden ayrı kişi olarak tanımlanmaktadır. 1990 Amerika Birleşik Devletleri Engelliler Yasası engellilik tanımı "bireyin bir ya da birden fazla ana yaşamsal aktivitesini sınırlayan fiziksel veya zihinsel bozukluk" şeklindedir (Çakmak, 2008:54).

Türkiye'de 2005 yılında çıkarılan Engelliler Kanunu 3. maddesi engelli, "doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi" olarak

tanımlamaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Bu tanımda engelli bireyin yaşadığı sorunlar ve bu doğrultuda gereksinim duyduğu ihtiyaçlar üzerinde durulmuştur. Engelli özel ihtiyaçları bulunan birey kapsamında değerlendirilmiştir.

1.1.2. Engel Türleri

Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu ile iş birliğinde 2010 yılında gerçekleştirilen Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasında engel türleri 8 grupta incelenmiştir:

Ortopedik Engelli: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. El, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında, kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, Serebral Palsi, spastikler ve spina bifida olanlar bu gruba girmektedir.

Görme Engelli: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar renk körlüğü, gece körlüğü (tavuk karası) olanlar da bu gruba girer.

İşitme Engelli: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.

Dil ve Konuşma Engelli: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayan, gırtlaklı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.

Zihinsel Engelli: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zekâ geriliği olanlar (mental retardasyon). Down Sendromu, Fenilketonüri (zekâ geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer.

Ruhsal ve Duygusal Engelli: Duygu, düşünce ve davranışlardaki normalden farklı örüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerine tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede güçlük yaşayan kişilerdir. Depresyon, şizofreni gibi hastalıklar bu gruba girmektedir.

Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır (Kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve den hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları, HIV). Süreğen hastalıklar da, engel türleri içerisinde bir alt başlık olarak yer almaktadır.

Çoklu Engellilik: Birden fazla engel türüne sahip olan kişilerin oluşturduğu çoklu gruptur.

1.1.3. Engelliliğe Tarihsel Bir Bakış

Tarihin her döneminde engelliler doğuştan veya sonradan oluşan sebeplerle her zaman var olmuşlardır. Bu kişiler, çeşitli nedenlerle farklı tutum ve davranışlarla karşı karşıya gelmişlerdir.

Yazılı tarihin ilk dönemlerinde engellilerin yaşamları, onlara karşı tutum ve davranışlar hakkında belgeler son derece sınırlıdır. Eski Ahit'te "Sağıra lanet etmeyecek, körün önüne engel koymayacaksın, körlerin yoldan çıkmalarına da sebep olmayacaksın" denmiştir (Levililer 19:14). Ayrıca Eski Ahitte şu uyarılar da bulunmaktadır: "Ama tanrınız Rabbin sözünü dinlemez, bugün size ilettiğim buyrukların, kuralların hepsine uymazsanız, şu lanetler üzerinize gelecek ve size ulaşacak. Rab sizi delilikle, körlükle, şaşkınlıkla cezalandıracak. Öğle vakti körlerin karanlıkta el yordamıyla yürüdüğü gibi yürüyeceksiniz." (Yasa Kitabı, 28:15, 28-29). Bu ifadeler toplumun engellilere yardım etmesi gerektiğini anlatsa da aynı zamanda engelliliğin bir ceza olduğunu da belirtmektedir.

18. Yüzyıl öncesinde engellilik, doğüstü inanışlar, efsaneler temel alınarak açıklanmaya çalışılırdı. Bedensel farklılıkları olan bebekler bazen tanrının öfkesinin sembolü olarak görülürdü. Bu tür bebeklerin öldürülmeleri tanrıları yatıştırmayı amaçlayan bir eylemdi (Braddock ve Parish, 2001:106). Orta çağda zihinsel yeti kaybı, akıl hastalığı, körlük ve epilepsi de dahi olmak üzere bir çok engel durumunun ortaya çıkması doğüstü güçlere dayandırılıyordu (Braddock ve Parish, 2001:110).

Engellilik ile ilgili olumsuz yaklaşımlara karşın; M.Ö. 11. ve 12. yüzyıllarda eski Mısır'da ders kitaplarında engellilere saygı gösterilmesi ile ilgili bölümlere rastlanmıştır: 'Bir körle gülüp alay etme. Bir cüceyi aşağılama. Ağır felçli bir insanın durumunu daha da zorlaştırma. Tanrı'nın yarattığı zekâ engelli bir insanla alay etme'. Eski Mısırda görme engellilerin bazı organizasyonlarda şarkı söylemeleri, müzisyenlik yapmaları; onların yetenekleri doğrultusunda çalıştırıldıkları ve topluma katkı verdikleri görülmektedir (Kocaömer, 2003).

Engellilere yönelik insanlık dışı uygulamalar Alman Nasyonal-Sosyalizm'de de görülmüştür. Her çeşit zayıflığın saf ırkı tehdit ettiği düşünülüyordu. 1933'te engeli olanları kısırlaştırma zorunluluğu getiren 'İrsi Hastalıklı Nesilleri Önleme Kanunu' yürürlüğe girmiştir. Sağlıklı olanlar sürekli doğurmaya zorlanırken, sağlıksız olanlar

kısırlaştırılmıştır (Gittins, 2011:62). Hitler'in sağlıklı nesil oluşturma hayaline ters düşen engelliler temerküz kamplarında doktorlar tarafından kobay olarak kullanıldıktan sonra topluca fırınlarda yakılmışlardır (Seyyar, 1998).

Literatürde yer alan tıbbi model ya da geleneksel model olarak nitelendirilen engelli modelleri, temellerini bu yaklaşımlardan almaktadır. Dünyadaki ekonomik ve sosyal değişiklikler zaman içinde engelliğin sosyal yanını da göstermiş, engelliliğin sadece tıbbi boyutuyla ele alınmasına eleştiriler getirilerek konu psiko-sosyal boyutuyla da tartışılmaya başlanmıştır.

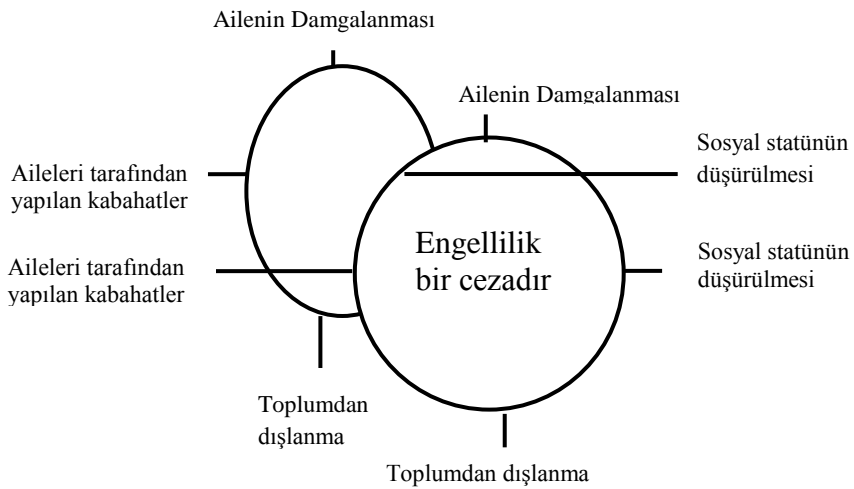
1.1.4. Engelli Modelleri

Literatürde engelliliği açıklamaya çalışan çeşitli kuramsal modeller bulunmaktadır. Bunlar 1. Ahlaki (moral) model 2. Tıbbi (medikal) model 2. Sosyal model. Bu modeller, günümüze kadar engellilerin sorunlarına yönelik geliştirilen politikaları ve toplumun engellilere bakış açısını belirlemede etkili olmuştur.

1.1.4.1. Ahlaki (Moral) Model

Tarihsel olarak en eski model ahlaki modeldir. Engelliliği olağanüstü bir güç tarafından, engellinin, ailesinin yaptığı bir kabahat yüzünden veya önceki hayatında işlediği günahlardan dolayı verilen bir ceza olarak görür Bu nedenden engelliler ve aileleri büyük bir utançla hayatlarını sürdürür ve engelliye saklar, toplumsal faaliyetlerden uzak tutar. (Kaplan, 2000:353).

Şekil 1: Moral Model

Kaynak: Amponsah-Bediako, 2013:127

Ahlaki modelin bir başka biçimi de kişilerin tanrı tarafından engel sahibi olarak özel seçildikleri inancıdır. Engelli olmak, sabrederek, şükrederek kendilerini affettirmek için bir fırsattır. Kişide fizsel iyileşme olmazsa bu iman eksikliği olarak görülür (Retief ve Letšosa, 2018:2). Engellilik gelecekteki bazı ruhsal ödüllere önce acı çekmek için ortaya çıktığı düşünülür. Bazende şeytani ruhların varlığı özellikle şizofreni gibi durumlarda farklı davranışları açıklamak için kullanılır. Şeytan çıkarma veya kurban etme eylemleri, “farklı” olan bireyin canını yakarak ve hatta ölümüne neden olarak, olumsuz etkiyi uzaklaştırmak veya yatıştırmak için yapılabilir (Amponsah-Bediako, 2013:127).

1.1.4.2. Tıbbi (Bireyci) Model

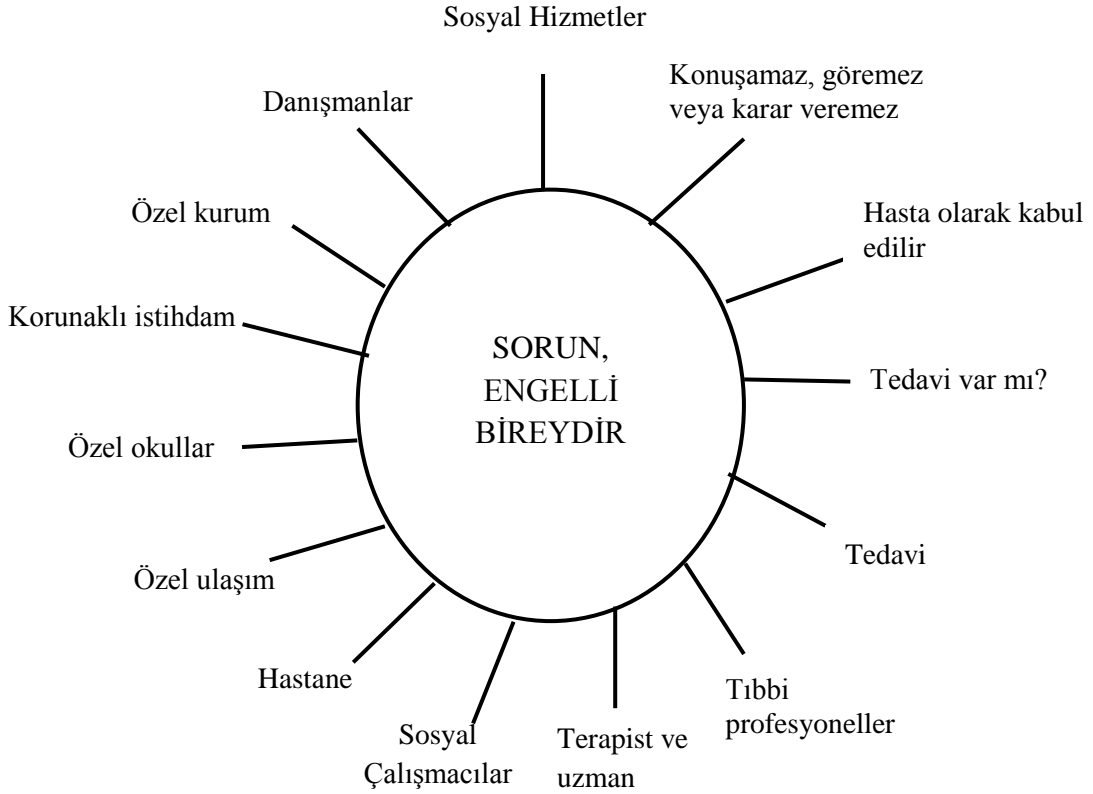
Tıbbi model, engelliliğin trajedi olarak görüldüğü, engeli olan bireyin yetenekleriyle değil biyolojik özellikleriyle değerlendirildiği, daha çok tıbbi bakım ve rehabilitasyona odaklanılan dönemi niteleyen modeldir.

Tıbbi modelin ortaya çıkışı, kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkmasıyla paralel olarak değerlendirilebilir. Endüstriyel-kapitalist üretim biçiminin kâr odaklı olması engellilerin üretim – tüketim sürecinin ve toplumsal yaşamın birçok alanının dışına atmıştır. Ekonomik yapının keskin dönüşümü engellilik olgusunu normal-anormal, güçlü-zayıf, üretken-üretken olmayan ikilikleri temelinde değerlendirmiş, engellilerin tıp araçları ile normal olana en yakın şekilde onarılması hedeflenmiştir. Tıbbi bir müdahaleyle onarılamayan engelliler ise kapitalizmin kontrol ve disiplin gereksinimiyle de uyuşan kurumlara kapatılmıştır. Dolayısıyla üretim sürecinde yer alamayan engelli birey bağımlı hale gelmiş ve yük olarak görülmeye başlanmıştır (Okur ve E. Erdugan, 2010: 248-249). Sakat ifadesi, modern üretim biçiminin taleplerine cevap veremeyenleri tarif etmek için kullanılan bir kelime haline gelmiştir (Galvin, 2006:483). Tıbbi model, kişinin özrü, bozukluğu ve sağlığındaki sapmalar üzerine vurgu yapmakta (Meşe, 2014:86), engellilerin yaşantısına yönelik çözüm arayışından uzak durmaktadır. Bu modele göre kişinin engeli bir ‘anomali’ veya bir hastalık durumudur. Engellilik büyük ölçüde bireyin bir eksikliği ya da yetersizliğidir. Engelliler sosyal yönleriyle değerlendirilmediğinden toplum içinde yaşadıkları sorunlar önemsenmez (Kiesler 1999, akt. Burcu, 2015:25).

Modele göre, engelli kişilerin temel ihtiyacı hastaneler, uzman doktorlar, hemşireler, terapistler vs. gibi şekillerde tıbbî hizmetlerdir. Eğer tedavi mümkün değilse, odaktaki

bireye bakım sağlanması gerekir. Temel bakım, "sorun"u azaltmak için çalışacak olan profesyoneller, danışmanlar, sosyal çalışmacılar, psikologlar ve terapistler, tarafından sağlanır.

Şekil 2: Tıbbi Model

Kaynak: Amponsah-Bediako, 2013:123

Tıbbi model, engelli bireylerin hasta ya da anormal olarak düşünülmesine ya da düşündürülmesine yol açtığından engelli bireylerin toplumda felçli, akıl hastası kör gibi klişeleştirilerek kişilerin damgalanmasına zemin hazırlamakta, ayrımcı tutumları güçlendirmektedir (Smart ve Smart, 2006:30).

Bu model en azından tıbbi olarak iyileşme potansiyeline sahip engelliliğin tedavi edilmesi ya da azaltılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Teşhis-tedavi ile birlikte izleme ve bakım programları sayesinde engelliler için tıbbi rehabilitasyon anlamında bir hizmet alanı yaratılmıştır. Bu modelle birlikte koruyucu sağlık hizmetlerine yönelik çeşitli düzenlemeler hayata geçmiştir (Dalbay, 2009:30). Koruyucu ve önleyici programların başarısı, engelliliğe yol açan doğumsal ve edimsel nedenlerin önemli bir bölümünün ortadan kalkmasını sağlamıştır (Arıkan, 2002:15). Ancak tıbbi model

engelli bireyin sosyal yaşama katılmasının önüne geçmesi ve bireyi özgürleştirmediğinden zaman içerisinde yerini sosyal modele bırakmıştır.

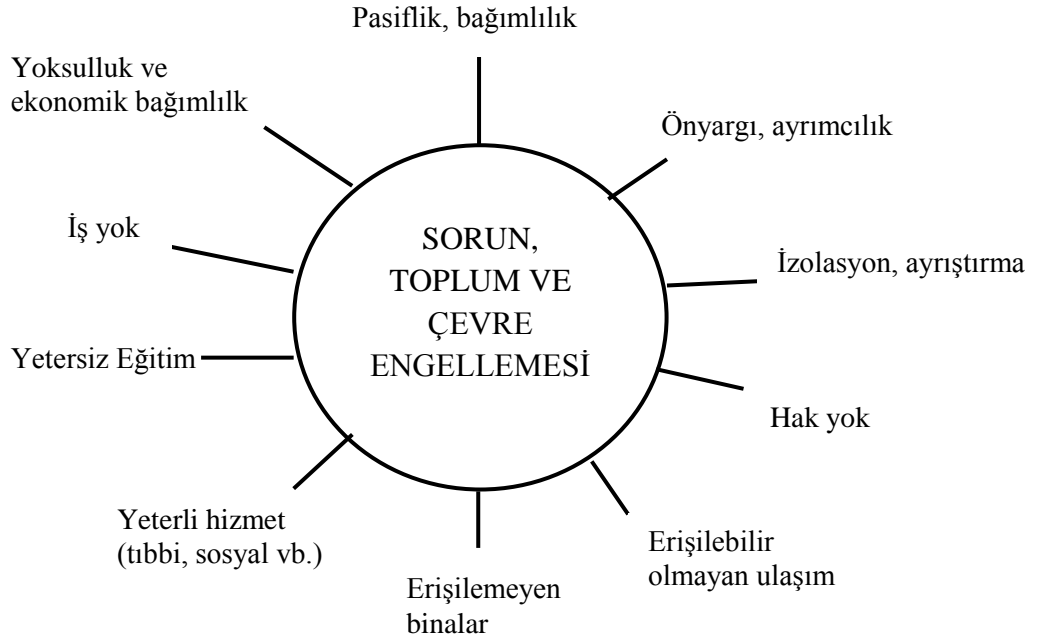
1.1.4.3. Sosyal Model

1960'larda İngiltere'de ortaya çıkan engelli hakları hareketinin 1970 ve 1980'lerde dünya çapında yayılarak ivme kazanmasıyla engellilerin sosyal sorunları daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Sosyal model ilk başta engellileri bağımlı, aciz, muhtaç, üretken olmayan şekilde açıklayan tıbbi modele karşı adeta bir meydan okuma olarak ortaya çıkan sosyal bir harekettir (Okur ve E. Erdugan, 2010:252).

Sosyal modelde, temelde tıbbi modelin ileri sürdüğü tıbbi hizmetler, rehabilitasyon diğer yardım ve destekler reddedilmemekle birlikte, engeli olmayanlarla aynı haklara sahip olma talebi, 'ayrımcılık karşıtlığı' ve 'eşitlik' üzerinden dile getirilmektedir (Çağlar, 2009: 17). Bu model, bireyin biyolojik farklılıkları ile değil, insanların olumsuz tutumları ile engelli hale getirildiğini ileri sürmektedir (Burcu, 2015:31). Sosyal model anlayışına göre, engellilik bir hastalık değil bir insanlık durumudur. Sosyal modelde, hayata tam olarak katılımı güçlük çeken bir engelli, engelli durumundadır. Sosyal modelin amacı, toplumdan dışlanan engelli bireyleri, bağımsız, üretken ve aktif bir yaşam sürebilmesini sağlamaktır. Hem sorunu hem çözümü engelli bireyin kendisinde gören tıbbi modelin tersine, sosyal model engelli bireylere yönelik sosyal düzenlemeler yapma sorumluluğunu topluma yüklemektedir.

Şekil 3: Sosyal Model

Kaynak: Amponsah-Bediako, 2013:125

Sosyal model, engelli bireyin baskı altına alınması yerine kontrol gücünün bireyin kendisinde olmasını, tekdüze bir tedavi süreci yerine bütüncül bir sosyal bakım ve hizmetlerin sağlanmasını, önyargı ve ayrımcılığın yerine bireyin toplumsal hayat içerisinde fırsat eşitliği dâhilinde yer almasını savunur.

1.2. Sosyal Dışlanma Bağlamında Engelli Sorunları

Yaş, cinsiyet, din, ırk gibi bireysel farklılıkları olan insanlar, birbirleriyle anlamlı etkileşimler kuran sosyal varlık alanını oluştururlar. Engelliler de tıbbi tanımlamalardan ziyade bu sosyal varlık alanında değerlendirilmesi gerekmektedir. Engelli bireyin sosyal varlık alanı içerisinde kendisine yer bulamaması ise bireyi kısıtlamakta ve bir çok sorunla karşı karşıya bırakmaktadır (Burcu, 2015:15).

Sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak ele alınan sosyal dışlanma, ekonomik, sosyal, siyasal süreçlere katılamama durumudur (Yıldırım, 2014:92). Bir başka tanımda sosyal dışlanma, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan ve bireyin kendi geleceğini oluşturmasında fırsatların tam olarak erişimini engelleyen temel gereksinimlerden yoksun kalması, toplumla olan bağlarının kopması, sivil, siyasal, ekonomik ve sosyal yurttaşlık haklarından yoksun olma/bırakılma durum ve süreçleri olarak tanımlanmaktadır (Sapancalı, 2005:53).

Toplumsal hayata dilediklerince katılma konusunda mücadele veren engelliler, sosyal dışlanmanın farklı görünümleri ile karşı karşıya kalmaktadır.

Çakır (2002:83), sosyal dışlanma biçimlerini, ekonomik dışlanma, sosyal ilişkilerin zayıflaması ve sosyal destek yoksunluğu, kurumsal dışlanma/kurumsal destek yoksunluğu olarak gruplandırmaktadır.

İnsanların gelir elde edebilmesi için iş bulamaması, ekonomik gelirden yoksun olması durumu ekonomik dışlanmayı ifade etmektedir. Bireyin çalışarak barınma, gıda, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını gidermesi, aynı zamanda toplumsal hayata katılımına da imkan sağlamaktadır (Çakır, 2002:86). Ayrıca kötü çalışma koşulları, düşük ücret, süreklilik göstermeyen ve sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmak, kişinin potansiyelinin altında çalışması da ekonomik dışlanma içerisinde değerlendirilebilir.

Türkiye nüfusunun %12.29'unun engelli olduğu göz önüne alındığında engelli bireylerin işgücü olarak değerlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik açıdan kendi ihtiyaçlarını karşılayan engeli bulunan bireylerin benlik saygıları artar, emek piyasası içerisinde kendilerine yer bulmanın mutluluğunu yaşarlar. Ancak engellilerin çoğu için, bir işte çalışma isteği beraberinde dışlanma, ayrımcılık ve eşitsizlikle mücadeleyi getirmektedir (Burcu,2015:144).

Engelli bireylerin kendi içlerinde cinsiyetlerine göre istihdamları farklılaşmakta, engelli kadınlar engelli erkeklere kıyasla daha olumsuz tutumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu olumsuz tutumlar işyerlerinde de gözükebilmektedir. Kadınların erkeklere kıyasla daha fazla işten çıkarılma riski olması gibi, engelli kadın çalışanların da engelli erkek çalışanlara kıyasla daha fazla işsiz kalabildikleri görülmektedir (Randolpha ve Andresenb, 2004:411). Engelli olan ve olamayan arasındaki ücret farklılıkları da dikkat çekicidir. Buna cinsiyet faktörü eklendiğinde engeli bulunan kadınlar en düşük ücreti almaktadır (ASPB, 2011:21). Düşük ücret verilmesinin sebebi engellilerin kalifiye olmamasından mı yoksa ayrımcılıktan dolayı mı olduğunu belirlemek zordur. Engellilerin diğer bireylere göre çalıştıkları yerde düşük ücretlendirilmesinde daha az eğitim ve mesleki deneyime sahip olmaları önemli nedenlerdendir (Durmaz, 2017: 259). Ancak bireylerin yetenekleri göz önüne alınarak istihdam edilmesi bu sorunu büyük oranda çözecektir. Dünya Sağlık Örgütü, bu konuda engelli çalışanların açık bir ayrımcılığa tabi tutulduklarını vurgulamaktadır (ASPB, 2011:21).

Çalışma, bir geçim aracı olmanın yanında, bireyin toplumda katılabildikleri faaliyetlerin sayısını artırmakta, başka insanlarla ilişki kurmasını sağlamakta, arkadaş olanağı, topluma yararlı olma duygusu ve sosyal birliktelik sağlama imkânı da vermektedir. (Genç ve Çat, 2013:372). Paugam, yapmış olduğu çalışmalarda sosyal dışlanmanın sosyal ilişkiler boyutu üzerinde durmuş, gelirden yoksun olanların aynı zamanda evliliklerinde sorunlar yaşadıklarını, aile ve arkadaşlıkları ile ilişkilerinin azaldığını ve kendilerini sosyal olarak niteliksiz hissettiklerini tespit etmiştir (Akt. Şahin, 2009:49). Malatya’da Engelli Bireylerin Toplumla Bütünleştirilmesine Yönelik Tespit, Bilgilendirme ve Veri Tabanı Oluşturma Çalışması (Özveri) Projesin’de engelli bireylerin büyük çoğunluğunun (%61,3) ailesi dışındakilerle iletişim kurmadıkları, %24.5’inin ise girişken oldukları tespit edilmiştir (Özbulut ve Ö. Sayar, 2009:73).

Bireylerin yasal ve kurumsal düzenlemelerle sosyal olarak koruma altına alınmaması da kurumsal dışlanma veya kurumsal destek yoksunluğu olarak değerlendirilebilir. Bireylerin eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden fırsat eşitliği içerisinde yararlanamaması da kurumsal dışlanmaya girmektedir (Çakır, 2002:88).

Eğitimin bireyin psiko-sosyal gelişimindeki rolü oldukça büyüktür. Eğitim sürecinde eşit katılım ve yararlanma gerçekleşmezse yetişkinlik döneminde sosyal dışlanma için uygun ortam hazırlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO) verilerine göre okul dışı kalan dünya çocuk nüfusunun %35’i engellidir ve bu engelli çocukların da ancak yaklaşık %2’si okula kaydolabilmektedir (Çağlar, 2011:150).

2002 Türkiye Engelliler Araştırmasının verilerine göre okur-yazar engelli sayısının oranı oldukça düşüktür. Cinsiyet bazında bakıldığında ise okuma yazma bilmeyenlerin oranları engelli kadınlarda engelli erkeklere göre iki kat daha yüksektir (TÜİK, 2004:8). Yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmek isteyen bireylerin ise çok az bir kısmı engellilerden oluşmaktadır (EGED, 2015:79).

UNESCO tarafından 1990 yılında düzenlenen Dünya Eğitim Konferansında Herkes için Eğitim kavramı ortaya konmuş ve UNESCO tarafından yapılan sonraki tüm eğitim konferans ve toplantılarında eğitim temel hedefi olarak Herkes İçin Eğitim ifadesi kullanılmıştır (Çağlar, 2009:105). Herkes için eğitim ile amaçlanan, eğitimin kapsayıcı olması böylece öğrencilerin ihtiyaç ve koşullarına uygun yanıt verecek esnek bir

sistemin, genel eğitim düzeni içinde kurulmasıdır. Eğitim sisteminin, nüfusun çoğunluğunu oluşturan engeli olmayanlara uygun olması, engelli bireylerin herkesle eşit bir şekilde eğitim almasının önüne geçmektedir. Burcu'nun (2007:193) Türkiye'de engellilerin sorunları üzerine yapmış olduğu çalışmada, engelli bireylerin yarısından fazlası, eğitim olanaklarından yeterince faydalanamadıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca çalışmada, engelliler, engelli oldukları için okulların kendilerini kabul etmemelerinden, ayrı okullarda eğitim verilerek diğer öğrencilerle eşit koşullarda eğitim alamamaktan şikâyet etmektedirler.

Engelli bireylerin yaşadıkları dezavantajlardan biri de aile kurmaları üzerinedir. TÜİK'in 2002 araştırmasına göre 15 yaş üstü ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engellilerde nüfusun %34,41'i hiç evlenmemiş, %1,66'sı boşanmış, %9,31'i ise eşini kaybetmiştir. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engelli nüfusta hiç evlenmemiş olanların oranı, hem toplam nüfustan hem de süreğen hastalığı olanların oranından daha yüksektir. Bu rakamlara bakarak; engelli bireylerin çoğunluğunun ikinci kişilere bağımlı olarak yaşadıkları yorumlanabilir. Engelli nüfusun medeni durumu cinsiyet ayrımında incelendiğinde tüm engel gruplarında evli olan erkeklerin oranının, kadınlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum kişilerin, engelli kadınların evliliğe ilişkin sorumlulukları yerine getiremeyeceği düşüncesinden dolayı eş olarak tercih edilmediklerinin göstergesidir (TÜİK, 2004:12). Genç'in (2015:86) Türkiye'deki engellilerin sorunlarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada da evli engelli erkeklerin çoğunlukta olduğu, engelli kadınların geçim ve uyum sorunları yaşayabilecekleri ve eşlik görevini yapamayacakları gibi sebeplerle evlendirilmediği belirtilmiştir. Bu sonuçlar, engellilerin evlenmesine ve aile kurmasına yönelik sosyal hizmet uygulamaları ve projelerine duyulan ihtiyacın ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

Sosyal yaşamın her alanı engelliler için sosyal dışlanmaya oldukça müsaittir. Örneğin, çevre tasarımlarında toplum içinde yaşayan engelli bireylerinde olduğunun göz önünde bulundurulmaması engellilerin bir yerden bir yere giderken zorluklar yaşamasına ve ikinci kişilere bağımlı olarak hareket etmelerine neden olabilmektedir. Çoğu engelli birey bu yüzden hastaneye, bankaya, postaneye gidip işlerini tek başına halledememekte, parklarda, kafelerde boş zaman aktivitelerinin dışında kalmaktadırlar. TÜİK'in 2010'da gerçekleştirdiği Engellilerin Sorun ve Beklentilerinin araştırıldığı çalışmaya göre, Ulusal Engelliler Veri Tabanına kayıtlı olan engellilerin %69,9'u

kaldırımların, yaya yollarının ve yaya geçitlerinin engelli bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünmektedir. Ayrıca yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemeleri ile ilgili olarak engelli bireylerin %66.3'ü oturdukları binanın, %59.5'i dükkan, market, mağaza ve lokantaların, %58.4'ü kamu binalarının, %55.4'ü postan, banka ve benzeri yerlerin engelli bireyler için uygun olmadığını belirtmiştir (TÜİK, 2011:27).

Sonuç olarak, engelli bireylere yönelik dışlama, onların istihdam, çalışma koşulları, eğitim, sağlık gibi birçok alandan fırsat eşitliğinde yararlanmalarının önüne geçmekte, engellileri toplumun geri kalan kısmından ayırmaktadır. Bu yüzden engelli bireyler kendilerini yetiştirememekte, kalitesiz yaşam sürdürmektedirler.

1.3. Engellilik ve Sosyal Destek

Sosyal destek, stres altındaki veya güç durumdaki bireye çevresindeki insanlar tarafından sağlanan her türlü maddi ve manevi yardım olarak tanımlanmaktadır (Karademas 2006:1281). Bu kavram, 1950'lerde Carl Rogers tarafından empati, dürüstlük, pozitif bakış ve yargısız yaklaşım boyutlarıyla ele alınmıştır. (Akt. Özbek Guni, 2005:31). Stresin azaltılmasında ve onunla baş etmeyi kolaylaştıran sosyal destek, kişinin sevildiğini, kabul edildiğini, kendisine değer verildiğini, saygı duyulduğunu, bir gruba ait olduğunu hissedebilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, sosyal desteğin kişilerin fiziksel ve ruhsal sağlığını korumada önemli rol oynadığı belirtilmektedir (Ayaz , Yaman Efe, Korukluoğlu, 2008:881).

Sosyal destek stresin yaralayıcı ve olumsuz etkisine karşı bireyi "koruyan" bir faktördür (Karademas 2006:1281).

Sosyal destek kavramının sağlık ile ilişkisini ele alan araştırmalar, sosyal desteğin sağlık ve kendini iyi hissetme üzerindeki etkisini açıklayan iki farklı model önermiştir.

1. Temel Etki Modeli: Temel etki modeline göre sosyal destek ile sağlık arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu modele göre sosyal destek, fiziksel sağlık ve kendini iyi hissetme üzerinde her koşulda olumlu bir etkiye sahiptir, sosyal destekten yoksun olmanın birey üzerinde olumsuz etki yaratacağı savunulmaktadır (Cohen ve Wills, 1985:311).

2. Tampon Modeli: Bu modele göre, sosyal desteğin en önemli fonksiyonu, stres verici yaşam olaylarının zararlarını azaltarak ya da dengeleyerek ruh sağlığını korumaktır.

Stres seviyesinin düşük olduğu durumlarda, sosyal desteğin olumlu veya olumsuz bir etkisi yoktur (Doğan, 2011: 24).

Japon üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmaya göre; stres seviyesi yüksek olan öğrencilerde depresyon ve somatik şikâyetler daha fazla bulunmuştur ve stres seviyesi yüksek olan öğrenciler, düşük olan öğrencilere göre daha fazla destek talebinde bulunmuşlardır (Jou ve Fukada, 2002:359).

Engelliler ve yakınları ile yapılan çalışmalarda sosyal destek önemli bir rol oynar. Birçok araştırmacı, engellilikte fiziksel ve sosyal faktörlerin rolü üzerinde durmuştur.

Engellilere karşı ilgi ve sosyal destek eksikliği engellilerin sorunlarla baş edebilme gücünü olumsuz etkileyebilmekte ve yaşam kalitelerini düşürebilmektedir. (Forouzan vd., 2013:663). Kişinin, engelinden dolayı sosyal etkileşimlerinin kalitesinde düşüş olabilmekte, sosyal çevresine erişimi kısıtlanabilmektedir. Bu yüzden sosyal destek ağlarının oluşumu, engelli kişilerin bakım ve yaşam kalitesinde önemli bir noktadır (Holanda vd. 2015:176). Ayrıca sosyal destek, strese sebep olan çevresel etkilere tampon olmanın yanında engelliliğe adaptasyonu da sağlamaktadır. (Russel, 1996:2). Engelliler arasındaki sosyal desteğin, etkin başa çıkma yöntemleri seçmelerine, öz güvenlerini ve kişisel becerilerini geliştirmelerine, daha iyi sosyal hayata sahip olmalarına şeklinde psiko-sosyal yönden faydası bulunmaktadır (Forouzan vd., 2013).

Sosyal destek türlerini sınıflandırmada çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunların içinde, en çok üzerinde durulanlar, engellilere verilen sosyal destek türlerinin de olduğu, duygusal destek, bilgisel destek ve araçsal destektir. Bu destek türleri zaman zaman birbirlerini kapsayabilmektedir (Erkan, 2003:34).

Duygusal Sosyal Destek: Bireyin takdir edildiğine, saygı duyulduğuna, sevildiğine inanmasını sağlayan davranışları içerir (Jacobson,1996; Akt. Somoğlu, 2016:28). Duygusal destekle engelli ve ailesi kendilerine değer verildiğini, toplum içinde kabul edildiklerini hissederler.

Bilgisel Sosyal Destek: Kişiyeye tavsiye, rehberlik ya da yararlı bilgiler sağlanmasıdır. Problemlerle başa çıkmada bilgi eksikliğini gidermeyi amaçlar. Engelli birey ve yakınlarına, engelliliğin getirdiği sınırlılıklar ve çözüm yolları hakkında bilgi vererek, kişilerin kendi durumlarını daha iyi değerlendirmelerini sağlar (Erkan, 2003:35).

Araçsal Sosyal Destek: İhtiyaç duyulan materyallerin kişi için temin edilmesi, para veya ödünç eşya verilmesi, ev içindeki ve dışındaki işleri üstlenme gibi davranışları içerir. Engelli kişilerin günlük sorumluluklarını yerine getirmesini için onları harekete geçirir. Böyle bir destek engelli ve yakınları için temel bir öneme sahiptir (Lüle,2008:38).

Sosyal destek kaynakları, formal ve informal destek kaynakları olarak ele alınmaktadır. Resmi kurum ve kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar formal destek kaynakları olarak belirtilirken; aile, akraba, komşu, arkadaş gibi kişinin yakın çevresinde bulunan kişiler ile herhangi bir biçimde destek olan diğer kişiler informal sosyal destek olarak belirtilmektedir (Gümüş, 2015:16). Her iki destek kaynağı da , hizmet ve finansal desteği içeren araçsal desteğe ek olarak, sevgi, bakım ve kişisel ihtiyaçların karşılanması gibi duygusal desteği de sağlar (Alotaibi, 1997:2).

N. Alotaibi (1997)'nin çalışmasına göre engelli kişilerin sosyal destek ağları, arkadaşlarından çok aile üyelerinden oluşmaktadır. Okula giden engellilerin çevresi diğer engelli arkadaşlarıyla sınırlı kalmaktadır. Özellikle ağır derecede engele sahip olan kişilerin sosyal destek ağları daha zayıf kalmakta, diğer kişilerle daha az iletişim halinde olmaktadır. Engelli çocukların akranlarından gördükleri destek eksikliği ise, ergenliğe geçişte sosyal problem riskini oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi sosyal desteğin stresle baş etmede temel işleve sahip olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir. Engelli kişilerin karşılaştıkları zorluklar düşünüldüğünde onlar için sosyal desteğin varlığı, kişilerin bakım ve yaşam kalitesinde oldukça önemlidir.

1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Engellilik

Cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramları arasındaki anlam farklılığı olduğu kabul edilmektedir. Cinsiyet bir bireyin erkek ya da kadın olma kimliğini belirleyen biyolojik, fiziksel ve genetik özelliklerini ifade ederken toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe toplum tarafından atfedilen rol ve sorumlulukları vurgulamaktadır.

Oakley'e göre toplumsal cinsiyet, kadın erkek arasındaki farklılıkların sosyal yönü üzerinde duran bir kavramdır (A. Gök, 2013:4). Toplumsal cinsiyetten söz edildiğinde karşımıza kadınlık ve erkeklik ayrımı çıkmaktadır. Kadınlık ve erkeklik farklılığının içeriği kültür tarafından belirlenmekte, kültürün yüklediği anlama göre değişmektedir (Ersoy, 2009:210).

Toplumun bireylerden beklentilerinin farklılık göstermesi kadın ve erkekler için bir sorun olarak ortaya çıkmakta; fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar, mutsuzluk duyguları oluşmaktadır. Özellikle kadınlar erkeklere oranla daha dezavantajlı konumda bulunmaktadırlar (Dökmen, 2009).

Toplumsal cinsiyet kavramından bahsederken kadın ve erkeğin her ikisine birden yer verilirken; toplumsal cinsiyet eşitsizliği konuşulduğunda kadınların erkeklere oranla dezavantajlı konumda olduğu kabul edilmiştir (Demirbilek, 2007:13-25). Engelliler arasında da en çok kadınların dışlandıkları ve şiddete maruz kaldıkları bilinmektedir (Küçükkaraca, 2005:52).

Opong ve Abu'ya (1985; Akt. Kamanlıoğlu, 2007:160-161) göre kadın olmanın yedi temel rolü vardır:

1. Annelik rolü, kadının çocuğunu yetiştirmesi ve topluma hazırlaması ile ilgilidir.
2. Eşlik rolü, toplumun kadından eşini rahat ettirmeyi, onun isteklerini karşılamayı, ona sadık olmayı beklemesidir.
3. Ev kadınlığı rolü, kadının aile içinde oynadığı role işaret eder ve toplum kadından evlenmemiş olsa bile ev işleriyle ve evin bakımıyla ilgilenmesini bekler.
4. Akrabalık rolü, kadının çeşitli akrabalık pozisyonları içinde oynadığı rollerin toplamıdır.
5. Mesleki rol, kadının gelir getirici mal ve hizmet üretimine katılması ile oynamaya başladığı roldür.
6. Topluluk rolü, kadının içinde yaşadığı ve aile ile mesleki rolünü gerçekleştirdiği mekânların dışında kalan alanlardaki, örneğin dini gruptaki roller, dernek üyelikleri ve politik örgütlenmelerdeki faaliyet gibi rolleri içerir.
7. Birey rolü, kişisel gelişimini ve kendini ortaya koymayı içeren; arkadaşlık ilişkileri ve boş zaman faaliyetleri gibi alanları ifade eder.

Kadın ve erkeğe yüklenen cinsiyete bağlı rollerin yanında toplumun normal kabul ettiği bedensel özelliklerin dışında olmak toplumsal yaşam içinde ayrı bir sorun alanı oluşturmaktadır (Burcu, 2015:84). Toplumun bireye kadınlık veya erkeklik rollerini yüklemesinden kaynaklı sorunların yanında, aynı toplumun bireyin engeline yönelik olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesi sorunları pekiştirmekte ve derinleştirmektedir.

Toplum tarafından kadına yüklenen bu roller zaman zaman kadınlar için erkeklere göre dezavantajlı durumlar yaratabilir. Kadının veya erkeğin bedensel/fiziksel özelliklerindeki kısıtlanmalardan dolayı anne ya da baba olma, eş olma, ev içi/dışı sorumlulukları yerine getirebilme gibi rolleri üstlenemeyeceklerinin toplum tarafından

düşünülmesi, engelli bireyin cinsel yaşamdan, aile ve toplumsal yaşamdan da reddedilişi sonucunu doğurabilmektedir (Kurnaz Özdemir, 2012:75). Toplum tarafından beklenen bir erkeğin baba olma, ailesini geçindirebilme ve onu koruyabilme gibi rollerini yerine getirememesi sosyal statüsü ve ilişkileri açısından sorunlar çıkarabilir (Burcu, 2015:84).

K.Güloğlu (2019), engelli kadınlarla ilgili sosyal çalışmaların planlanması ve uygulamada işlevsel olması için engelli kadınlarının konularının netleştirilmesi gerektiğini, dezavantajlı grupların içinde daha dezavantajlı olan bireylerin durumlarının ortaya konabilmesi için engelli kadınlarla ilgili çalışmaların kesişimsel ayrımcılık kapsamında ele alınmasını önermiştir. Makkonen (2002:10), kesişimsel ayrımcılığı aynı anda gerçekleşen ve birbirleriyle etkileşime giren ayrımcılık türü olarak tanımlamıştır. Örneğin engelli bir kadın, hem bir kadın olarak hem de engelli bir birey olarak aynı zamanda ayrımcılığa uğrarsa bu kesişimsel bir ayrımcılıktır.

Toplumsal cinsiyet ve engelliliğin neden olduğu çifte ayrımcılık yüzünden engelli kadınlar topluma tam katılımda ve eşitliği elde etme konularında sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Fairchild, 2002:13; akt. K. Güloğlu, 2015:479). Pekin’de toplanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Eylem Platformu, engeli bulunan kadınların tam eşitlik ve ilerlemeye ulaşmada engellerle karşılaştığını kabul etmektedir (Karataş ve Çamur Duyan, 2005:59). Collins ve Valentine (2003)’nin Discovering Women with Disabilities: Responsive and Relevant Practice adlı çalışmalarında Amerika’daki engelli kadınların sorunları açıklanmaya çalışılmıştır. Engelliliğe feminist perspektiften yaklaşılacak çalışmada; hem engelli hem kadın olan bireylerin, eğitim, iş, ekonomik statü, sağlık, evlilik, aile gibi yaşamlarının bir çok alanında diğer bireylere göre iki kat daha fazla ayrımcılık ve baskı yaşadıkları vurgulanmıştır (Burcu, 2015:87).

Buz ve Karabulut (2015:19)’un toplumsal cinsiyet çerçevesinde ortopedik engelli kadınların deneyimlerinin irdelendiği çalışmada, ortopedik engelli kadın ve erkeklerin sorunlarının ortak olup olmadığı noktasına değinilmiştir. Çalışmada, engelli kadınlar; evlilik, eş seçimi ve eğitim konularında ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Toplumsal cinsiyet bağlamında engellilik konusunu kısıtlı da olsa erkek açısından da ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Erkeğin kendisinden beklenen rolleri sergilemesindeki aksamlar sosyal ilişkilerinde sorunlar yaratabilmektedir. Örneğin, bir erkeğin

cinsiyetine dayalı olarak toplumun yerine getirmesini beklediği babalık, eş olma, koruma ve mesleki rollerini sergileyememesi, engeli bulunan erkek ve kadın bireyler için benzer bir sorun alanı ortaya çıkarabilmektedir (Burcu, Kamanlıoğlu ve Şahin, 2006:5).

1.5. Aile ve Evlilik

Toplumun en küçük birimi olan ailenin insan yaşamında vazgeçilmez bir yeri vardır. Ailenin tanımı ve şekli günümüze kadar değişiklik ve çeşitlilik gösterse de aile her zaman evrensel bir kurum olarak görölmektedir.

Aile, sosyoloji, sosyal hizmet, sosyal psikoloji, hukuk, antropoloji gibi birçok farklı disiplinin ilgi gösterdiği bir alan olduğu için, ailenin tek bir tanımını yapmak oldukça güçtür. İnsanlık tarihi kadar eski olan ailenin en çok bilinen ‘anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük yapı taşı’ şeklindeki tanımı ilk kez Robert Murdock tarafından yapılmıştır. Ancak bu tanım da çekirdek aileyi tanımlamaktadır (Eşsizöğlu, 2012:4).

Evrensel bir kurum olan aile, dünya çapında bir çeşitlilik gösterdiğinden tanımlar da birbirlerinden farklıdır.

Cohen aileyi, doğum, evlilik, evlatlık edinme veya tercih yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu küme olarak tanımlamıştır (Cohen, 2005; akt. Canatan ve Yıldırım, 2011:61). Bu tanımla Cohen’in, resmi olarak evlenmemiş kişileri de aile tanımı içerisine dahil ettiği görölmektedir. Sadece eşlerden oluşan evlilik birliğini de büyük anne büyük babanın olduğu grubu da aile tanımına dahil etmekte ve geniş bir aile tanımı yapmaktadır.

Gladding (2002) , aileyi; geleceğe güvenle ve umutlu bakan, çocuklarına güvenen ve onları koruyan, üyelerinin sorumluluklarının farkında olduğu ve aralarında açık iletişimin olduğu, sınırların belirgin ama gerektiğinde esnek olabildiği, problemler karşısında çözüm arayan bir ünite olarak tanımlamaktadır (Akt. Söylemez, 2011:1).

Şahinkaya’ya (1991: 48) göre aile; evlenme, kan veya evlat edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, üstlendikleri çeşitli roller (karı-koca, anne-baba, evlat ve kardeş) çerçevesinde birbirini etkileyerek kendilerine özgü bir görgüyü oluşturup kuşaktan kuşağa devam ettiren insan topluluğudur.

Aileyi sosyal bir grup olarak ele alan Taylan'ın (2003:5) tanımına göre aile; evlilikle başlayan; kan bağı, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirine bağlanan, rol ve statüler vasıtasıyla konumlanan bireylerin içinde bulunduğu bir gruptur.

Sarı (2014:20), aileyi; “insan soyunu sürdürmek üzere iki farklı cins arasında kurulan, evlilik bağıyla başlayan, birincil ilişkilere dayanan, bu arada cinsel ilişkilere meşruiyet kazandıran, soy ve akrabalık düzeyleriyle toplumsal bir boyut taşıyan, soyut bir ilişkiler ağı olması itibariyle kültürel bir kurum; ama nesnel insanlardan oluşması itibariyle fiili bir grup” olarak tanımlamıştır.

Aile kavramı hakkında çeşitli tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla evrensel anlamda bir “aile” tanımı yapmak oldukça zordur. Ancak, bununla birlikte her aile diğer ailelerle bazı evrensel özellikleri de paylaşır. Bu evrensel özellikler her bir ailenin biricikliğini anlamak için önemli bir anahtardır (<http://acikders.ankara.edu.tr>, 26.05.2019). Bunlar:

- Her aile küçük bir sosyal sistemdir.
- Her ailenin kendine özgü kültürel değerleri ve kuralları vardır.
- Her ailenin yapısı vardır.
- Her ailenin mevcut temel fonksiyonları vardır.
- Her aile yaşam döngüsündeki evreler boyunca hareket eder.

Modern toplumlarda aile kurmanın ilk basamağı evliliktir. Aile ve evlilik kavramları bazen birbirleri yerine kullanılsa da aslında farklı kavramlardır. “Aile” bir grup ya da örgüt, “evlilik” ise karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir “sözleşme”dir (Gül, 2012:21).

Yakın geçmişte evlilik, temel amacı çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek olarak görülmekteyken; günümüzde kadın ve erkeğin karşılıklı yardımlaşma, karşılıklı cinsel doyum sağlama ve çocukların yetiştirilmesi için gereken ortamı sunan özel bir aşk ilişkisi olarak tanımlanmaktadır (Gittins, 1985:153). Bu bağlamda evliliğin bireylerin mutlu olmasını sağladığını, kişiliklerinin gelişiminde rol oynadığını söyleyebiliriz.

Evlilikle birlikte ele alınması gereken bir konu da kültüre göre farklılık gösteren evlenme şekilleridir. Geleneksel yaşam tarzının benimsendiği toplumlarda, aile büyükleri ve akrabaların evlilik çağına geldiğine inandıkları gençlerin birbirleri için uygun olduğunu düşünüp evlendirdikleri görücü usulü ile evlilik yaygındır (Sarı, 2014:29). Buna karşılık bireyselliğin ön planda olduğu büyük kentlerde ise gençlerin iş ya da arkadaş çevrelerinde tanışıp, kendi aralarında anlaşarak evlenmeye karar verdikleri usul ise tanışarak evlenmedir (Karadağ, 2015:45). Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, gençler her ne kadar kendileri tanışarak evlenmeye karar verse bile aile büyüklerinin onayını alma ihtiyacı duyarlar (Sarı, 2014:29). Birbiri ile evlenmek isteyen gençlerin kararına aile büyüklerinin karşı çıkmasının sonucunda ise kaçarak evlenme durumu ortaya çıkmaktadır.

Bir ailenin sağlıklı olup olmadığını anlayabilmek için evliliğin incelenmesi gerekmektedir. Sağlıklı bir ailede; eşler arasındaki etkili iletişim, destek ve onay, aile ile ilgili görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi, çocuklarla ilgilenebilme, karşılıklı saygı ve değer verme, boş zamanları birlikte paylaşma, problemlere birlikte göğüs germe, eşlerin aileye ekonomik anlamda katkıda bulunması ve bir meslek sahibi olma evlilikteki psikolojik doyumu olumlu yönde etkilemektedir (Nazlı, 2013:27).

1.5.1. Ailenin İşlevleri

Aile, yerine getirdiği fonksiyonların önemi nedeniyle toplumsal yapının merkezi unsurları arasında değerlendirilmektedir. Ailenin bu şekilde değerlendirilmesini Bulut (1993:3), iki nedene bağlamaktadır:

1. Neslin devamını sağlayan üreme işlevine sahip olması
2. Ekonomik faaliyetler, sosyal kontrol, eğitim, boş zaman faaliyetleri, din gibi sosyal davranışların kökenini aile hayatından alması.

Ailenin karşıladığı psikolojik, sosyal, cinsel, ekonomik ihtiyaçlar onu toplumsal yapının vazgeçilmezi kılmaktadır.

Ailenin temel işlevleri çeşitli yazarlarca ele alınmıştır.

Ogburn (1963:157), ailenin işlevlerini; ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini değerlendirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamı meydana

getirmek olarak bütüncül bir yaklaşım içerisinde değerlendirmiştir. Ackerman(1958) ise ailenin işlevlerini ‘biyolojik’, ‘sosyal’, ‘psikolojik’ ve ‘ekonomik’ olmak üzere dört başlıkta toplamıştır (Akt. Bulut, 1993:3).

İşlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren aileleri sağlıklı/fonksiyonel aile, aile içi etkileşimin bozuk olması nedeniyle işlevlerini yerine getiremeyen aileleri de sağlıklı/fonksiyonel olmayan aileler olarak tanımlamak mümkündür (Nazlı, 2013:25)

Sağlıklı aileler görevlerini yerine getirirler. Aile üyeleri arasında açık bir iletişim vardır, aile üyeleri psikolojik olarak sağlıklıdır. Çok az çatışma vardır, değişikliklere uyum sağlamada zorluk çekmezler, stresli olaylarla çok iyi baş edebilirler. Bu aileler bir kriz karşısında çabucak kendilerini toparlayabilirler. Aile sisteminde çok az problem olur ve bütün normal şartlarda fonksiyonlarını iyi yerine getirirler (Frude, 1991; Akt. Özatça, 2009:53).

Sağlıklı bir ailenin üyeleri sorunlarını bir araya gelerek çözebilir. Herkes duygusal olarak birbirine bağlı ve özgürlüklerini kısıtlamayacak şekilde ilgilidir. Birbirlerinin davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol edebilirler, aralarında açık, rahat ve dolaysız bir iletişim bulunur (Epstein ve Bishop, 1983; Akt. Işıloğlu, 2009:9).

Nystul, sağlıklı ailenin fonksiyonlarını şöyle sıralamaktadır (1993; Akt. Nazlı, 2013:27-28):

- Duyguları Paylaşma: Aile üyelerinin birbirlerine karşı olumlu ve olumsuz duygularını açıkça ifade etme özgürlükleri vardır.
- Duyguları Anlama: Her aile üyesi, diğer aile üyeleri tarafından anlaşıldığı duygusunu taşır.
- Bireysel Farklılıkları Kabullenme: Aile üyelerinin bireysel farklılıkları hoşgörülü karşılanır ve bütün aile üyeleri kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için cesaretlendirilir, onlara destek olunur.
- İlgi ve Sevgi Duygularının Gelişimi: Aile üyeleri, ilgi ve sevgiyle etkileşimde bulunurlar. Bu durum, aile üyelerinin değerli oldukları duygusunu ve aileye ait olma duygusunu destekler.
- İşbirliği: Her aile üyesi, ailenin fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmek için işbirliği yapmaya gönüllüdür.

- Mizah Duygusu: Aile üyeleri ailedeki olaylarla ilgili olarak şakalaşma ve espri yapma yeteneğine sahiptirler.
- Temel Gereksinimleri Karşılama: Yaşam için gerekli olan yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması.
- Problem Çözme: Sorunlar genellikle demokratik şekilde çözülür.
- Geniş Bir Felsefi Düşünce: Aile hayatının temelini oluşturan bir değerler sistemi vardır.
- Taahhüt: Aile üyeleri birbirlerinin rahatı, huzuru için taahhüt ederler.
- Taktir Duygularını İfade Etme: Aile üyeleri düzenli olarak birbirlerini taktir ederler.
- İletişim: Aile üyelerini arasında iyi iletişim kalıpları kurulur.
- Birlikte Zaman Geçirme: Aile üyeleri olumlu ilişkiler ve aile birliği duygusunu geliştirmek için birlikte vakit geçirirler.
- Maneviyat: Aile üyeleri kendi maneviyatlarından güç alırlar.
- Başa Çıkma Becerileri: Aile sorunlarını çözmeye çalışırken gerekli olan baş etme becerilerine sahiptir.

Nystul'un bahsettiği fonksiyonlardan birindeki zayıflık diğer işlevlerin yerine getirilmesini de olumsuz yönde etkileyecektir. Kısacası her fonksiyon bir diğerini tamamlar niteliktedir.

Aile üyelerinin kişisel gelişmesini sağlamayan ve psikolojik doyum veremeyen aileler sağlıksız ailelerdir. (Bulut, 1993:7)

Sağlıksız bir ailede, üyelerin iletişimleri yetersizdir, aile içi sorunları çözmek için bir araya gelmezler, üyeler arasında duygusal bir bağ yoktur (Erdoğan, 2017:6).

Eşler arasındaki çeşitli anlaşmazlıklardan dolayı aile sağlıksız olabilmektedir. Kişiler, sevdiği ile birlikte daha çok paylaşımda bulunma, cinsel rahatlama, çocuk sahibi olma, toplum beklentisini yerine getirme, statü sahibi olma gibi çeşitli nedenlerle evlenmektedir. Ancak eşlerin evlilikten beklentileri gerçekleşmediğinde ilişkileri bozulabilmektedir (Çakıcı, 2006:31). Freedman, evlilik sürecinde bu beklentilerin karşılanmaması durumunda oluşacak duygu ve davranışların çocuklara yansıtacağını belirtmiştir (Freedman,1981:486).

Greene, yaptığı bir çalışmada çiftlerin başlıca sorun alanlarını; eşlerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayamaması, sık kavgalar, cinsel tatminsizlik, ekonomik açıdan fikir ayrılıkları, sadakatsizlik, iletişim azlığı ve çocuklar nedeniyle çatışma olarak belirtmiştir. Çalışmada, en çok dile getirilen sorunun 'iletişim eksikliği' olduğu ifade edilmiştir (Greene, 1970; Akt. Bulut, 1993:12). Aile içi iletişimin iyi olmasını sağlıklı bir evliliğin göstergesidir (Freedman, 1981: 483-484). Sorunlu evliliklerde de eşler arasındaki iletişimde azalma ve iletişime girmede isteksizlik görülmektedir (Bulut, 1993:11)

Ailenin rolleri çok zayıf veya belirsiz olduğu için aile sağlıksız olabilir. Bazı aile üyeleri rollerini yerine getiremeyebilir ve bu da aile içinde soruna neden olabilir. Örneğin geleneksel ailelerde kadının görevi annelik yapmak, evin temizliğini yapmak, yemek yapmak iken erkeğin görevi evin maddi ihtiyaçlarını gidermek, ailesini korumak olarak belirlenmiştir. Geleneksel ailelerde anne veya babanın rollerini yerine getirmede yaşanan aksaklık çatışmaya sebep olabilir. Katı kuralları olan bir ailede bu çatışma çözülemeyip ailede huzursuzluğa sebep olmaktadır. Eğer aile içi kurallar esnek ise beklenen rollerin yerine getirilmemesine karşın aile içinde hoşgörü mevcuttur, kişilerden beklenen roller olmazsa olmaz değildir (Nazlı, 2013:29).

Görüldüğü gibi sağlıksız ailelerde açık iletişimin ve etkileşimin kurulmadığı, karşılaşılan kriz durumlarıyla başa çıkılmadığı, problemlerin çözümsüz kaldığı, katı kuralların veya kuralsızlığın bulunduğu görülmektedir. Aileyi etkileyen işsizlik, ölüm hastalık gibi olaylar da ailenin işlevlerini geçici de olsa olumsuz etkileyebilmektedir. Sağlıklı bir aile bir zaman sonra sağlıksız hale gelebilmektedir. Önemli olan üyelerin aralarındaki sorunların kısır döngüye girmemesini sağlamaktır.

1.5.2. Aile İçi Sorunlar

Aileler, içinde buldukları ekonomik, politik, kültürel vb. stres kaynaklarının sebep olduğu, birbirleriyle olan ilişkilerinde kendilerine özgü çeşitli psiko-sosyal içerikli sorunlar yaşayabilmektedir (Göç, 2006:5). Bu sorunları temel olarak aile içi iletişimsizlik, şiddet, aile büyükleri ve akrabalar ile ilişkiler, ekonomik sorunlar, ilgiye ve bakıma muhtaç bireyin varlığıdır.

Aile sisteminin işleyişinde, iş birliği, karar verme gibi aile içindeki işlevlerin sağlıklı yürütülmesi için iletişim en kritik konu olarak kabul edilmektedir (Bulut, 1993:15).

Eşler arasındaki ilişkinin devamını sağlayan veya bozan aile içi konulardan ziyade, eşler arasında bu konuların nasıl ele alındığıdır (Nazlı, 2013:273). Etkili bir iletişim kişilerin birbirlerini daha iyi tanımalarına, kaynakların kullanımında beraberliğin sağlanmasına, davranışlarda koordinasyona, amaçların belirlenmesine kişilerin kendilerine ve diğer kişilere saygı duymasına olanak sağlamaktadır (Hawkins, 1970:480). Aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişimindeki sorunlar, rollerde karmaşaya, yetkilerin yersiz ve yanlış kullanılmasına, ailenin dengesini bozmaya neden olmaktadır (Göç, 2006: 10). Aile içi iletişimde karşılıklı saygının söz konusu olmadığı durumlarda aile üyeleri arasında olumsuz iletişim oluşmakta, bu durum da aile içi huzursuzluğa, bazı durumlarda aile içi şiddete neden olabilmektedir. (Karadağ, 2015:29). Aile üyelerinin birbirlerine karşı açık olmaya çaba gösteren, tamamlayıcı, diğer aile üyelerinin duygu ve düşüncelerine ilgili olması aile içinde etkin bir iletişim olduğunu gösterir (Nazlı, 2013:25). Eşler arası iletişim çatışmaları, anne-baba-çocuk ilişkilerindeki sorunlar, aile içi şiddet çok ciddi iletişimsizlikten kaynaklı sorunlar olmakla birlikte yine çözümü iletişimde yatmaktadır (Karadağ, 2015).

Aile içinde güveni zedeleyen ve evlilik ilişkisi üzerinde yıkıcı bir etkisi olan aile içi problemlerden biri de sakatsizliktir. Teknolojik gelişmelerin artmasıyla birlikte internet kullanımının artması, sosyal medyanın yoğun kullanımı, internet üzerinden aldatılma ve sadakatsizlik sorununu gündeme getirmekte ve eşler arasında önemli bir sorun olarak görülmektedir (Taylan, 2016:461).

Aile, akrabalık sistemi içinde var olan bir kurumdur (Özbay, 2014:56). Akrabalık ilişkilerini çekirdek ailenin dışında kalan üyeler olarak tanımladığımızda, çocuklar evden ayrıldıklarında ister evlenip kendi ailelerini kursunlar ister tek başlarına oturmaya başlasınlar, aileleriyle akrabalık ilişkisine girmeye başlarlar (Özbay, 2014:85). Akrabalar ve aile büyükleriyle ilgili yaşanan sorunlar ise çoğunlukla ailelerin kendi sınırlarını çizememesinden kaynaklıdır (Göç, 2006:12).

Aile geçimi, ailenin geçiminin kimin üstleneceği, aile bütçesinin nasıl oluşturulacağı, harcamaların nasıl yapılacağı gibi hususlar ekonominin ailedeki yerini göstermektedir. Karadağ (2015:97) yapmış olduğu çalışmada, ailelerin ekonomik durumlarının çiftler arasındaki iletişime doğrudan etkisi olduğunu, ekonomik anlamda problemlerle karşı karşıya kalan ailelerde ortaya çıkan çatışmalar evlilik uyumuna etki ettiğini bulmuştur.

Çocuklar dünyaya geldikten sonra aile yeni bir döneme girer. Yeni bir çocuğun doğumu ile aile bireyleri, ilişki ve aktivitelerin yeniden düzenlenmesinden kaynaklanan sorunlarla birlikte çocuğun kontrolünü sağlama ile ilgili problemler de yaşayabilir (Gladding, 1998; Akt. Nazlı, 2013:48).

Ailede bedensel/zihinsel engeli, kronik hastalığı olan bir bireyin bulunması da aile yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle toplumun engelli bireylere karşı olumsuz tutumları nedeniyle ailede genel çökkünlük ve stres yaşanmaktadır. Arıkan (2001:52,53), yapmış olduğu çalışmada ailelerin yaşadığı stres sebeplerini şu şekilde sıralamıştır:

- Engelli üyenin engellilik derecesi
- Engelli üyenin genel sağlık durumu
- Engelli üyenin davranış tarzı (uyumsuz vb.)
- Ailenin ihtiyaç duyduğu hizmetler
- Ailenin engelli üye için ihtiyaç duyduğu kişisel bakım ve rehberlik düzeyi
- Aile üyelerinin sorunlarla baş etme tarzı
- Aile üyelerinin sorun çözme gücü

Ancak Arıkan'ın yaptığı çalışmada katılımcıların yarısına yakını, yaşanan sorunlar ne olursa olsun aile ilişkilerini etkilemediğini düşünüyor.

Görüldüğü gibi aile hayatında ortaya çıkan güçlüklerin aile üyelerini ve bir bütün olarak aile kurumunu olumsuz yönde etkilediği bir gerçektir.

1.6. Engelliliğin Evlilik ve Aile Kurumu Üzerine Etkisi

Çalışma hayatına girmek, evlilik ve ebeveynlik gençler tarafından yetişkinliğin sembolü olarak görülmektedir. Yirmili yaşların ortalarına gelmiş gençlerden toplumun beklentisi de bu yöndedir (Clark ve Hirst, 2007:272). Ancak engelli gençler için toplumsal beklentiler sınırlı düzeydedir (Karataş ve Gökçearslan Çiftçi, 2010:149). Engelli bireyin toplum içindeki statüsü ve saygınlık düzeyi, toplumun beklentilerini karşılmasıyla yakından bağlantılıdır (Burcu, 2015:134).

Engelliliği sosyal bir kavram olarak ele aldığımızda, kişinin biyolojik doğasının sonucu ortaya çıktığını öne süren medikal modelden ziyade engelliliğin toplumsal olarak yapılandırıldığını açıklayan sosyal modele uygun olduğu görülmektedir. Çünkü

engellilik biyolojik farklılıkların değil toplumsal dışlanmanın bir ürünüdür (Burcu, Kamanlıoğlu ve Şahin, 2006:4).

Engellilerin sosyal izolasyonu, genç yetişkinlerin evlenme olanakları üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Kaynaştırma eğitimin yaygın olmaması engellileri daha çocukken akranlarından ayırmaktadır. Okul dışındayken de mimari engeller sosyal mekânlara erişim imkânlarını kısıtlamaktadır. Bu durum engelli gençlerin toplum içinde sınırlı bir alanda kalmalarına neden olmakta ve potansiyel eşleriyle tanışma fırsatının önüne geçmektedir. Ayrıca engellilerin toplum içinde daha az görülmesi onlarla ilgili olumsuz önyargıları da pekiştirmektedir (Janus, 2009:103). Engelli olarak büyüyen insanların evlenme oranları engelli olmayanlara göre daha düşüktür (Tumin, 2016:713). Clark ve Hirst'ün (1989:282), yetişkinliğe geçiş dönemindeki 10 engelli genci takip ettiği çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğu evlenmek ve çocuk sahibi olmak istediklerini belirtmelerine rağmen çok az kişinin evlendiği daha azının ise çocuk sahibi olduğu görülmüştür. Bu sonuç engelliler için yetişkinlik yaşamına geçişin akranlarına göre daha zor geçtiğinin ve kesintiye uğrayabileceğinin de göstergesidir.

Engel durumunun ortaya çıkış zamanı da evlenme olasılığını etkilemektedir. Hiç evlenmemiş yetişkinler arasında çocukken engelli olanların oranı daha yüksektir. Çocukken engelli olanlarda üniversite mezunu olmaları ve istihdamları ile evlilik arasında pozitif yönde bir ilişki varken, yetişkinlik döneminde engelli olan insanların evliliklerinde böyle bir ilişki yoktur (Tumin, 2016:715-716).

Engelli bireylerin evliliğe hazırlık sürecinde yaşadıkları önemli sorunlardan biri de kuracakları ailenin içinde yaşabilecekleri fiziki şartları engelli bireylere uygun konut bulmaktır. Ayrıca engelliler, uygun ev arayışı sırasında ev sahiplerinden 'Evi nasıl temizleyeceksin?' 'Çamaşırları nasıl yıkayacaksın?' gibi negatif tutum içeren sorulara da maruz kalabilmekteler (Demir ve Yeşiltuna, 2017:537).

Engellilik aile kurumunu etkileyen ve üzerinde birtakım güçlükler yaratan bir durumdur. Bu güçlükler kişinin yaşına, engel grubuna, içinde yaşadığı aile türüne göre farklılık gösterir (Arıkan, 2001:46). Ayrıca toplumun negatif tutumları da engellilerin aile kurmalarını, çocuk sahibi olmalarını güçleştirmektedir (Demirbilek, 2005:14). Tarihsel süreçte aile politikaları içerisinde zihinsel engellileri kontrol altına almak, gelecek kuşaklarda kalıtsal hastalıklardan kaçınma amacıyla yasalar getirildiği bilinmektedir (Davis, 2011:198). Sonraki yıllarda gelişen sosyal model yaklaşımı

çerçevesinde insan hakları çalışmalarındaki gelişmelerle birlikte engellilere ilişkin politikalar belirlenmiştir. Bu politikalar ile engellilerin evlenip çocuk sahibi olmalarına daha çok destek verilmeye başlanmıştır. (Demirbilek, 2005:15).

Engelliler, evlilik ve aile kurumu içerisinde herkesin yaşadığı genel sorunlarla birlikte engellilik ve sosyal sistemin getirdiği sorunlardan dolayı daha fazla sorun yaşamaktadırlar. Peker (2002:55), hem engelli hem de ailesi için yaşanan sorunları içsel (duygusal) ve dışsal (çevresel) olarak iki yönlü ele almıştır. İçsel sorunlar, endişe, suçluluk, kaygı, kızgınlık, diğer aile bireylerinin ihtiyaçları, birinin yeterince destek olup olmadığı ve gelecek hakkında emin olamama gibi duygusal gerginlik yaratan konuları içerir. Engelli bireyde fonksiyon kaybının oluşmasından itibaren ve daha sonra, tekrarlar biçimde yas tutma kişinin hayatı boyunca pek çok kez gerçekleşir (Encyclopedia.com, 27.06.2016). Arıkan'ın (2001:52) Görme Özürlüler Derneği'ne üye engelli aileleri ile yaptığı çalışmada, pek çok engelli yakını, engellilikten kaynaklanan moral bozukluğunu, geleceğe ilişkin kaygı ve üzüntüyü dile getirmiştir. Ailedeki genel çökkünlüğün ve stresin temelini ise olumsuz toplumsal tutumlar olduğunu belirtenler olmuştur. Kişi aynı zamanda, çalışma yaşamına, aile yaşamına ve çevresine ilişkin rollerine uyum sağlama gibi dışsal sorunlar da yaşayabilmektedir (Duyan, 1996:26).

Engelli olma durumu aileye fazladan maddi sıkıntılar ortaya çıkarabilir. Engelli bireyler ve aileleri, engelsiz bireylerin sahip olduğu bir yaşam standardına ulaşabilmek için çoğunlukla ek maliyetler yüklenmek durumunda kalabilirler. Fazladan yapılan bu harcamalar genellikle sağlık hizmetlerine, yardımcı cihazlara, daha pahalı ulaşım araçlarına, ısınmaya, çamaşır hizmetlerine, özel diyetlere veya kişisel yardım gereksinimlerinin karşılanmasına gitmektedir (Zaidi ve Burchardt, 2005:89).

Engelliler, engelli olmayan bireylere göre cinsel yaşamlarında da daha fazla sorun yaşamaktadır. Yaşamın erken dönemlerinde görülen bozukluklar genellikle düşük sosyal ve cinsel güven üretirken, yetişkinlikte engelli olan hastalar gerçekte neyin kaybolduğunun farkındadır. Bozukluğa uyum süresi her ikisinde de benzer olsa da uyum süreci farklılık gösterir. İnsanların sakatlıklarını nasıl gördükleri ve durumun etkilerini yönetmekten sorumlu olduğunu gördükleri başa çıkma yeteneklerini büyük ölçüde etkiler (Glass ve Soni, 1999:518). Bu durum engellileri psikososyal yönden olumsuz yönde etkilemekte ve evlilik ilişkilerine de yansımaktadır (Cangöl, Palas Karaca ve Aslan, 2013:142). Engelli bireylerin cinsel açıdan aktif olmadıklarına ilişkin

yaygın yanlış algılar, sağlık profesyonellerinin genellikle engelli bireylere cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri vermemelerine yol açmaktadır (Nosek ve Simmons, 2007:74). Dolayısıyla sağlık personellerin arasında engelliliğe ilişkin bilginin sınırlı olması engellilerin yetersiz muayene edilmesine neden olması muhtemeldir. Toplumun olumsuz düşüncesinin aksine cinsel yaşam engellilerin evlilik yaşamlarında ve ilişkilerinde önemli rol oynamakta, aktif cinsel hayatın olmaması evliliğin sonlandırılması için önemli bir neden olarak görölmektedir. Çünkü aktif cinsel yaşam, hamilelik, çocuk sahibi olmak engelliler için toplumsal bir statü göstergesidir (Demir ve Yeşiltuna, 2017:543).

Toplumsal yaşamda yer alan engelliler, engelli olmayanlar gibi evlenmekte, çocuk sahibi olmakta, bir aile kurmaktadır. Ancak engellilerin evlenip aile kurmaları olumsuz toplumsal tutumlar nedeniyle kolay olmamaktadır. Engelli bireyin kendi hayatını kontrol edebilmesi için istihdam, eğitim, fiziksel çevrenin düzenlenmesi gibi imkânların sunulmasının önemi açıktır. Ayrıca aileden başlamak üzere toplum içinde engellilerle ilgili yanlış algının düzeltilmesi ve destekleyici bir çevrenin oluşturulması engellilerin toplumsal çevreden kaynaklı evlilik sorunlarını büyük oranda çözecektir.

BÖLÜM 2: YÖNTEM VE TEKNİK

2.1. Araştırmanın Modeli

Evlilik öncesinde ve sürecinde engelli olmanın bireyin yaşamına etkisi incelenerek; engellilerin evlilik konusunda yaşadığı sorunlara çözüm üretilmesi ve stratejiler geliştirmesi amaçlanan bu çalışma, betimleyici nicel bir araştırmadır.

Çalışmada engelli olmanın evliliğe etkisini belirlemek için araştırmacı tarafından literatür taranarak hazırlanan anket formu ve Evlilik Yaşam Ölçeği kullanılmıştır. Soruşturma sonrası elde edilen veriler istatistik teknikleriyle analiz edilip yorumlanmıştır.

2.2. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Araştırma Sorusu 1: Engellilerin kurdukları ailelerinin yapısal özellikleri nelerdir?

Araştırma Sorusu 2: Engelli bireyler eş tercihlerindeki kriterleri nelerdir?

Araştırma Sorusu 3: Engellilerin evlilik hakkındaki düşünceleri nelerdir? Evli ve bekar engellilerin evlilik düşüncelerindeki farklılıklar söz konusu mudur?

Bu araştırma ile bekâr engellilerin evliliğe ilişkin düşünceleri ile evli engellilerin evlilik sürecindeki deneyimleri, aile yapıları ortaya konularak bekâr ve evli engellilerin evlilik ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle evli ve bekâr engellilerin demografik verilerini, engellilerin genel özelliklerini ve evlilikle ilgili düşüncelerini incelemek amacıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

Hipotez 1: Evli engellilerin çoğunun eşleri de kendileri gibi engellidir.

Hipotez 2: Evli engellilerin çoğu aile büyükleriyle birlikte yaşadıkları geniş aile tipini benimserler.

Hipotez 3: Engellilerin çoğu engel durumlarından dolayı evlilik yapamayacaklarını düşünür.

Hipotez 4: Evli engelli bireylerin evlilik doyum düzeylerinde; aylık gelir, evli olma süresi, sahip olunan çocuk sayısı, engel türü, engel durumunun ortaya çıkış zamanı, eşin engel durumu ve bir sorun halinde destek alma yönelimine göre istatistiki olarak anlamlı bir fark vardır. Bu hipotez de alt hipotezlere bölünmüştür:

Hipotez 4a: Aylık gelire göre evli engelli bireylerin evlilik doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 4b: Evli olma süresine göre evli engelli bireylerin evlilik doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 4c: Sahip olunan çocuk sayısına göre evli engelli bireylerin evlilik doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 4d: Engel türüne göre evli engelli bireylerin evlilik doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 4f: Engel durumunun ortaya çıkış zamanına göre evli engelli bireylerin evlilik doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 4g: Eşin engel durumuna göre evli engelli bireylerin evlilik doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 4h: Bir sorun halinde destek alma yönelimine göre evli engelli bireylerin evlilik doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark vardır.

2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın ana evrenini, Sakarya ilinde ikamet eden %40 ve üzeri engelli sağlık kurulu raporuna sahip engelli bireyler oluşturmaktadır. Bu evrende, veri toplama sürecinde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden, Adapazarı, Serdivan, Akyazı, Sapanca ve Ferizli’de ikamet eden 48 bekâr ve 43 evli engelli araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem, evrenin tamamını temsil etmediğinden bir genelleme amacı taşımamaktadır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, araştırmacının kendisi tarafından yüz yüze anket yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırmanın amacı engelli bireylerle paylaşılmış; gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcıların sözlü izinleri alınmıştır.

Her bir katılımcıya, literatür incelenerek bekâr ve evli katılımcılara ayrı olmak üzere, “anket” formu uygulanmıştır. Ayrıca, evli bireylere Evlilik Yaşam Ölçeği (EYÖ) uygulanmıştır.

2.4.1. Anket Formu

Bekâr ve engellilere uygulanan anket formlarında ortak olarak katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durumu, gelir durumu gibi sosyo-demografik bilgilerin yanında engel durumu, engel durumunun ortaya çıkış zamanı gibi bilgiler ile aile içi sorunlarda destek alma eğilimi, bir evliliği başarılı kılan hususlarla ilgili düşünceleri, aile içi karar alma süreciyle ilgili görüşleri yer almaktadır.

Bekâr katılımcılara uygulanan anket formunda farklı olarak, bireyin flört durumu, eş kriterleri, düşünülen evlenme yaşı, evlenme şekli ve evlenme kararı gibi veriler içermektedir.

Evlilere uygulanan anket formunda ise farklı olarak eşin engel durumu, çocuk sayısı, aile tipi, eş ile yaşanan sorunlar, sorunlara karşı verilen tepkilere, maruz kalınan şiddet türleri, evlilikten memnuniyet gibi sorular yer almaktadır.

2.4.2. Evlilik Yaşam Ölçeği (EYÖ)

EYÖ, Tezer (1996) tarafından evlilik ilişkisinden sağlanan genel doyum düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu çalışmada geliştirilen evlilik doyumu ölçeğine “Evlilik Yaşamı Ölçeği” adı verilmesinin nedeni, doyum kavramının ölçeğin uygulandığı ireylerde yaratacağı değişik etki ve yorumlamaları bir ölçüde önlemektir. 10 sorudan oluşan 5’li dereceleme tipi bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10’dur. Ölçekte daha yüksek puan daha fazla evlilik doyumunu göstermektedir.

Evlilik Yaşamı Ölçeği’nin geçerliği ve güvenilirliği konusunda, ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ilk uygulamada .91, ikinci uygulamada ise .89 olarak bulunmuştur. Bulgular, evlilik yaşamı ölçeğinin yeterli düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Tezer, 1996). Bu araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliğine bakılmış ve Cronbach Alpha katsayısı .74 olarak bulunmuştur.

2.5. Verilerin Analizi

Sakarya ilinde evli ve bekârlara uygulanan anket sonucunda elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS paket programı ile değerlendirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde betimleyici istatistiklerden (frekans değerleri ve çapraz tablolar) ve fark testlerinden yararlanılmıştır. Evlilik Doyum Ölçeğinin bulguları, normallik varsayımını ($p<0.05$) karşılamadığı için fark testleri olarak Kruskal-Wallis H ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

BÖLÜM 3: BULGULAR VE YORUM

3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Verileri

Katılımcıların cinsiyet yaş, eğitim, aylık gelir, engel türleri, engel oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 1:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Cinsiyet Durumu

Cinsiyet	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Erkek	31	64,6	33	76,7
Kadın	17	23,3	10	23,3
Toplam	48	100,0	43	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %64,6'sı erkek, %23,3'ü kadındır. Evli engellilerin ise %76,7'si erkek, %23,3'ü kadındır.

Evli engellilerin arasındaki bu fark, kadının geleneksel toplumdaki yeriyle bağlantılı olması muhtemeldir. Erkek engellilerin daha rahat evlilik yapıyor olması, kadının, toplumun da kendisine dayattığı ölçüde, aile içerisinde “bakıcı” rolünü sürdürüyor olmasından kaynaklanabilir.

Buna ek olarak, erkek engellilerin toplum hayatına daha rahat girebilmesi, iş hayatında daha kolay rol alabilmesi, bunun sonucunda elde ettiği sosyal ortam sayesinde evliliği daha rahat gerçekleştirmesi göz önüne alınırsa yine kadın engelliler açısından bir dezavantaj olarak tanımlanıp yorumlanabilir.

Yine bu noktada, cinsiyetler arasındaki bu eşitsizliğin nedenlerine dair araştırmalar ve yorumlamalar; özellikle engelli kadınların yaşadığı aile kurma konusundaki sıkıntıların belirlenip bunların üstesinden gelinmesinde yardımcı olabilir.

Ayrıca, evlilik içerisindeki kadın engelli bireylerin engel durumlarının, genele vurulduğunda, belirtilen “bakıcı” rolünde olmaları sebebiyle evli erkek engelli bireylere göre daha hafif olması da ihtimal dahilindedir.

Tablo 2:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Yaş Durumu

Yaş	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
18-24	33	68,8	1	2,3
25-34	10	20,8	7	16,3
35-44	3	6,2	21	48,8
45-54	2	4,2	6	14
55-64	-	-	7	16,3
65 +	-	-	1	2,3
Toplam	48	100,0	43	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %68,8'i 18-24 yaş arasında, %20,8'i 25-34 yaş arasında, %6,2'si 35-44 yaş arasında, %4,2'si ise 45-54 yaş arasındadır.

Evli engellilerin ise; %2,3'ü 18-24 yaş arasında, %16,3'ü 25-34 yaş arasında, %48,8'i 35-44 yaş arasında, %14'ü 45-54 yaş arasında, %16,3'ü 55-64 yaş arasında, %2,3'ü 65 yaş ve üzerindedir.

Bekâr katılımcılar en yoğun 18-34 yaş aralığındayken evli katılımcılar 35-44 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Beklenildiği gibi yaş arttıkça kişilerin bekâr kalma durumu da ortadan kalkmaktadır.

Engellilik durumunda erken yaşta evliliklerin daha kısıtlı kalabilmesi muhtemeldir. Bunun da nedeni; engellilerin toplum içerisinde evlilik gerçekleştirebilecek yeterliliği sağlayıp düzeni oturtmalarının daha fazla zaman almasından olabilir.

Engelsiz ailelerle engelli aileler arasında yapılacak ortalama evlilik yaşı araştırmaları, bu konuda bir fark olup olmadığını anlamaya yardımcı olabilir. Bir fark ortaya çıktığı takdirde, yapılacak nitelik araştırmaları engellilerin daha geç evlilik yapmaya iten sebepleri araştırıp anlamının yolunu açacaktır.

Kültürler arası çalışmalarla, farklı toplumlardaki engellilerin evlilik yaşları arasında fark olup olmadığını görülmesi, eğer ülkemizde evlilikler daha erken yaşta yapılıyorsa, engellilerin daha rahat evlilik yapmasının önündeki engellerin araştırılmasının yolunu açabilir. Bu da daha sonrasında bu engellerin ortadan kaldırılması ya da en azından

azaltılması için politikaların bulunması ve hayata geçirilebilmesi yönünde önemli bir mihenk taşı olabilir.

Tablo 3:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	-	-	1	2,3
Okuryazar fakat diploma yok	1	2,1	-	-
İlkokul mezunu	2	4,3	10	23,3
Ortaokul mezunu	-	-	2	4,7
Lise mezunu	26	55,3	16	37,2
Ön lisans mezunu	6	12,8	6	14
Lisans mezunu	12	25,5	8	18,6
Toplam	47	100,0	43	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %2,1'i okuryazar, %4,3'ü ilkokul mezunu, %55,3'ü lise mezunu, %12,8'i ön lisans mezunu, %25,5'i lisans mezunudur.

Evli engellilerin ise %2,3'ü okuryazar değil, %23,3'ü ilkokul mezunu, %4,7'si ortaokul mezunu, %37,2'si lise mezunu %14'ü ön lisans mezunu, %18,6'sı lisans mezunudur.

İlköğretimden sonra eğitim hayatlarına devam ederek lise ve lisans eğitimini tamamlayanlarda bekâr olanlar evli olanlara göre çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durumun, bekâr katılımcıların yaşlarıyla bağlantılı olarak, engellilerin günümüzde eğitime erişim fırsatlarının artmasından kaynaklı olabileceği söylenebilir.

Eğitim konusunda değinilmesi gereken önemli bir konu, evlilik sonrasında engelli bireylerin evlilik içi sorumlulukları nedeniyle eğitimleri konusunda çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilecek olmalarıdır.

Evlilik içinde, özellikle ortaokul ve lise mezunu engelli bireylerin tanımlanıp bu bireylerin eğitimlerine devam etmesi konusunda nasıl teşvik edilebileceği konusunda politikalar geliştirilip uygulamaya geçilebilirse, hem toplum içinde engelli bireylerin daha iyi adapte olması sağlanır, hem de engelli bireylerin topluma katkısı da artacağı için; toplumun gelişmesi söz konusu olur.

Tablo 4:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Gelir Durumu

Aylık Gelir	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
700 TL -2000TL	16	34,8	10	23,9
2000TL-3500TL	15	32,5	18	43,0
3500 TL ve üzeri	15	32,7	14	33,4
Toplam	46	100,0	42	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %34,8'i 700TL – 2000 TL, %32,5'i 2000-3500 TL, %32,7'si 3500 TL ve üzeri aylık gelire sahiptir. Evli engellilerin ise %23,9'u 700 TL-2000TL, %43'ü 2000 TL-3500 TL, %33,4'ü ise 3500 TL ve üzeri gelire sahiptirler.

Beklenildiği gibi düşük gelirli bekâr engellilerin sayısı, düşük gelirli evli engellilere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu noktada üzerinde durulması gereken nokta, bekâr engellilerin düşük gelir nedeniyle evliliği gerçekleştirme konusunda yaşadıkları sorunlar varsa öncelikle bu sorunların belirlenmesi üzerine araştırmalar yapılmalı ve belirlenen sorunlar doğrultusunda çözüm önerileri geliştirilmeli. Geliştirilen çözüm önerileri geniş çapta uygulamaya konduğu takdirde engelli bireylerin evlenmesinde rahatlatıcı bir etken olacaktır.

Tablo 5:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Engel Türleri

Engel Durumu	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ortopedik Engelli	21	43,8	16	37,2
Süreğen Engelli	9	18,8	9	20,9
Görme Engelli	8	16,7	13	30,2
Çoklu Engelli	6	12,5	1	2,3
İşitme Engelli	4	8,3	3	7
Ruhsal ve Duygusal Engelli	-	-	1	2,3
Toplam	48	100	43	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %43,8'i ortopedik engelli, %18,8'i süreğen engelli, %16,7'si görme engelli, %12,5'i çoklu engelli, % 8,3'ü işitme engelli grubu içerisinde dir.

Evli engellilerin ise; %37,2'si ortopedik engelli, %30,2'si görme engelli, %20,9'u süregen engelli, %7'si işitme engelli, %2,3'ü ruhsal ve duygusal engelli, %2,3'ü çoklu engelli grubu içerisinde dir.

Araştırmaya katılan evli ve bekâr engellilerin engel durumlarına göre dağılımı nispeten benzerdir.

Görme engellilerin oranı, bekârlardakine oranla evlilerde daha yüksektir. Belki bu, görme engellilerinin sosyal ağlarını daha geniş tutma eğiliminde olmasından ve bu sayede de evliliği daha rahat gerçekleştirmesinden kaynaklanabilir. Daha geniş bir örneklem grubuyla yapılacak niceliksel çalışmalar, bu konuda bundan fazla bilgi edinebilmemize yardımcı olabilir. Çoklu engeli bulunan engellilerin oranı evlilerde daha düşüktür; bu da evliliğin fiziksel ve psikolojik anlamda daha fazla yükümlülük getirmesinden, çoklu engellilerin, evlilik konusunda daha fazla zorluk yaşamasından kaynaklanabilir. Bu konuda yapılacak araştırmalar faydalı olabilecektir.

Engel grupları arasında yapılacak araştırmalar da hangi engel gruplarının evlenme konusunda daha rahat olabildiklerini anlamak açısından faydalı olabilecektir. Bunun yanında, engelli gruplarının karşılaştırılması doğrultusunda, belirli engel grupları diğerlerine göre daha dezavantajlı durumda görünüyorsa, sonrasında yapılabilecek bu zorlukların nelerden kaynaklandığına yönelik niteliksel araştırmaların sonuçları dikkate alınarak, bu engel gruplarını güçlendirme yaklaşımını benimseyerek, farklı stratejiler geliştirip uygulanabilir.

Tablo 6:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Engel Oranları

Engel Oranı	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
%40 - %60	28	58,3	19	44,2
%61-%80	8	16,7	6	14
%81 ve üzeri	12	25	18	41,9
Toplam	48	100	43	100

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %58,3'ünün engel oranı %40 ile %60 arasında, %16,7'sinin engel oranı %61 ile %80 arasında, %25'inin engel oranı ise %81 ve üzerindedir. Evli engellilerin ise %44,2'sinin engel oranı %40 ile %60 arasında,

%14'ünün engel oranı %61 ile %80 arasında, %41,9'unun engel oranı ise %81 ve üzerindedir.

Engel oranı arttıkça evlilik oranının düşmesi beklenirken, katılımcılar arasında bu yönde anlamlı bir fark görülmemektedir. Bunun farklı nedenleri olabilir. Daha geniş bir grupta, cinsiyetler arasındaki farklılara yönelik yapılacak araştırmaların bu konuda ışık tutması mümkün olabilir.

3.2. Bekâr Katılımcıların Evlilikle İlgili Beklentileri

Bu başlık altında bekâr katılımcıların engel durumlarının ortaya çıkış zamanı, fölrt durumları, düşündükleri evlilik yaşı ve çocuk sayısı, ön gördükleri evlenme şekli, eş tercihinine ilişkin veriler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7:
Bekâr Katılımcıların Engel Durumlarının Çıkış Zamanı

Ortaya Çıkış Zamanı	Sayı	Yüzde
Doğuştan	32	66,7
Sonradan	16	33,3
Toplam	48	100

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %66,7'sinin engel durumu doğuştan olup %33,3'ünün engel durumu sonradan ortaya çıkmıştır.

Doğuştan engelli olan bireyler, toplumun kendilerini güçsüz olarak görmesini içselleştirmesi nedeniyle kendilerini eksik biri olarak hissedebilirler. Öte yandan engellilikle ilgili olumsuz tamlamalar kişinin kendisini engelli olarak kabul etmeme, durumunu inkâr etme gibi davranışlar da sergileyebilir. Doğuştan engelli bireyler için destekleyici çevre olanaklarını sağlamak önemlidir (İçağasioğlu Çoban, 2003:47). Doğuştan engelli olanlar ve aileleri bu duruma uyum sağlayarak yaşamlarını organize edebilir ancak sonradan engelli olanlar ve aileleri için gelecek belirsiz olabilir, aile ve sosyal ilişkiler değişebilir. Bu durumda engelli kişinin benlik algısı yeniden düzenlenir. Ama doğuştan engelli olanlarda çocukluktan itibaren benlik algısı olumsuz gelişmişken sonradan engelli olanlarda önceki kişilik gelişimleri ve benlik algıları pozitifdir. Bu durum engelliliğin getirdiği güçlüklerle başa çıkmada kişiye yardımcı olabilir. Sonradan engelli olan kişilerin olumsuz benlik imajı geliştirmemesi için destekleyici bir çevre önemlidir (Mackelprng ve Sasgiver, 1999; Akt. İçağasioğlu Çoban,2003:48-49).

Tablo 8:
Bekâr Katılımcıların Flört Durumu

Flört Durumu	Sayı	Yüzde
Evet	9	18,8
Hayır	39	81,3
Toplam	48	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %18,8'inin flörtü varken %81,3'ünün flörtü yoktur.

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin çoğunun flörtü olmaması dikkat çekicidir. Bu durum kişilerin engel durumlarından dolayı özgüven düşüklüğünden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca mimari erişilebilirliğin elverişsiz olması, engellilerin potansiyel eşleriyle tanışma imkânlarının da önüne geçebilmektedir.

Tablo 9:
Bekâr Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Flörtlerinin Engel Durumu

Cinsiyet	Flörtün Engel Durumu		Toplam
	Evet	Hayır	
Erkek	-	6	6
	-	100	100
Kadın	1	2	3
	33,3	66,7	100
Toplam	1	8	9
	11,1	88,9	100

Bekâr katılımcıların cinsiyetlerine göre flörtlerinin engel durumunu incelediğimizde flörtü olan erkeklerin flörtlerinin hiçbirinin herhangi bir engeli yokken; flörtü olan kadınların %33,3'ünün flörtü engelli, %66,7'sinin flörtü engelli değildir.

Erkek evli katılımcıların eş tercihlerinde olduğu gibi erkek bekâr katılımcılar da flörtlerinin engelli olmasını tercih etmemekte, kadın katılımcılar ise flörtlerinde engelli partner seçebilmektedir. Kadınların engel durumundan kaynaklı dezavantajlı konumlarının her yaşta devam ettiği söylenebilir.

Flört eden katılımcıların çoğunun flörtlerinin engel durumu olmaması, engellilerin flörtleşmek için genellikle birbirilerini tercih etmediklerini göstermektedir. Bu noktada,

çok farklı etkenler için içine girebilir. İki flörtün de engel durumunun mevcut olması, hem sosyal, hem psikolojik hem de fiziksel anlamda farklı zorluklar ortaya çıkarıyor olabilir.

Tablo 10:
Bekâr Katılımcıların Düşündükleri Evlilik Yaşı

Yaş	Sayı	Yüzde
22-25	16	35,6
26-29	19	42,2
30+	10	22,1
Toplam	45	100

Bekâr katılımcıların %35,6'sı 22-25 yaşında, %42,2'si yaşında, %22,1'i 30 yaşında veya sonrasında evlenmeyi düşünmektedirler.

Yaşanan toplumsal değişimin evlilik üzerindeki etkilerinden biri de evlilik yaşının artmasıdır (Kongar, 2000: 599). Bu bağlamda engelli bekâr popülasyonu da daha yüksek bir yaş aralığında evliliği düşünmektedir. Genç yaştaki engellilerin evliliğe geçişlerini ve kendi kendilerine yetebilmelerini sağlayabilmek adına araştırmalar yapıp uygulamalar geliştirilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 11:
Bekâr Katılımcıların Evlilik İçin Düşündükleri İdeal Evlilik Yaşı

Yaş	Sayı	Yüzde
23-25	20	43,5
26-30	26	56,5
Toplam	46	100

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %43,5'i ideal evlenme yaşının 23-25 yaş aralığında olduğunu düşünürken %56,5'i 26-30 yaş aralığının evlenmek için ideal olduğunu düşünmektedir.

Katılımcılar arasında düşünülen evlilik yaşını 30 yaş ve üzerine kadar belirleyen %22,1'lik kısım varken ideal evlilik yaşı 30'un üzerinde çıkmamaktadır. Genç yetişkinlik döneminde, insanlar yakın ilişki içerisinde olacakları kişileri ararlar. Yaşamın bu döneminin başarılı geçmesi, engelli bireyler için eğitim, ulaşım, çalışma gibi fırsatların artırılmasına bağlıdır. Onlara verilen fırsat ve haklarla doğru orantılı

olarak kendilerinden beklenen eş bulma, evlilik yapma, çocuk sahibi olma gibi toplumsal görevleri de başarıyla yerine getirebileceklerdir (İçağasıoğlu Çoban,2003:51)

Tablo 12:
Bekâr Katılımcıların Düşündükleri Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
İstemiyorum	3	6,4
1 çocuk	4	8,5
2 çocuk	27	57,4
3+	15	27,6
Toplam	47	100

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %6,4'ü çocuk istememekte, %8,5'i 1 çocuk, %57,4'ü 2 çocuk ve %27,6'sı 3 veya daha fazla çocuk istemektedirler.

Bekâr engellilerin çocuk beklentisi toplumun genelinden çok farklı gözükmemektedir. Bekâr engellilerin büyük çoğunluğu çocuk istemekte ve ortalama 2 çocuk istekleri bulunmaktadır. Ancak kadın katılımcıların bir kısmı, çocuklarına yetersiz gelme, çocuklarının da engelli olma gibi kaygıları olduğunu ifade etmişlerdir. Toplum içerisinde cinsiyete dayalı kadın ve erkekten beklenen roller bulunmaktadır. Kadınlar için bu roller erkeklere göre daha dezavantajlı olabilmektedir. Kadına yüklenen bu roller içinde Oppong ve Abu (1985) ile Booth ve Worthman'un (1998) da belirttiği gibi, en önemli roller annelik ve eş olma üzerine odaklanmaktadır. (Akt; Burcu, Şahin ve Kamanlıoğlu, 2006:3). Engelli birey kendini değerlendirirken toplumun olumsuz tutumunu içselleştirerek kendini aşağı görme ve yetersiz hissetme eğiliminde olabilir (Vaidya, 2015: 519). Bu yüzden gerçek potansiyelini kullanamaz hale gelebilir (Yatkın, 2013). Kadın katılımcıların, ileride çocuklarına yetersiz gelme konusundaki kaygıları da bunu kanıtlar niteliktedir.

Tablo 13:
Bekâr Katılımcıların Öngördüğü Evlenme Kararının Şekli

Evlilik kararı	Sayı	Yüzde
Kararı sadece evleneceğim kişiyle birlikte veririz.	11	22,9
Kararı evleneceğimiz kişiyle birlikte veririz ama sonra anne babalarımızın rızasını alırız.	29	60,4
Kararı ailem verir sonradan benim onayımı alır.	6	12,5
Kararı ailemle birlikte veririz.	2	4,2
Toplam	48	100

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %22,9'u evlenme kararını sadece evleneceği kişi ile birlikte vereceğini, %60,4'ü kararı evleneceği kişiyle birlikte verdikten sonra ailelerin rızalarını alacağını, %12,5'i evlenme kararını ailesinin verip sonrasında kendi onayını alacağını, %4,2'si ise aileleriyle birlikte evlenme kararını vereceklerini belirtmişlerdir.

Kişi, evlenme kararını evleneceği kişiyle karar verse bile aile büyüklerinin rızasını alarak içinde buldukları toplumda bunu meşru göstermek isterler (Sarı, 2014: 29) Katılımcıların çoğunun “Kararı evleneceğimiz kişiyle birlikte veririz ama sonra anne babalarımızın rızasını alırız” yanıtı da aile kurmanın bireysel bir karar gibi görünmesine rağmen sosyal değerlerden bağımsız olamayacağını kanıtlar.

Tablo 14:
Bekâr Katılımcıların Engelli Eş Tercih Durumu

Görüş	Sayı	Yüzde
Eşimin de benim gibi engelli olmasını tercih ederim.	1	2,1
Eşimin engel oranının benimkinden daha düşük olmasını tercih ederim.	5	10,4
Engelli bir eş tercih etmem.	15	31,3
Engelli olup olmaması fark etmez.	27	56,3
Toplam	48	100

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %2,1'i eşinin kendisi gibi engelli olmasını tercih ettiğini, %10,4'ü eşinin engel oranının kendisinkinden daha düşük olmasını tercih

ettiğini, %31,3'ü engelli bir eş tercih etmeyeceğini, %56,3'ü eşinin engelli olup olmamasının fark etmeyeceğini belirtmiştir.

Katılımcılara neden eşlerinin engel oranının kendilerinkinden daha az olmasını veya hiç olmamasını istedikleri sorulduğunda ise; kendi yapamadıklarını eşlerinin yapabilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Eşinin de kendisi gibi engelli olmasını tercih eden katılımcı ise eşinin engelinin kendi engelinden farklı olmasını, böylece birbirlerini tamamlayabileceklerini ifade etmiştir. Engelli bir eş tercih etmeyen katılımcılar ise iki engelli ile evliliğin yürümeyeceğini, kendi yapamadığı işleri eşlerinin yapabilir olması gerektiğini, çocuk bakımında zorlanacaklarını belirtmişlerdir.

Engelli eş tercih etmeyen, eşinin kendi gibi engelli olmasını isteyen ya da engel oranının kendininkinden düşük olmasını isteyen katılımcıların yanıtlarına bakıldığında, engellilerin evlilik sorumluluklarını yerine getirme konusunda ortak kaygıları olduğu söylenebilir.

3.3. Evli Katılımcıların Aile Yapısı

Bu başlık altında evli katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve aile yapılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 15:
Evli Katılımcıların Evlilik Yaşları

Evlilik Yaşı	Sayı	Yüzde
17-20	5	11,7
22-25	8	18,7
26-29	22	51,3
30 yaş üzeri	8	18,5
Toplam	43	100

Araştırmaya katılan evli katılımcıların %11,7'si 17-20, %18,7'si 22-25, %51,3'ü 26-39 yaş arasında, %18,5'i ise 30 yaş ve üzerinde evlenmiştir.

Engellilerin ortalama evlilik yaşı 26-29 olarak gözükmektedir. Evlilik yaşı, yaş grupları arasında homojen bir dağılım göstermektedir. Türkiye genelinde, ortalama evlilik yaşı son yıllarda yükselerek 2018 verileriyle erkekler için ortalama 27,8; kadınlar için 24,8 olmuştur (TÜİK, 2018). Bu rakamlar, engelli popülasyonu için bulunan ortalama yaşlara yakın olmakla beraber, engellilerde evlenme yaşının daha yüksek olması

olasıdır. Yapılacak karşılaştırmalı araştırmalarda, engelli yaşı engelsizlere kıyasla daha yüksek çıktığı takdirde bunun farklı nedenleri olabileceği düşünülebilir.

Başka bir neden ise, engellinin toplumsal yapı içinde kendi hayatını kurarak evlilik yapabilecek yeterliliğe erişmesinin engelsiz olanlara göre daha zorlu bir süreç olabileceği savunulabilir.

Tablo 16:
Evli Katılımcıların Çocuk Sayıları

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
Çocuk yok	5	11,6
1 çocuk	11	25,6
2 çocuk	18	41,9
3 çocuk ve üzeri	9	21,0
Toplam	43	100,0

Katılımcıların %11,6'sının çocuğu yokken, %25,6'sının 1 çocuğu, %41,9'unun 2 çocuğu, %21'inin 3 ve üzerinde çocuğu bulunmaktadır. Çocuğu olmayanlar ise çocuk sahibi olmak istediklerini ayrıca belirtmişlerdir.

Toplumun, bireylerin cinsiyetine dayalı olarak beklediği roller bulunmaktadır. Kadınlar için annelik, erkekler için babalık toplumun cinsiyete dayalı belirlediği rollerdir. Bu rollerin gerçekleştirilmesindeki aksamalar, kişiler için sosyal ilişkiler açısından sorun olabilir (Burcu, 2006:4). Çocuk sahibi olmanın, aileye mutluluk vermenin yanında statü kazandırma gibi bir işlevi de bulunmaktadır (Aydın, 2014:200). Bu bağlamda engelli bireylerde çocuk sahibi olmak engelsiz bireylere göre önemi daha fazla olabilir. Kişinin çocuk sahibi olması, kendini engelli olarak toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirebildiğini göstermesinde kanıt olabilir. Ancak engellilik durumunun çocuk bakımı üzerinde bir takım güçlükler neden olabileceği de düşünülmelidir.

Tablo 17:
Evli Katılımcıların Çocuklarının Engel Durumları

Çocuğun Engel Durumu	Sayı	Yüzde
Evet	4	10,5
Hayır	34	89,5
Toplam	38	100

Çocuğu olan katılımcıların %10,5'inin çocuğu engelliyken, %89,5'inin çocuğu engelli değildir.

Engelli ailelerin, engelli çocuk sahibi olma oranının daha yüksek olabileceği düşünülebilse de elde edilen rakam, dünya nüfusunun genelindeki engelli sayısından çok da farklı gözükmemektedir (<https://www.disabled-world.com/disability/statistics/> 20.03.2019).

Burada riskli olan durum, engelli ailelerin kendilerinin idare etmeleri gereken bir engelleri varken, çocuklarının da engelli olması durumunda oluşabilecek daha fazla, psikolojik, sosyal, ekonomik çeşitli risk etkenlerinin değerlendirilip bunlar konusunda gerekli önlemlerin alınması gereksinimidir.

Tablo 18:
Evli Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Süreleri

Süre	Sayı	Yüzde
1 yıl	21	55,3
2 yıl	9	23,7
3 yıl ve üzeri	8	21
Toplam	38	100

Çocuğu olan katılımcıların %55,3'ü evlendikten 1 yıl sonra, %23,7'si evlendikten 2 yıl sonra, %21'i ise evlendikten 3 yıl ve sonrasında çocuk sahibi olduklarını belirtmişlerdir.

Tabloyu incelediğimizde evli engellilerin çocuk sahibi olmak için uzun süre beklemeyi tercih etmedikleri görülmektedir. Evlilik dinamikleri tam oturmadan, çocuk sahibi olmanın evlilik üzerinden çeşitli sıkıntılar oluşturabilir. Engelli kişinin çocuğunun da engelli olmasıyla birlikte farklı risk faktörleriyle evlilik hayatında sorunlar yaşanması muhtemeldir.

Tablo 19:
Evli Katılımcıların Evlilik Süresi

Evlilik Süresi	Sayı	Yüzde
1-10 yıl	19	44,2
11-20 yıl	14	32,6
21 yıl ve üzeri	10	23,3
Toplam	43	100,0

Katılımcıların %44,2'si 1-10 yıldır, %32,6'sı 11-20 yıldır, %23,3'ü 21 yıl ve daha fazla süredir evlidir.

Tabloyu incelediğimizde engellilerin yarısına yakının evliliğinin ilk 10 yılı içinde oldukları görülmektedir. Evlilik süresi, kişilerin evlilikten memnuniyetlerini, evlilik doyumları üzerinde önemli bir etkendir. Uzunlamasına evliliği inceleyen araştırmalar göstermiştir ki başlangıçta yüksek olan evlilik doyumları, çocukların doğumundan sonra hızlı bir şekilde gerilemekte, çocukların ergenlik döneminde en düşük seviyeye ulaşmakta ve çocukların evden ayrılmasıyla, çiftlerin emekli olup birbirleriyle daha çok etkileşim içinde olmaya başlamasıyla yeniden arttığı görülmektedir (Doherty ve Jacobson, 1982; Akt. Çağ, 2011: 7). Araştırmamızda evlilik süresinin evlilik doyumları üzerindeki etkisi de ortaya konacaktır.

Tablo 20:
Evli Katılımcıların Evlilik Süresine Göre Evliliklerinden Memnuniyet Durumu

Evlilik Süresi	Evlilikten Memnuniyet Derecesi			Toplam
	Çok Memnunum	Memnunum	Ne Memnunum Ne Değilim	
1-10 yıl	6	11	2	19
	31,6%	57,9%	10,5%	100,0%
11-20 yıl	8	2	4	14
	57,1%	14,3%	28,6%	100,0%
21 yıl ve üzeri	7	3	-	10
	70,0%	30,0%	-	100,0%
Toplam	21	16	6	43
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcılara evliliklerinden memnuniyet derecesi sorulduğunda 1-10 yıldır evli olanların %31,6'sı “çok memnunum”, %57,9'u memnunum, %10,5'i ne memnunum ne değilim yanıtını vermişlerdir. 11-20 yıldır evli olanların %57,1'i “çok memnunum”, %14,3'ü “memnunum”, %28,6'sı “ne memnunum ne değilim” yanıtını vermişlerdir. 21 yıl ve daha fazla süredir evli olanların ise %70'i “çok memnunum”, %30'u “memnunum” yanıtını vermişlerdir. Evliliklerinden memnun olmadığını ifade eden katılımcı bulunmamaktadır.

Engellilerin evlilik sonrasında evlilikten memnuniyet oranları bu sonuçlar ışığında olumlu olarak değerlendirilebilir. Sorulara cevap verenler arasında evlilikten memnuniyet duymadıklarını belirtenler bulunmamaktadır.

Tablo 21:
Evli Katılımcıların Eşlerinin Engel Durumu

Eşin Engel Durumu	Sayı	Yüzde
Evet	15	34,9
Hayır	28	65,1
Toplam	43	100,0

Evli engellilerin %34'ünün eşi de engelliye %65,1'inin eşinin bir engeli bulunmamaktadır.

Engellilerin evlenmek için çoğunlukla birbirlerini tercih edecekleri düşünülse de verileri incelediğimizde bu hipotezimizin doğru olmadığı görülmektedir. Evli engellilerin çoğunun eşlerinin de engelli olacağı hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Kişinin engelli olmasının eş seçiminde engelli birine yönelmesi için tek başına bir neden olmadığı söyleyebilir. Bu seçimde kişinin cinsiyeti ve engel durumunun ortaya çıkış zamanı da önemli rol oynar. Tablo 22 ve tablo 25'te eş seçiminde bu iki değişkenin etkisi incelenmiştir.

Tablo 22:
Evli Katılımcıların Engel Türlerine Göre Eşlerinin Engel Türleri

Engel Durumu	Eşin Engel Durumu						Toplam
	Ortopedik Engelli	Görme Engelli	İşitme Engelli	Ruhsal ve Duygusal Engelli	Süreğen Engelli	Çoklu Engellilik	
Ortopedik Engelli	2 50,0%	-	1 25,0%	1 25,0%	-	-	4 100,0%
Görme Engelli	1 16,7%	5 83,3%	-	-	-	-	6 100,0%
İşitme Engelli	-	-	2 66,7%	-	-	1 33,3%	3 100,0%
Süreğen Engelli	-	-	-	-	1 100,0%	-	1 100,0%
Çoklu Engellilik	-	-	-	-	-	1 100,0%	1 100,0%
Toplam	3 20,0%	5 33,3%	3 20,0%	1 6,7%	1 6,7%	2 13,3%	15 100,0%

Eşi engelli olan evlilerin %20'sinin eşi ortopedik engelli, %33,3'ünün eşi görme engelli, %20'sinin eşi işitme engelli, %6,7'sinin eşi ruhsal ve duygusal engelli, %6,7'sinin süreğen engelli ve %13,3'ünün eşi çoklu engelli olmak üzere eşi engelli olanların sayısı 15'tir.

Eşi engelli olanlardan çoklu engele sahip olanlar, görme ve işitme engelliler ve süreğen engelliler kendi engel gruplarıyla evlenme eğiliminde oldukları görülürken, ortopedik engellilerin yarısı kendi engel grupları dışında biriyle evlenmeyi tercih ettikleri görülmüştür. İlişkilerde birbirilerine benzerlik rol oynadığı kadar, kişilerin birbirini tamamlayıcı rol oynayabilmesi de önemli olarak değerlendirilebilir. Ortopedik engel durumunda hareket kısıtlı olabildiği için günlük hayatta yardımcı olabilecek engeli olsun olmasın “tamamlayıcı” bir partner seçimi öncelik taşırken, görme ve işitme engelliler ile süreğen engellilerde hareketin kısıtlı olmasından ziyade, benzerlik ve sosyal etkileşim daha ön planda geldiği için tercihler aynı engel gruplarından yapıyor olması mümkün gözükmemektedir.

Tablo 23:
Evli Katılımcıların Eşlerinin Engel Oranları

Engel Oranı	Sayı	Yüzde
%40'ın altı	2	13,3
%40 -%60	5	33,3
%61-%80	2	13,4
%81 ve üzeri	6	40,0
Toplam	15	100,0

Araştırmaya katılan evli engellilerin %13,3'ünün eşi %40'ın altında engel oranına, %33,3'ünün eşi %40-%60 arasında engel oranına, %13,4'ünün eşi %61-%80 arasında engel oranına , %40'ının eşi %81 ve üzerinde engel oranına sahiptir.

Katılımcıların eşlerinin genelinin engel oranı %61 ve üzeridir. Engel oranı yüksek olan bireylerin evlilik hayatına geçiş oranının yüksek olması sevindirici olsa da, evlilik; kişilerarası sorunları da içerebilen en temel sosyal yapı olduğu için; engelli birey ve eğer eşi engelsiz olsa bile onun açısından çeşitli sıkıntıları da beraberinde getirebilmektedir. Bu noktada, çeşitli sosyal kuruluşların, özellikle engel durumları sebebiyle daha sıkıntıda olabilecek ailelerle ilgilenebilmesi faydalı olacaktır.

Tablo 24:
Evli Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eşlerinin Engel Durumu

		Eşin Engel Durumu		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Erkek	9	24	33
		27,3%	72,7%	100 %
	Kadın	6	4	10
		60 %	40 %	100 %
Toplam		15	28	43
		34,9%	65,1%	100 %

Araştırmaya katılan evli erkek engellilerin %27,3'ünün, kadın engellilerin ise %60'ının eşi engelli; erkek engellerin %72,7'sinin, kadın engellilerin ise %40'ının eşi engelli değildir.

Engellilerin cinsiyetlerine göre eşlerinin engelli olup olmama durumunu incelediğimizde, erkeklerin çoğunun eşi engelli değilken kadınlarda tam tersi bir durum olduğu görülmektedir. Burcu'nun (2006:20) yaptığı çalışmada da erkek engelliler kadına ait beklenen rolleri yerine getirebilmesi noktasında olumsuz düşüncelere sahip oldukları için engelli eş tercih etmediklerini ifade ederken kadın engelliler arasında “engelli eş tercih etmem” diyenlerin oranı düşüktür.

Bu sonuca göre kadın engellilerin eş olarak daha az tercih edildiklerini, eş seçimi konusunda dezavantajlı konumda oldukları söylenebilir.

Tablo 25:
Evli Katılımcıların Engel Durumlarının Ortaya Çıkış Zamanı

Engel Durumu Çıkış Zamanı	Sayı	Yüzde
Doğuştan	13	30,2
Evlilikten önce	19	44,2
Evlilikten sonra	11	25,6
Toplam	43	100,0

Araştırmaya katılan evli katılımcıların %30,2'si doğuştan engelli, %44,2'si evlilikten önce engelli, %25,6'sı evlilikten sonra engelli olmuştur.

Doğuştan itibaren engelli olan bireyler evlilik yaşına gelene kadar bu durumlarına uyum sağlamıştır (İçağasıoğlu Çoban,2003:48). Ancak çocukluktan itibaren karşılaştıkları olumsuz tutum ve davranışlar, kişinin hayatını şekillendirmesinde etkisi olacaktır. Genç yetişkinlik döneminde engelli olanlar için ise, bir engelle yaşamak yeni bir durumdur. Bununla birlikte sosyal ağı engelsiz bireylerden oluşmaktadır. Engellilerin yaşadığı olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaşmamıştır. Ancak kişinin eğitim hayatı veya çalışmasının sekteye uğramaması için profesyonel bir destek alması önemlidir. Evlendikten sonra kişinin engelli olma durumu ise ailenin işlevselliğine etki edebilir, aile üyeleri arasında rol ve sorumluluk paylaşımında değişikliğe gidilebilir. Ailenin hayatını tekrar düzenlemesi için desteğe ihtiyacı vardır.

Engel durumu ne zaman ortaya çıkarsa çıksın engeli bireyin toplum içinde kendini gerçekleştirmesi ve bağımsız bir yaşam sürmesi için toplumsal imkanların (iş, eğitim, spor vb.) artırılmasının önemi büyüktür.

Tablo 26:
Evli Katılımcıların Engel Durumlarının Ortaya Çıkış Zamanına Göre Eşinin Engelli Olma Durumu

Engel Durumu Ortaya Çıkış Zamanı	Eşin Engel Durumu		Toplam
	Evet	Hayır	
Doğuştan	10	3	13
	76,9%	23,1%	100,0%
Evlilikten önce	3	16	19
	15,8%	84,2%	100,0%
Evlilikten sonra	2	9	11
	18,2%	81,8%	100,0%
Toplam	15	28	43
	34,9%	65,1%	100,0%

Tabloya göre katılımcıların engel durumunun ortaya çıkış zamanına göre eşlerinin engelli olup olmasını incelediğimizde; doğuştan engelli olanların %76'sının, evlilikten önce engelli olanların %15,8'inin, evlilikten sonra engelli olanların ise %18,2'sinin eşinin engelli olduğu görülmektedir.

Engelli eşi olan bireyler arasında, doğuştan engelli olanların çoğunun eşi engelliye evlilikten önce engelli olanların çoğunun eşinin engelli olmaması dikkat çekicidir. Bunda doğuştan itibaren engelli olanların yaşamlarını organize etme becerilerinin gelişmiş ve engel durumunun getirdiği kısıtlamalara uyum sağlamış olmaları engelli bir eşle evlenme eğilimini ortaya çıkarmış olabilir.

Engel durumunun evlilikten önce ortaya çıktığı durumda ise, kişinin, doğuştan engellilere göre olumlu ilişki deneyimi daha fazla olduğu için önceki deneyimlerine dayanarak eş tercihinde kısıtlamaya gitmemiş olabilir. Ayrıca, toplumun geneli gibi engellilere yönelik negatif bir tutum içerisindeyse de engelli eş tercihinde bulunmadığı da düşünülebilir.

Evlendikten sonra engelli olanların çoğunun ise beklenildiği gibi eşinin engelli olmadığı görülmektedir.

Tablo 27:
Evli Katılımcıların Engel Oranına Göre Aile Tipi

Engel Oranı	Aile Tipi		Toplam
	Geniş aile	Çekirdek Aile	
%40 - %60	5	14	19
	26,3%	73,7%	100
%61-%80	1	4	5
	20%	80%	100
%81 ve üzeri	4	15	19
	21,1%	78,9%	100
Toplam	10	33	43
	23,3%	76,7%	100,0%

Araştırmaya katılan evli engellilerin %23,3'ü geniş aileye, %76,7'si çekirdek aileye sahiptir. Çalışma hipotezinde evli engellilerin çoğunun aile büyükleriyle yaşadıkları düşünülerek geniş aileye sahip olabilecekleri öne sürülmüştür. Ancak tabloya göre engellilerin çoğunun çekirdek aileye sahip oldukları görülmektedir. Aile tipinin engel oranıyla ilişkisine baktığımızda ise engel oranı yüksek olan evli bireylerin çoğunlukla çekirdek aileye sahip oldukları görülmektedir. Anne, baba ve oğulları ile birlikte, oğulların eşleri ve çocuklarının birlikte yaşamasından meydana gelen geniş ailede (Sarı,2014:24) eşlerin aile büyüklerinin ihtiyaçlarını karşılama sorumlulukları olabileceğinden, eşlerin engel oranlarının yüksek olması bu sorumluluğu yerine getirmede aksaklıklara yol açabilir. Bu nedenle aile büyükleri, engel durumu ağır olan evli çocuklarının yanında kalmayı tercih etmediklerinden geniş aile yapısı korunamıyor olabilir. Engel oranı düşük eşlerin ise; aile içinde engel durumlarının getirdiği dezavantajlar fazla hissedilmediğinden aile büyüklerinin ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşamadıklarından geniş aile yapısı ortaya çıkabilmektedir.

Tablo 28:
Evli Katılımcıların Eşleri İle Yaşadıkları Sorunlar

Yaşanan Sorun	Sayı	Yüzde
Ev işleri ile ilgili sorumluluklar	8	19
Harcamalar	11	26,2
Çocuklar ile ilgili sorumluluklar	6	14,3
Cinsellik ile ilgili sorunlar	1	2,4
Akraba ilişkileri ile ilgili sorunlar	9	21,4
Diğer	7	16,7
Toplam	42	100,0

Araştırmaya katılan evli engellilerin %26,2'si harcamalar konusunda, %21,4'ü akraba ilişkileri ile ilgili sorunlar konusunda, %19'u ev işleri ile ilgili sorumluluklar konusunda, %14,3'ü çocuklar ile ilgili sorumluluklar konusunda, %2,4'ü cinsellik ile ilgili sorunlar konusunda, %16,7'si ise diğer konularda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tabloyu incelediğimizde katılımcılar arasında cinsellikle ilgili sorun yaşayanların oranı oldukça düşüktür. Bunun nedeni cinsellik konusunun konuşulmasından çekinilmesinden katılımcıların açık olmadıkları tahmin edilmektedir. Ancak engellilerin sorun yaşadığı alanlardan biri de cinsel yaşamlarıdır (Elbozan Cumurcu, Karlıdağ ve Han Almış, 2012:96). Toplumun fiziksel engellilere olan tutumu, aşırı koruyucu aile, yalnız kalamama, bakım için başkalarına ihtiyaç duyma, ev ve buluşma mekânlarının yetersizliği engellilerin cinsel yaşamlarında sorunlara sebep olabilmektedir (Glass ve Soni, 1999:518). Katılımcıların (%26,2) en çok harcamalar konusunda eşleri ile sorun yaşadığı görülmektedir. Engellilik, aile sistemi içinde duygusal sorunların yanında mali güçlükler de ortaya çıkarabilir (Peker, 2002:55). Bu durum kişilerin evliliklerinde çatışmalara sebep olabilir. Engelli bireyler için mali kaynaklara ulaşmada sağlanacak fırsatların aileye olumlu katkısı olacaktır.

Tablo 29:
Evli Katılımcıların Maruz Kaldıkları Şiddet Türleri

	Hiçbir zaman		Nadiren		Ara sıra		Sık sık		Her zaman	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Aldatılma	42	97,7	1	2,3	-	-	-	-	-	-
Fiziksel şiddet	40	93,0	2	4,7	1	2,3	-	-	-	-
Sözel – psikolojik şiddet	22	51,2	17	39,5	4	9,3	-	-	-	-
Cinsel şiddet	40	97,6	-	-	1	2,4	-	-	-	-
Geçimsizlik, tartışma	13	30,2	18	41,9	12	27,9	-	-	-	-
Ekonomik yoksunluk/yoksun bırakma	34	79,1	6	14,0	3	7,0	-	-	-	-

Araştırmaya katılan evli engellilerin %97,7'si hiçbir zaman aldatılmadıklarını belirtirken %2,3'ü nadiren aldatıldığını; %93'ü hiçbir zaman fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtirken, %4,7'si nadiren, %2,3'ü ara sıra fiziksel şiddete maruz kaldığını; %51,2'si hiçbir zaman sözel ve psikolojik şiddete uğramadığını belirtirken, %39,5'i nadiren, %9,3'ü ara sıra sözel ve psikolojik şiddete maruz kaldığını; %97,6'sı cinsel şiddete hiçbir zaman maruz kalmadıklarını belirtirken %2,4'ü ara sıra cinsel şiddet gördüğünü; %30,2'si hiçbir zaman geçimsizlik ve tartışma yaşamadıklarını belirtirken, %41,9'u nadiren, %27,9'u ara sıra geçimsizlik, tartışma yaşadıklarını, %79,1'i hiçbir zaman ekonomik yoksunluk/yoksunluk bırakma yaşamadıklarını belirtirken, %14'ü nadiren, %7'si ara sıra ekonomik yoksunluk/yoksun bırakma yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Evlilik ilişkisinde geçimsizlik ve tartışmanın olması doğal karşılanabilir, tek başına yıkıcı olarak değerlendirmek doğru değildir. Ama tabloda ikinci yüksek oranda görülen sözel-psikolojik şiddet evliliği ve evlilikten alınan doyumunu toptan sarsabilecek bir konudur.

Evlilikte fiziksel şiddet uygulamada toplum genelinde erkeklerin oranı daha fazlayken, sözel psikolojik şiddetin cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu noktada, engellilerden birisi bakıma muhtaçsa ve diğer eş bu görevi yerine getiriyorsa, bakımı sağlayanın diğerine psikolojik ve sözel şiddet uygulaması söz konusu olabilir. Engellilerin de engel durumları nedeniyle fiziksel şiddet uygulamaları daha zor

olabileceği için, bunun yerine sözel şiddet kullanmaları eğilimleri de söz konusu olabilecektir. Ama bu durum, sözel şiddetin de kişinin bütünlüğü ve aile yapısı üzerinde yıkıcı etkileri olabileceği konusunu değiştirmez.

Dikkate alınması gereken şey, evlilik içinde tartışmaların belirli dönemlerde yaşanabileceği bilincini aşılıp bu tartışmaların da psikolojik-sözel şiddet boyutuna ulaşmadan empatiyi ve karşılıklı iletişimi oturtmaktır. Engelli evlilere yönelik konferans, eğitim gibi bu yönde düzenlenecek girişimlerin faydası olacaktır.

3.4. Evlilik Yaşam Ölçeğine Ait Veriler

Bu başlık altında evli engellilerin farklı değişkenlere göre evlilik doyumları incelenmiştir.

Tablo 30:
Evlilik Yaşam Ölçeği Ortalamaları

	Sayı	Ortalama	S. Sapma
Evlilik Doyumu	43	3,3233	,61211
Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti.	43	3,84	1,022
Evliliğimizdeki engellerin aşılabilir olduğunu düşünüyorum.	43	2,16	,998
Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.	43	3,98	1,012
Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.	43	2,56	1,201
Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.	43	2,44	1,221
Huzurlu bir ev yaşamım var.	43	3,84	1,022
Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti.	43	3,56	1,140
Bizim ilişkimiz ideal bir karı koca ilişkisidir.	43	3,58	1,139
Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaşır.	43	3,77	1,151
Baş başa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz.	43	3,51	1,162

Bu araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliğine bakılmış ve Cronbach Alpha katsayısı ,74 olarak bulunmuştur.

Evlilik yaşam doyumu aritmetik ortalaması 1 ile 5 puan üzerinden hesaplandığında 3,3233'tür. Evlilik yaşam doyumu 5'e yaklaştıkça yüksek, 1'e yaklaştıkça da düşüktür.

(1=kesinlikle katılmıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum). Araştırmaya katılan evli engellilerin evlilik doyumları ortalamadan yükseğe doğru yönelmiş biçimdedir.

Her bir maddenin ortalamaları değerlendirildiğinde ise en yüksek ortalamaya sahip madde “evliliğimizi çok anlamlı buluyorum” ifadesidir (3,98). Yüksek ortalamaya sahip diğer ifadeler ise “evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti” (3,84), “huzurlu bir ev yaşamım var” (3,84), “eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaştır” (3,77), “bizim ilişkimiz ideal bir karı koca ilişkisidir” (3,58), “evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti” (3,56) ve “baş başa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz” (3,51) maddelerdir. En düşük oranda katılımın olduğu ifadeler ise “evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor” (2,56), “Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi eliyor” (2,44), “Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum” (2,16) maddeleridir.

Tablo 31:
Aile Tipine Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Aile Tipi	Sayı	Ortalama	Sıra Toplamı	U	P
Geniş aile	10	22,35	223,50	161,500	0,920
Çekirdek Aile	33	21,89	722,50		
Toplam	43				

Evlilik doyumunu aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann-Whitney U Testi'ne yönelik bulgular, geniş ve çekirdek aile yapısına sahip olan engellilerin evlilik doyumlarının istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır ($p \geq 0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde ise geniş aile tipine sahip olan engellilerin çekirdek aile tipine sahip olan engellilerden görece daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Yardımlaşma üzerine kurulmuş olan geniş ailede aile içi sorumluluk tüm aile üyelerine dağıtılmış olacağından engel durumunun evlilikte getirdiği kısıtlamalar büyük oranda ortadan kalkması muhtemeldir. Bundan dolayı aile büyükleriyle yaşayan evli engellilerin çekirdek aile olan engellilere göre evlilikten daha yüksek doyum sağladıkları söylenebilir.

Tablo 32:
Çocuk Sayısına Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Çocuk Sayısı	Sayı	Ortalama	sd	X ²	p
0	5	22,70			
1 çocuk	11	20,55	3	1,382	0,710
2 çocuk	18	20,61			
3 çocuk ve üzeri	9	26,17			
Toplam	43				

Tablo 32’de araştırmanın örneklemini oluşturan engellilerin çocuk sayısına göre evlilik doyumlarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular yer almaktadır. Gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi’ne ilişkin sonuçlar, evlilik doyumunun çocuk sayısı açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir ($p \geq 0,05$). Çocuk sayılarına göre evlilik doyum sıra ortalamaları incelendiğinde ise 1 ve 2 çocuk sahibi olanların evlilik doyumuna ilişkin sıra ortalamaları neredeyse eşit iken 3 veya daha fazla çocuğa sahip olan bireylerin evlilik doyum sıra ortalamaları diğerlerine göre daha yüksektir.

3 veya daha fazla çocuğa sahip olan engelli bireylerin evlilik doyumlarının yüksek çıkması; daha fazla çocuğa sahip olmanın toplumda kendilerine bir statü kazandırdığını ve toplumun kendilerine yüklediği anne baba rollerini karşıladıklarını düşünmeleriyle ilişkilendirilebilir. Ayrıca, engel durumunun getirdiği sınırlamaların yaş aldıkça artmasından dolayı bakılma kaygısını minimum seviyeye düşürmüş olabileceğinden 3 ve daha fazla çocuğa sahip olanların evlilik doyumları yüksek çıkmış olabilir.

Literatürde çocuk sayısı değişkenine göre evlilik doyum düzeyleri arasında manidar düzeyde bir fark bulamamıştır (Çağ, 2007; Çınar, 2008). Çocuk sayısı arttıkça evlilik doyumunun düştüğünü gösteren de birçok çalışma bulunmaktadır (Burgess ve Wallin, 1953; Belsky, 1990; Vaillant ve Vaillant, 1993; Akt. Çağ, 2007:114).

Tablo 33:
Evlilik Süresine Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi
Sonuçları

Evlilik Süresi	Sayı	Ortalama	sd	X²	p
1-10 yıl	10	23,18			
11-20 yıl	16	23,11	2	1,213	0,545
21 yıl ve üzeri	16	18,20			
Toplam	42				

Tablo 33’te araştırmanın örneklemini oluşturan engellilerin evlilik süresine göre evlilik doyumlarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular yer almaktadır. Gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi’ne ilişkin sonuçlar, evlilik doyumunun evlilik süresi açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir ($p \geq 0,05$). Evlilik sürelerine göre evlilik doyum sıra ortalamaları incelendiğinde ise evlilik süresi-10 yıl ve 11-20 yıl olanların evlilik doyumuna ilişkin sıra ortalamaları neredeyse eşit iken 21 yıl veya daha uzun süredir evli olan bireylerin evlilik doyum sıra ortalamaları diğerlerine göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Literatürde, sonuçlar farklılık göstermektedir. Evlilik yılının artmasıyla birlikte eşlerin de sorumlulukların artmasına bağlı olarak evlilik doyumlarında düşüş olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır (Carter ve Megoldrick, 1999; Akt. Zeytinoğlu, 2013:90). Ancak Üncü’nün (2007: 85) çalışmasında en yüksek evlilik doyumunu ortalamasının 20 yıl ve üzerinde evli olanlara ait olduğu, en düşük ortalamasının ise 8-13 yıl evli olanlara ait olduğu görülmüştür.

Araştırmanın örneklemini engelli bireylerin oluşturduğu bu çalışmada, evlilik süresinin artmasıyla evliliğin getirdiği sorumlulukların artması ve yaşla birlikte engel durumunun getirdiği zorlukların bu sorumlulukları yerine getirmede kısıtlamasından kaynaklı evlilik doyumunu düşürdüğü söylenebilir.

Tablo 34:
Engel Durumunun Ortaya Çıkış Zamanına Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin
Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Engelin Ortaya Çıkış Zamanı	Sayı	Ortalama	sd	X²	p
Doğuştan	13	20,69			
Evlilikten önce	19	20,18	2	2,079	0,354
Evlilikten sonra	11	26,68			
Toplam	43				

Evlilik doyumunu engel durumunun ortaya çıkış zamanına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi'ne yönelik bulgular, engel durumu doğuştan, evlilikten önce veya sonra ortaya çıkmış evli engellilerin evlilik doyumlarının istatistiki açıdan anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p \geq 0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde ise evlendikten sonra engelli olan bireylerin doğuştan ve evlilikten önce engelli olanlara göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Evlilik içinde eşlerden birinin engelli olması, eşlerin ilişkilerinde güçlükler sebeple olsa da (Peker, 2002:56) çoğu aile engellilik durumunun onları bir aile olarak güçlendirdiğinden ve daha da yakınlaştıklarını ifade eder ((Encyclopedia.com, 27.06.2016). Waite ve Gallagher'in (2000) yapmış olduğu çalışmada, evli bireylerin bekâr bireylere göre kronik hastalık veya rahatsızlıklardan dolayı daha az sıkıntı çektiği görülmüştür. Evlendikten sonra engel durumu ortaya çıkan bireylerin evlilik doyumlarının doğuştan ve evlilikten önce engelli olanlara göre yüksek olması da eş desteği ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 35:
Eşin Engel Durumuna Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Mann Whitney U
Testi Sonuçları

Eşin Engel Durumu	Sayı	Ortalama	Sıra Toplamı	U	P
Evet	15	19,27	289,00		
Hayır	28	23,46	657,00	169	0,295
Toplam	43				

Tablo 35'te araştırmanın örneklemini oluşturan evli engellilerin eşlerinin engelli olup olmamasına göre evlilik doyumunun karşılaştırılmasına yönelik bulgular yer almaktadır.

Gerçekleştirilen Mann Whitney U Testine ilişkin sonuçlar, evlilik doyumunun eşi engel durumu açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p \geq 0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde ise eşi engelli olmayan katılımcıların eşi engelli olanlara göre evlilik doyumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Eşlerin ikisinin de engelli olmasından dolayı evlilik sorumluluklarını yerine getirmedeki aksamalar evlilik doyumunu düşüren bir etken olarak görülebilir. Eşi engelli olmayan bireylerin evlilik doyumunun yüksek çıkması, eşi engelli olanlara göre daha az kısıtlamayla karşılaşmalarıyla ilişkilendirilebilir.

Tablo 36:
Destek Alma Yönelimine Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Destek alma yönelimi	Sayı	Ortalama	sd	X ²	p
Aile Büyüklerim	9	19,06			
Akrabalarım	3	32,50			
Kardeşlerim	3	14,67			
Çocuklarım	2	39,75	6	9.067	0,170
Uzman kişi veya kurumlar	4	24,63			
Din adamları	1	8,50			
Kimseden	21	21,26			
Toplam	43				

Evlilik doyumunu aile içinde destek alma yönelimine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi'ne yönelik bulgular, bir sorun halinde destek alınan kişi değişkenine göre evlilik doyumlarının istatistiki açıdan anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p \geq 0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde ise bir sorun halinde akrabalarından, çocuklarından, uzman kişi veya kurumlardan destek alanların daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduğu söylenebilir.

Çocuklardan destek almak, aile içi iletişimin güçlü olduğuna dair bir işaret olarak değerlendirilmesi mümkün olabilir, bu noktada, yüksek aile içi iletişim evlilik doyumunun artmasına vesile olabilir. Akrabalardan destek almak ise yine evlilerin kendilerine denk bireylerden farklı bir bakış açısı almasıyla ilgili olabilir, bu noktada akrabalar, evlilik doyumunda faydalı olabilir. Uzman kişi veya kurumlardan destek

almak da aile içi sorunların çözümünde etkili ve profesyonel bir bakış sağladığından evlilik doyumunu artırması muhtemeldir.

Tablo 37:
Engel Türüne Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Engel Türü	Sayı	Ortalama	sd	X²	p
Ortopedik Engelli	16	25,13			
Görme Engelli	13	20,27			
İşitme Engelli	3	20,17			
Ruhsal ve Duygusal Engelli	1	28,50	5	2,130	0,831
Süreğen Engelli	9	19,39			
Çoklu Engellilik	1	17,00			
Toplam	43				

Tablo 37’de araştırmanın örneklemini oluşturan evli engellilerin engel türüne göre evlilik doyumunun karşılaştırılmasına yönelik bulgular yer almaktadır. Gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testine ilişkin sonuçlar, evlilik doyumunun bireyin engel türüne göre istatistiki olarak anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır ($p \geq 0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde ise ruhsal ve duygusal engelliler ile ortopedik engellilerin diğer engel gruplarına sahip olan bireylere göre evlilik doyumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Perlman ve Rook yapmış oldukları çalışmada (1987:23), yalnızlığın akıl sağlığını bozduğu evliliğin ise yalnızlığı önlediği üzerinde durmuşlardır. En yüksek evlilik doyumuna psikolojik olarak daha hassas bir engel grubu olarak ruhsal ve duygusal engellilerin sahip olması, evliliğin yalnızlığın olumsuz etkilerini önlemede etkili olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Tablo 22’de görüldüğü gibi ortopedik engelliler farklı engel türlerine sahip bireylerle evlenme eğilimindedirler. Engel durumu ortopedik olan bireylerin evlilik doyumlarının yüksek olması, evlilik içinde eşlerinin sorumlulukları yerine getirmede tamamlayıcı rol oynamasıyla aile içindeki olası aksaklıkların önüne geçilmesiyle ilişkilendirilebilir.

Tablo 38:
Aylık Gelire Göre Evlilik Doyum Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi
Sonuçları

Aylık Gelir	Sayı	Ortalama	sd	X ²	P
700-2000 TL	10	19,05	2	1,028	0,598
2000-3500 TL	16	20,75			
3500 TL ve üzeri	16	23,78			
Toplam	42				

Tablo 38’de araştırmanın örneklemini oluşturan engellilerin aylık gelirine göre evlilik doyumlarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular yer almaktadır. Gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi’ne ilişkin sonuçlar, evlilik doyumunun aylık gelir açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir ($p \geq 0,05$). Aylık gelire göre evlilik doyum sıra ortalamaları incelendiğinde ise 700-200 TL ve 2000-3500 TL arası aylık gelire sahip olanların evlilik doyumuna ilişkin sıra ortalamaları birbirine yakınken 3500 TL veya daha fazla aylık gelire sahip olan bireylerin evlilik doyum sıra ortalamaları diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

3500 TL ve üzeri gelire sahip kişilerin evliliklerinde ekonomik kaygı yaşamaması evlilik doyum düzeylerini artırmış olabilir. Aylık gelirin yüksek olması, eşlerin birbirini maddi olarak geçinememenin verdiği huzursuzlukla ilişkiyi yıpratmasının önüne geçmiş olabilir.

Çağ (2011) ve Çakır (2008) yapmış olduğu çalışmada aylık gelir değişkenine göre evli bireylerin evlilik doyum düzeyleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulamamıştır. Polat (2006) ve Yıldırım (1993) ise araştırmalarında gelir düzeyi yükseldikçe evlilik uyumunun da arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

3.5. Evli ve Bekâr Katılımcıların Karşılaştırılmalı Evlilikle İlgili Düşünceleri

Bu başlık altında evli ve bekâr katılımcıların evlilik sürecindeki düşüncelerine dair veriler yer almaktadır.

Tablo 39:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Kendileri için Uygun Gördükleri Evlenme Şekli

Evlenme Şekli	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Görücü Usulü	2	4,2	21	48,8
Tanışarak Evlenme	46	95,8	2	4,7
Kaçarak Evlenme	-	-	16	37,2
Yakın Akraba Evliliği	-	-	4	9,3
Toplam	48	100,0	43	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engellilerin %4,2 görücü usulü ile evlenmeyi uygun görürken, %95,8'i tanışarak evlenmek istediklerini belirtmişlerdir. Evli engellilerin ise %48,8'i görücü usulüyle, %37,2'si kaçarak, %9,3'ü yakın akrabayla, %4,7'si tanışarak evlendiklerini belirtmişlerdir.

Geleneksel aile yapısında, görücü usulü ile eş seçme, aile büyükleri ve akrabaların evlilik çağına geldiğini düşündükleri erkek ve kızları birbirlerine uygun görüp evlendirme şeklidir. Modern aile yapısında ise, evlenecek bireyler kendi ortamlarında tanışır ve evlenmeye karar verirler (Sarı,2014:29). Kişilerin evlenmesinin aileler tarafından uygun görülmediği durumda ise evlilik kararında ailelerin rızası alınmayarak kaçarak evlenme gerçekleştirilir.

Tabloyu incelediğimizde; bekârların çoğu evlenecekleri kişiyle tanışarak evlenmek istediklerini belirtirken, evliler de görücü usulü ve kaçarak evlenmenin yoğun olduğu görülmektedir. Engelli bireyler, karşı cinsle tanışıp arkadaşlık edebilecekleri ortamların olmamasından dolayı ailelerinin uygun gördükleri eşlerle evlenmeyi seçmiş olmaları muhtemeldir. Katılımcıların bir kısmı ise, toplumun engellilerin evlenmesi ve çocuk sahibi olmasıyla ilgili olumsuz yargılarından dolayı kaçarak evlenmeyi seçmiş olabilir. Burcu'nun (2006:18) yaptığı çalışmada, engelli bireylerin evlenmede karşı karşıya kaldıkları sorunlar arasında cinsiyet fark etmeksizin ailelerin istememesi önemli bir neden olarak öne çıkmaktadır.

Engelli bireyler için eğitim, ulaşım, çalışma gibi alanlarda fırsat eşitliğinin olması kendi hayatlarını kontrol edebilme imkânı sağlayacak ve yakın ilişkide bulunma olanaklarını artıracaktır (İçağasıoğlu Çoban, 2003: 51).

Tablo 40:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Partneriyle Anlaşmazlığa Düştüğünde Vereceğini Düşündüğü Tepki

Tepki	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Küserim	10	20,8	12	27,9
Mekânı terk ederim	13	27,1	11	25,6
Sessiz kalırım	19	39,6	10	23,3
Azarlarım	2	4,2	8	18,6
Yatağımı ayırırım	1	2,1	-	-
Konuşarak çözerim	3	6,3	-	-
Zor kullanırım	-	-	1	2,3
Hakaret ederim	-	-	1	2,3
Toplam	48	100,0	43	100,0

Araştırmaya katılan bekâr engelliler, ileride eşleriyle anlaşmazlığa düştüklerinde, %20,8'i küseceğini, %27,1'i mekânı terk edeceğini, %39,6'sı sessiz kalacağını, %4,2'si azarlayacağını, %2,1'i yatağımı ayıracağını, %6,3'ü konuşarak çözeceğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan evli engelliler eşleriyle anlaşmazlığa düştüklerinde ise %27,9'u küseceğini, %25,6'sı mekânı terk edeceğini, %23,3'ü sessiz kalacağını, %18,6'sı azarlayacağını, %2,3'ü zor kullanacağını, %2,3'ü hakaret edeceğini ifade etmiştir.

Etkin iletişim teknikleri ve becerilerin edinilmesi evli çiftlerde evliliğin sağlıklı bir biçimde ilerleyebilmesi için önem arz etmektedir. Bu noktada; sessiz kalma davranışı duvar örme olarak tanımlanır ve evliliğe faydadan çok zarar getiren bir süreçtir. Benzer biçimde, azarlama da “ben” dilini değil “sen” dilini içerdiği için, karşı taraftaki kişiye zarar vermeyi içeren suçlayıcı bir ifade biçimidir. Bu da, sorunları çözmekten ziyade, evliliğe zarar veren bir davranıştır. Mekânı terk etme ve küsme, eğer sonrasında konuşarak çözüme davranışı gelecek ise, normal karşılanabilir.

Engelli bireylerin evliliklerinde, özellikle evli çiftlerde konuşarak çözüme çabası anket sonuçlarına yansımamıştır. Azarlama durumu da, bekârlara kıyasla evli çiftlerde daha yüksek görülmüştür. Engelli çiftlerin arasındaki iletişimi ve iletişimin kalitesini arttırıp zararlı iletişim türlerini sınırlamayı amaçlayan uygulamalı çalışma atölyelerinin bu konuda faydalı olabileceği varsayılabılır.

Tablo 41:
Evli Katılımcıların Evlenme Yaşıyla Bekâr Katılımcıların Düşündükleri Evlenme Yaşı Karşılaştırması

Evlilik Yaşı	Evli		Bekâr	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
17-24	11	25,7	4	8,9
25-34	28	65,2	37	82,2
35-44	4	9,3	4	8,8
Toplam	43	100,0	45	100,0

Araştırmaya katılan evli engellilerin %25,7'si 17-24 yaş arasında,%65,2'si 25-34 yaş arasında, %9,3'ü 35-44 yaş arasında evlenmişken bekâr katılımcıların %8,9'u 17-24 yaşında, %82,2'si 25-34 yaş arasında, %8,8'i 35-44 yaş arasında evlenmeyi düşünmektedirler.

Yaşanan toplumsal değişimin evlilik üzerindeki etkilerinden biri de evlilik yaşının artmasıdır (Kongar, 2000: 599). Bu bağlamda engelli bekâr popülasyonu da daha yüksek bir yaş aralığında evliliği düşünmektedir. Genç yaştaki engellilerin evliliğe geçişlerini ve kendi kendilerine yetebilmelerini sağlayabilmek adına araştırmalar yapıp uygulamalar geliştirilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 42:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Partneriyle Anlaşmazlığa Düştüğü Taktirde Destek Alma Yönelimi

Ailevi bir sorun halinde destek alınacak kişi	Bekâr		Evli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Aile Büyüklerim	21	43,8	9	20,9
Akrabalarım	2	4,2	3	7,0
Kardeşlerim	6	12,5	3	7,0
Çocuklarım	1	2,1	2	4,7
Uzman Kişi veya Kurumlar	10	20,8	4	9,3
Din Adamları	-	-	1	2,3
Kimseden	7	14,6	21	48,8
Arkadaşlarım	1	2,1	-	-
Toplam	48	100,0	43	100,0

Araştırmaya katılan bekâr katılımcıların ileride evlendiklerinde bir anlaşmazlığa düştükleri durumda %43,8'i aile büyüklerinden, %4,2'si akrabalarından, %12,5'i kardeşlerden, %2,1' çocuklarından, %20,8'i uzman kişi veya kurumlardan, %2,1'i arkadaşlarından destek alabileceklerini belirtirken %14,6'sı kimseden destek almayı düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan evli katılımcıların ise %20,9 aile büyüklerinden, %7'si akrabalarından, %7'si kardeşlerinden, %4,7'si çocuklarından, %9,3'ü uzman kişi veya kurumlardan, %2,3'ü din adamlarından destek alacaklarını belirtirken %48,8'i kimseden destek almayacaklarını belirtmişlerdir.

Bekâr engellilerde evlilik içerisinde anlaşmazlık olduğu durumlarda uzman kişi veya kurumlardan destek alma eğilimi daha yüksektir.

Aile içerisinde sorun olduğu takdirde uzmanlardan destek alma çabası oldukça düşük olarak yorumlanabilir. Genellikle aile büyüklerinden yardım alma eğilimi, geleneksel aile yapısı dikkate alındığında daha fazla olarak görülmektedir. Lakin, aile büyüklerinin de evlilik konusundaki sıkıntılarda taraf olabilmesi ya da kendi çıkarları söz konusu olabilmektedir. Bu noktada, aile büyüklerinden yardım alma çabası, sorunu çözmekten çok, tam tersine sorunu daha da büyütmeyle sonuçlanabilir.

Uzmandan yardım almak bu nedenle önemlidir ve sorunları çözme konusunda en etkin çözümdür. Aile yapısının korunabilmesi için ailelerin etkin danışmanlık hizmetlerine rahat ulaşabilmesi ve uzmandan yardım alabilmesi konusunda teşvik edilmesi faydalı olacaktır. Engelli çiftlerle çalışma konusunda kendini geliştirmiş aile danışmanları engelli ailelerdeki sorunları çözmede artan oranda yardımcı olabilecektir.

Tablo 43:
Bekâr ve Evli Katılımcıların Aile İçi Kararlarda Etkili Olması Gerektiğini Düşündüğü Aile Üyesi

Aile İçi Kararlar	Erkek		Kadın		Eşler Birlikte				Aile Büyükleri				Tüm Aile Hep Birlikte							
	Bekâr		Evli		Bekâr		Evli		Bekâr		Evli		Bekâr		Evli					
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%				
Genel olarak aile kararlarına	2	4,3	13	30,2	-	-	1	2,3	39	83	27	62,8	2	4,3	-	-	4	8,5	2	4,7
Aile gelirinin nerelere harcanacağına	4	8,3	15	34,9	-	-	3	7,0	42	87,5	23	53,5	-	-	-	-	2	4,2	2	4,7
Ailede mutfak alışverişine	-	-	8	18,6	24	51,1	21	48,8	23	48,9	11	25,6	-	-	-	-	-	-	3	7
Ailede giyim kuşam alışverişine	1	2,1	2	4,7	6	12,5	17	39,5	39	81,3	19	44,2	-	-	2	4,7	2	4,2	3	7
Ailede akrabalarla görüşmeye	-	-	2	4,7	1	2,1	6	10	44	91,7	32	74,4	-	-	1	2,3	3	6,3	2	4,7
Ailede çocuk yetiştirmek konusunda	2	4,2	4	9,8	5	10,4	11	26,8	35	72,9	20	48,8	1	2,1	1	2,4	5	10,4	5	12,2

Ailede hangi kararların kimin tarafından alındığı hususu, aile içi ilişkilerin anlaşılması bakımından dikkate alınması gereken konulardan biridir. Katılımcıların aile içi kararlarda etkili olması gerektiğini düşündüğü aile üyesine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde;

Genel aile kararlarına; bekârların %4,3'ü erkek, %83'ü eşler birlikte, %4,3'ü aile büyükleri, %8,5'i tüm aile hep birlikte karar vermesi gerektiğini belirtirken, evli katılımcıların %30,2'si erkek, %7'si kadın, %62,8'i eşler birlikte %4,7'si tüm aile hep birlikte karar verme eğilimindedirler.

Bekâr katılımcılar, evlendiklerinde ailenin genelini ilgilendiren konularda evlilere göre çoğunlukla eşleriyle birlikte karar alma eğiliminde olmaları daha demokratik ve eşitlikçi bir aile yapısını benimsediklerini gösterir.

Aile gelirin nerelere harcanacağına; bekârların % 8,3'ü erkek, %87,5'i eşler birlikte, %4,2'si tüm aile hep birlikte karar vermesi gerektiğini düşünürken; evlilerin %34,9'u erkek, %7'si kadın, %53,5'i eşler birlikte, %4,7'si tüm aile hep birlikte karar vermektedir.

Gelirin nerelere harcanacağı konusunda bekâr katılımcıların çoğunun evlilere göre daha fazla eşlerini karar alma sürecine dahil etmeleri cinsiyet temeli karar alma şekline uzak durduklarını kanıtlar niteliktedir.

Ailede mutfak alışverişine; bekârların % 51,1'i kadın, %48,9'u eşler birlikte karar verme eğilimindeyken, evlilerin % 18,6'sı erkek, %48,8'i kadın, %25,6'sı eşler birlikte, %7'si tüm aile hep birlikte karar vermektedir.

Evli ve bekâr katılımcıların yarısı mutfak sorumluluğunun kadında olduğu düşüncede bekârlar katılımcılarda mutfak alışverişinde eşlerin birlikte karar alması gerektiği düşüncesinin evlilere göre çoğunlukta olması, gençlerin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemekten uzaklaşmaya başladıklarını kanıtlar niteliktedir.

Ailede giyim kuşam alışverişine; bekârların %2,1'i erkek, %12,5'i kadın, 81,3'ü eşler birlikte, %4,2'i tüm ailenin birlikte karar vermesi gerektiğini düşünürken, evlilerin %4,7'si erkek, %39,5'i kadın, %44,2'si eşler birlikte, %4,7'si aile büyükleri, %7'si tüm aile hep birlikte karar vermektedir.

Evli bireylerin azımsanmayacak bir kısmında giyim alışverişi konusunda karar verici olarak kadın ön planda olması erkeklerin bu konuda pasif kaldıklarını ve cinsiyetçi bir tutum içerisinde olduklarını gösterirken bekâr katılımcıların bu konuda eşlerin birlikte karar alması gerektiğini düşünmesi, ortak karar almayı önemsediklerini gösterdiğini söyleyebiliriz.

Ailede akrabalarla görüşmeye; bekâr ların %2,1'i kadın, %91,7'si eşler birlikte, %6,3'ü tüm aile hep birlikte karar vermesi gerektiğini düşünürken, evlilerin %4,7'si erkek, %10'u kadın, %74,4'ü eşler birlikte, %2,3'ü aile büyükleri, %4,7'si tüm aile hep birlikte karar vermektedir.

Aile ilişkilerinin önemli bir kısmını akrabalarla ilişkiler oluşturmaktadır. Akriba ilişkileri konusunda karar verme sürecinde evliler gibi bekârlar da eşlerin birlikte karar vermesi gerektiğini düşünüyor. Akrabalarla görüşmeye karar vermede eşlerin eşitliği önemsedikleri söylenebilir.

Ailede çocuk yetiştirme konusunda bekâr ların %4,2'si erkek, %10,4'ü kadın, %72,9'u eşler birlikte, %2,1'i aile büyükleri, %10,4'ü tüm aile hep birlikte karar vermesi gerektiğini düşünürken; evlilerin % 9,8'i erkek, % 26,8'i kadın, %48,8'i eşler birlikte, %2,4'ünün aile büyükleri, %12,2'si tüm aile hep birlikte karar vermektedir.

Bekar katılımcılar diğer konular da olduğu gibi çocuk yetiştirme konusunda da eşlerin birlikte hareket etmesi gerektiğini düşünmektedirler. Ancak evlilik hayatında kadının üzerinde daha fazla beklenti olabildiği gözükmektedir. Çocuk konusundaki anlaşmazlık durumlarını ortadan kaldırmak için hem anne hem babaya eşit sorumluluklar yüklenmesi, bu sorumluluk bilincinin kazandırılması önemli olarak düşünülmektedir.

Aile üyelerinin her konuda ortak karar alabilmesi, üyelerin fikirlerinin aile içerisinde önemli olduğunu ve değerli olma hissini ortaya çıkarır. Bu durum aile üyelerinin arasındaki bağın güçlenmesinde etkili olur. Geleneksel aile yapısında karar alma süreci cinsiyet temelli olup dikkatler daha çok erkek üzerinde toplanırken kadın bu süreçte pasif bir konumdadır. Modern aile yapısında ise, karar alma süreci daha demokratik ve eşitlik temelli olup kadın karar verme sürecinde daha aktiftir (Başaran, 2014:153-154).

Tabloyu incelediğimizde geleneksel erkek baskın toplum yapısı kendini evli engellilerde daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bekârlarda evlilere göre aile içi kararların tamamında eşleriyle birlikte karar almaya daha fazla eğilimli oldukları belirlenmiştir.

Bunun farklı sebepleri olabilir. Evli engellilerin yaş ortalaması bekâr engellilere göre daha fazla olduğu için daha geleneksel bir erkek egemen yapıyı kabullenmeleri söz konusu olabilir. Başka bir ihtimal de bekâr engellilerin evlilik öncesi birlikteliğe önem verir gözüktüp evlendikten sonra daha geleneksel bir yapı içinde sorumluluğu erkeğe verme eğilimi de taşıması ihtimalidir.

Tablo 44:
Bekar ve Evli Katılımcıların Bir Evliliği Başarılı Kıldığını Düşündükleri Hususlar

Başarılı Bir Evlilik İçin Kriterler	Çok Önemli		Biraz Önemli		Önemsiz		Fikrim Yok	
	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli
Eşe sadakat	95,8	97,7	4,2	2,3	-	-	-	%
İyi bir gelir	27,1	44,2	66,7	51,2	2,1	4,7	4,2	-
Eşlerin aynı sosyal çevreden olması	37,5	32,6	39,6	41,9	18,8	18,6	4,2	-
Aynı dini inançları paylaşmak	60,4	74,4	18,8	16,3	18,8	9,3	2,1	7,0
İyi bir evde oturmak	20,8	30,2	64,6	55,8	12,5	14,0	2,1	-
Siyasi konularda anlaşmak	25,0	16,3	39,6	44,2	33,3	39,5	2,1	-
Ev işlerini paylaşmak	44,7	37,2	42,6	41,9	8,5	18,6	4,3	-
Çocuk sahibi olmak	50,0	62,8	27,1	30,2	16,7	4,7	6,3	2,3
Eşler arasında çıkabilecek sorunları rahatça konuşabilmek	93,6	86,0	4,3	11,6	2,1	-	-	2,3

Katılımcıların bir evliliği başarılı kıldığını düşündükleri hususlar incelendiğinde; sırasıyla eşe sadakat, eşler arasında çıkabilecek sorunları rahatça konuşabilmek, aynı dini inançları paylaşmak, çocuk sahibi olmak, ev işlerini paylaşmak, aynı sosyal çevreden olmak, iyi bir gelir, iyi bir evde oturmak evli ve bekâr katılımcıların çoğunun fikir birliği içinde oldukları ve başarılı bir evlilik için bu konuları önemsedikleri, siyasi konularda anlaşmanın her iki katılımcı grubunun da pek önemsemediği görülmektedir.

Bu veriler engelli bireylerin başarılı evlilik için hangi konulara önem verdiğini anlamak için önemlidir. Her iki katılımcı grubunda da eşe sadakate verilen önemin yüksek

olması katılımcıların evlilikte eşe sadakatete verdikleri değeri ortaya koymaktadır. Evli engelli bireyler için çocuk sahibi olmak, bekârlara göre daha önemli bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Siyasi konular, evliler için nispeten daha arka planda gelebilmektedir. Bekârlıkta ve evlilikte, doğal olarak evliliğe bakış açısından farklılıklar olabilir. Özellikle evlilikte önem derecesi artan konularda bekârlara bir eğitim vermek evlilik hayatına hazırlamada yardımcı olabilir.

3.6. Bekâr Katılımcıların Engelliliğin Evliliğe Etkileri Üzerine Düşüncelerine İlişkin Nitel Bulgular

Araştırmamız nicel bir çalışma olmasına rağmen anket içerisinde bekâr engellilerin engellilik durumunun evliliğe engel olup olmamasıyla ilgili düşüncelerini ortaya çıkarmak için katılımcılara “Engelli olduğunuz için evlilik yapamayacağınızı düşünür müsünüz? Engellilik evlilik için bir engel midir?” sorusu yöneltilmiştir.

Görüşülen katılımcıların çoğu, engelli olmanın evlilik için bir önemi olmadığını, ileride evlilik yapabileceklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Bende evliliğe engel değil. Engel olmamalı. Benim engel oranım düşük, o yüzden böyle düşünüyor olabilirim”

“Hayır, evlilik yapamayacağımı düşünmüyorum. Normal yaşantımı devam ettirdiğim gibi evliliğimi de devam ettirebilirim diye düşünüyorum.”

“Evlilik yapamayacağımı düşünmüyorum. Önemli olan beni seven ve sevebileceğim bir insanın karşıma çıkmasıdır. Böyle bir insanla karşılaştığında hislerin insanları yanıltmadığına inanıyorum.”

“Engellilik evlilik için bir engel değildir. Kalpler sevdikten sonra gerisi teferruattır.”

“Engellilik evlilik için engel değildir. Çünkü ihtiyaçlarımı karşılayabildiğim için çoğu zaman engelli olduğumu bile hatırlamıyorum”

“Evleneceğimi düşünürüm. Bence engellilik evlilik için engel değildir. Haberlerde görüyoruz, tekerlekli sandalyeliler, evlenmişler, çocukları olmuş”

Katılımcılar arasında eğitim seviyelerinin yükselmesiyle, spor yapmaya başlamalarıyla, engel durumlarını ortadan kaldıran cihazlar kullanmaya başlayınca özgüvenlerinin yükseldiğini, önceden bir ilişkileri olacağını düşünmeseler de şimdi kendilerini evlilik içinde görebildiklerini belirtenler de bulunmaktadır.

“**13 yaşımdan sonra engelli oldum.** Küçüklükten beri harbiye istiyordum. Hayatımı sorgulamaya başladım. Okulu düşündüğüm için hiç evlilik düşünmedim.

Bir kız bana çıkma teklifi etmişti. O dönem özgüvenim yoktu, engelimden bir yıl sonra olmuştu bu olay. Ben reddetmişim. Ekran okuyucum yoktu, iletişim nasıl kurarım iye düşünüyordum. Telefonda konuşamayacaktık, mesaj yazamayacaktım. **Paralimpik spor yapmıyordum, tek yürüyemiyordum yolda, özgüvenim paralimpik spordan sonra yerine geldi.** Şimdi bir kız arkadaşım var 1,5 yıldır birlikteyiz. Kız arkadaşımın ailesi de bir soru yapmadı engelimin konusu bile açılmadı.”

“Lise yaşamında engelliliğin evliliğe sorun olacağını düşünüyordum. Diğer gözüm beyazdı. 18 yaşında **protez takıldıktan sonra özgüvenim geldi.** İki gözüm de aynı oldu. Kız arkadaşım olabileceğini protezden sonra düşündüm. Şu anda evlilik içinde düşünabiliyorum kendimi.”

“Pazar alışverişinde sıkıntı olur, kendim çıkamayabilirim. Ergenken bu hiçbir şey yapamaz, çocuk yapamaz şeklinde düşünüyordu akrabalarım, üzüldüm. Arkadaş çevremden dışlanıyordum, yavaş yürüyordum, çok düştüğüm için beni oyunlarına almıyorlardı, yürüyüşüm bozduktu. Hiçbir zaman evlilik yaşantım olmayacak diye düşünürdüm. Olsa bile karşı taraf ister miydi? Şimdi çok farklı düşünüyorum. **Üniversiteye gittikten sonra özgüvenim arttı.**

Evlenebileceğini düşündüğünü ancak bazı kaygıları bulunduğunu belirten katılımcılar da bulunmaktadır.

“Evliliğe engel diye düşünmüyorum. Benim gibi olup evlenenler var tanıdığım. **Tek kaygım çocuğumun benim gibi olması.** Kişi yaşam kalitesi yükseltecek biriyle evlenmeli. Bu erkek için de geçerli. **Ben göremiyorum, karşımdaki koluma girmeli,** bedensel engelli olmamalı. Bir iş sırasında engeli olmamalı. Erkekler için iş önemli, işte sıkıntı olacak bir engeli olmamalı, bir parmağı olmasa sorun değil. Sürengen bir rahatsızlığı da olsa kabul ederim.”

“Engellilik evlilik için bence engel değil. Farklı engel gruplarına göre engel olabilir, benim engel grubuma göre değil. **Araba kullanamayacağım, eşimi bir yere götüremeyeceğim gibi kaygılarım var. Baba olduğumda sorumluluklarımı yerine getirememekten korkuyorum.**”

“Bazen evlenerek **eşime yük olacağımı** onu yeterince mutlu edemeyeceğimi onunla yeterince gezemeyeceğim için onu yeterince mutlu edemeyeceğimi, onu fiziksel olarak yeterince koruyamayacağımı düşünürüm. Çocuğum olduğundan kucağıma alıp gezdiremeyeceğim, akşam eve marketten tek başıma ekmek alarak gelemeyeceğim için onlara fiziksel olarak sahip çıkamayacağımı düşünürüm, üzüldürüm.”

“Evlenmek istedim ama aklımda şüpheler var, engelsiz engelli gelin istemez, engelli de engelli gelin istemez. Evleneceğim kişi doğuştan da engelli olabilir, o zaman çocuğum da engelli olabilir, bu düşündürüyor beni.”

“Evlilik yapamayacağımı düşünmüyorum. Evlendiğim zaman çocuğumu ders çalıştırırken yakından okumam gerekecek, otobüs geldiğinde misafir geldiğinde sakarlık yapar mıyım gibi kaygılarım var”

Evlilik yapamayacağını düşünen katılımcılar, bunun sebebini toplumsal önyargılar olarak açıklamıştır. Ayrıca evlilik yapabileceğini düşünen katılımcılar arasında da toplumun önyargılarına dikkat çekenler olmuştur.

“Evet, evlilik yapamayacağımı düşünürüm **etrafımdakilerin baskısından dolayı**. Akrabam söyledi, eğer evlenirsen seninle konuşmayız, çünkü onlar engellinin evleneceğini düşünmüyorlar, hayatımdaki en büyük sorun bu, **onların yanlış düşüncesi psikolojimi bozuyor**. Sanki onlar olmasa hiç yaşayamam gibi düşünüyorlar. Ben takmasam da **sürekli tekrar ettikleri için ben de öyle düşünmeye başlıyorum**. Evleneceğim kişiye yük olacağımı düşünüyorlar.”

“Hayır, evlilik yapamayacağımı düşünmedim. Engelliliğin evliliğe etkisi olabilir ama **bu çevredekilerin etkisinden dolayı olur**.”

“Evet, evlilik yapamayacağımı düşünüyorum. Evlenemem, olmaz gibi geliyor. Genelde dış görünüşe bakıyorlar. Evlilik için engelli olmak engel değil aslında ama **insanların bakışları, dış görünüşüne göre yorumlamasından evliliği yapamazsın**. Bizim hayallerimiz sevmeye evlenmeye hakkımız yokmuş gibi. **İnsanların bakışları bu yönde olduğu için evliliğe engel koyuyorlar**. Bu yüzden engellilik evliliğe engeldir.”

“Evet, engellilik evliliğe engel, hem de baya bir engel yani. İlk başta zaten **engellisiz diye seni evlenecek biri olarak görmüyorlar**. Nasıl yapacaksın, nasıl idare edeceksin o gözle bakıyorlar. Sen engellisiz diye büyük bir uğraşın gibi görünüyorsun. **Öncelikle fiziksel görünüşün ve yapabileceklerin göz önüne alınıyor. Bu da zaten bir engelli olarak evliliğe uzak bakmama neden oluyor**. Sonra istediğin kişinin ailesi de kabul etmeyebilir ve evin sana uygun olmalı iş yapabilmek için. Bunlar olmayınca evliliğe engelin engel oluyor. Ailemle bu konuyu pek rahat konuşamıyoruz. Olur, ileride inşallah diyorlar.”

“**Toplumda engelli insanlara önyargı ile bakıldığı için evlilik ihtimali normal insanlara göre daha düşüktür**. Engelli olduğum için çoğu zaman evlilik yapamayacağımı düşünmüşümdür ancak uygun insan ile tanıştığımda gerçekten sevip değer veren için engeller evliliğe engel olmayacaktır.”

“Engel olacağı durumlar olabilir. **Toplumla ilgili bir durum**. Kişinin engeliyle kendi baş etmesi gerekir. Engel oranı yüksek engellilere engel olabilir. Bir insan istedikten sonra her şeyi başarabilir. Kendim için engelliliğin evliliğe engel olduğunu düşünmüyorum.”

“Bazen evlilik yapamayacağımı düşündüğüm oluyor. Bence engellilik evlilik için engel değildir.; **ama toplumumuzda çoğu kez engel teşkil ettiği oluyor**.”

“Öncelikle ben kendimi engelli olarak görmüyorum çünkü bütün ihtiyaçlarımı kendim karşılayabiliyorum. Bir insanın engelli olup olmamasını bizler seçemiyoruz. O yüzden evlilik benim için engel değil, tamam engelliyim ama bu benim seçimim değil, o yüzden hayata küsmem ya da mutsuz olup bir ömür boyu yas tutup ölmeyi beklemek çok saçma olurdu. Şöyle bir durum da var tabi **toplumun engelliye bakış açısı değişik bu da insanların bilinçsizce hareket etmesinden kaynaklanıyor**. Buna bir dur denmeli, hiçbir engeli dışlanmamalı.”

“Engelli olmak evliliğe engel değil fakat duygu ve düşüncelerimizi ifade etmekten hep çekiniyoruz. **Toplumda dışlanma hor görüleceğimiz düşüncemizden dolayı rahat iletişim kuramıyoruz**”

Katılımcıların ifadelerini incelediğimizde engelli olmanın evliliğe engel olmayacağını düşünseler de engel durumlarından dolayı pazara çıkma, eşiyile gezme, çocuklarının

dersleriyle ilgilenme, misafir ağırlama gibi evlilik sorumluluklarını yerine getirme konusunda kaygıları olduğu görülmektedir.

Evlilik yapamayacağını, engellilik durumunun evliliğe de engel olduğunu belirten katılımcılar ise; toplumun engellilerin evlilik sorumluluklarını yerine getiremeyeceği gibi bir düşünceleri olduğu için engellilerin evlilik yapamayacaklarını düşünmektedir.

Katılımcıların evlilikle ilgili kaygıları, kişisel düşünceleri olarak görülse de aslında toplumun bakış açısını yansıttığı söylenebilir. Toplumun engellilerin evlilik yapmasıyla ilgili önyargıları, engelliler tarafından içselleştirildiği görülmektedir.

Ayrıca katılımcıların ifadelerinden, eğitim, spor gibi olanakların kişilerin özgüvenlerini pekiştirdiği, benlik saygısını ve yeterlilik duygusunu artıran etmenler olduğu, bunlarla doğru orantılı olarak evlilikle ilgili düşüncelerinin olumlu yönde şekillendiği görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırma ile engellilerin evlilik sürecindeki deneyimleri, aile yapıları, evlilik doyumları, bekâr ve evli engellilerin evlilik hakkındaki görüşleri incelenmeye çalışılmıştır. Bazı sonuçlar literatür ile uyumluluk gösterirken bazıları farklılık göstermektedir. Bulgulardaki bu farklılıkların; örneklem özellikleri, örneklem sayısı, kullanılan anket ve ölçekler ile kültürel ve toplumsal farklılıklar gibi faktörlerden etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Engellilerin evlilik yaşamları ve bekâr engellilerin evlilik hakkındaki düşüncelerini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

–Bekâr engellilerin çoğu 18-34 yaş aralığında, üçte biri asgari ücret altı, üçte biri 2000-3500 TL, üçte biri 3500 TL ve üzeri aylık gelire sahip, çoğu lise mezunu, yarısından fazlası doğuştan engelli, yarısına yakını ortopedik engellidir. Evli engelliler ise; çoğu 35-44 yaş aralığında, asgari ücret veya üzerinde aylık gelire sahip, lise mezunu, doğuştan engelli veya engel durumu evlilikten önce ortaya çıkmış, yarısından fazlası ortopedik veya görme engellidir.

–Bekâr engellilerin çoğunun flörtü bulunmadığı, flörtü olanların ise çoğunluğunun kız/erkek arkadaşının bir engeli bulunmadığı, flörtü olan erkek engellilerin engelli partner tercih etmedikleri tespit edilmiştir. Bekâr engellilerin düşündükleri evlilik yaşı 23-30 yaş aralığındayken evli engellilerin yarısının 26-39 yaş yaş aralığında evlendikleri bulunmuştur.

–Bekâr engellilerin çoğunluğunun tanışarak evlenmek istedikleri, yarısından fazlasının evlenme kararında ailelerinin de onayını alma eğiliminde oldukları evli engellilerin ise çoğunun görücü usulüyle veya kaçarak evlendikleri tespit edilmiştir.

–Bekâr engellilerin çoğunun çocuk sahibi olmak istediği ancak bir kısmında çocuğuna yetersiz gelme kaygısı bulunduğu, evli engellilerin yarısından fazlasının evlendikten en az bir yıl sonra çocuk sahibi olduğu, çoğunun çocuklarının bir engeli bulunmadığı tespit edilmiştir.

–Evli engellilerin çoğunun çekirdek aileye sahip olduğu, yarısından fazlasının eşinin bir engeli bulunmadığı, erkeklerin çoğu engelli bir eş tercih etmezken kadınların yarısından fazlasının eşinin engelli olduğu, doğuştan engelli olanların çoğunun eşi engellyken, engel durumu evlilikten önce ve sonra ortaya çıkanların çoğunun engelli bir eş tercih etmediği, eşi engelli olan ortopedik engellilerin yarısının farklı engel gruplarından kişilerle evlendiği, bekâr engellilerin yaklaşık yarısının evlilik sorumluluklarını yerine getirme kaygıları olduğundan engelli eş tercih etmeyen, kendi gibi engelli ama farklı engel grubundan olan ya da engel oranı kendisinininkinden düşük kişilerle evlenmek istedikleri tespit edilmiştir.

–Bekâr engellilerin çoğunun, engelli olmanın evlenmesine engel olmadığını düşündüğü ancak evlilik sorumluluklarıyla ilgili kaygıları olduğu, sporla ilgilenmenin ve eğitim hayatına devam etmenin bu konuda özgüvenlerini artırdığı bulunmuştur. Bunun yanında engelli olduğu için evlenemeyeceğini, engelli olmanın evliliğe de engel olduğunu düşünen katılımcıların toplumun negatif tutumlarından etkilendikleri saptanmıştır.

–Evli engellilerin nadiren veya ara sıra da olsa yarısından fazlasının geçimsizlik/tartışma, yarısına yakınının sözel/psikolojik şiddet yaşadığı, eşleri ile en çok harcamalar ve akraba ilişkileri konusunda sorun yaşadıkları saptanmıştır. Bekâr engellilerin ileride eşleriyle bir anlaşmazlık yaşadıkları durumlarda evlilere göre aile büyüklerinden ve uzman kurum/kişilerden destek alma eğiliminin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Eş ile anlaşmazlık durumunda bekâr ve evli engellilerde küsme ve mekânı terk etme davranışları birbirlerine yakın orandayken, bekâr engellilerin evli engellilere göre daha çok sessiz kalma eğiliminde oldukları, eşini azarlama davranışının ise evli engellilerde daha çok görüldüğü, bekâr engellilerin aile içi kararlarda evlilere göre daha fazla eşleriyle ortak karar alma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

–Belirlenen değişkenlere göre engelli bireylerin evlilik doyumları incelendiğinde; evlilik doyumunun aylık gelir, evli olma süresi, sahip olunan çocuk sayısı, engel türü, engel durumunun ortaya çıkış zamanı, eşin engel durumu ve bir sorun halinde destek alma yönelimine göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ortalamaları incelendiğinde; geniş aile tipine sahip olan engellilerin, 3 veya daha fazla çocuğa sahip olanların, 21 yıl

veya daha uzun süredir evli olanların, engel durumu evlilik sürecinde ortaya çıkmış olanların, eşi engelli olmayanların ve bir evlilik içindeki sorunların çözümünde çocuklarından, akrabalarından, uzman kişi veya kurumlardan destek alanların evlilik doyumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

- Bekâr engelliler, çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu dönemde engellilerin gelecek kaygılarıyla ilgili Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinde çalışan meslek elemanları tarafından bekâr engelliler ve aileleriyle birlikte psiko-sosyal çalışmalar yapılmalı; evlilik öncesinde evliliğe hazırlık ve eş seçme konusunda rehberlik, danışmanlık ve yönlendirme hizmeti verilmelidir.
- Toplumun genelinin ihtiyacına yönelik gerçekleştirilen “Evlilik Öncesi Eğitim Seminerleri” gibi faaliyetler, evlilik konusunda akranlarından farklı kaygılara sahip olan engelli bireylerin sorunlarını da kapsamalıdır. Engellilikle ilgili çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına da bu konuda eğitici eğitimleri verilerek kendi bünyelerinde eğitsel faaliyetlerde bulunmaları sağlanmalıdır.
- Hem evlilik öncesi dönemdeki gençlere hem de evlilere, iletişim, çeşitli sosyo-ekonomik konularda karar verme ve güç paylaşımı, ev işlerinin paylaşımı, cinsel sorunlar ve çözümleri, çocuk sayısı, ebeveynlik gibi evlilik ve aile ilişkilerinde önemli olan konularda bilinçlendirici eğitim programları hazırlanmalı, bu eğitim programları film, afiş, broşür, sosyal medya gibi araçlarla desteklenmelidir. Ayrıca medyadan da yararlanılarak engellilere yönelik evlilik ve aile ilişkileri üzerine de programlar yapılmalıdır. Yapılacak tüm eğitsel faaliyetlerde ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde olunmalıdır.
- Mimari erişilebilirliğin sağlanması engellilerin sosyal dışlanmasını ortadan kaldıracak önemli bir adımdır. Sosyal mekânlara erişim, engellileri toplumdaki sınırlı alanlarından çıkaracak, daha çok kişiyle etkileşime girmelerini sağlayacak böylece potansiyel eşleriyle de tanışma fırsatı bulabileceklerdir. Ayrıca, engellilerin toplum içinde görünür olması onlara yönelik olumsuz tutumların da önüne geçecektir.
- Engelliler ev içi sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kaygılarından

dolayı evlenmek için engel oranı kendilerinininkinden daha düşük olan birini tercih etmek isteyebiliyorlar ancak bu kıstas de evlenme şanslarını düşüren bir etken olarak görülebilir. Bunun önüne geçmek için; talep eden engelli evli bireylere ev yardımcısı, çocuk bakımı, ev temizliği gibi destekler sunulmalıdır.

- Araştırmaya katılan evli engellilerin aile içi sorunlarda uzman kurum ve kişilerden destek alma konusunda olumsuz bir tutum içinde olduğu görülmektedir. Kişilerin aile danışma merkezleriyle ilgili ön yargılarını ve tutumlarını değiştirmeye yönelik çalışmalara ağırlık verilmeli ve tanıtım çalışmaları yapılmalıdır.
- Eğitim fırsatlarına erişim engellilerin evlilikle ilgili görüşlerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Özellikle ortaokul ve lise mezunu engelli bireylerin tanımlanıp bu bireylerin eğitimlerine devam etmesi konusunda teşvik edici politikalar geliştirmelidir. Spor gibi aktivelerin de gençlerin özgüvenlerine olumlu katkısı bulunmaktadır. Engelliler ve aileleri engellilerin yapabileceği spor dalları hakkında bilgilendirilmeli, spora teşvik edici hem yerel hem ulusal çalışmalar yapılmalı, bu yönde politikalar geliştirilmelidir.
- Engellilerin çalışma hayatına katılması, onların sosyal hayatta aktif olarak yer almalarını sağlayacak, dolayısıyla çevresiyle iletişim ve etkileşimi kuvvetlenecektir (Genç, 2013:372). Engelliler için istihdam alanlarının artırılması ile onların evlenmelerinin önündeki engeller de büyük oranda kaldırılacaktır. Normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan engelliler için mesleki iyileştirme ve istihdam oluşturmak amacıyla açılmış olan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı BELDE- A.Ş tarafından işletilen “Gülen Yüzler Engelliler Mesleki Rehabilitasyon ve İş Merkezi” gibi yerlerin tüm il ve ilçe belediyeleri tarafından örnek alınmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca Down Sendromu Derneği'nin yürüttüğü “Bağımsızım Çünkü Çalışıyorum: İş Koçu Destekli İstihdam Programı” gibi destekli istihdam yöntemleri de diğer engel gruplarının çalışma hayatına katılımı için yaygınlaştırılmalıdır.
- Evli engellilerin cinsellikle ilgili sorunlarının olup olmadığının öğrenilmesine yönelik soruda çekimser davrandıkları gözlemlenmiştir. Cinsel yaşamlarında daha mutlu ve sağlıklı olabilmeleri için evli bireylere cinsel sağlıkla ilgili eğitimler verilmelidir.

- Sağlık bakanlığı tarafından, sağlık personelinin, cinsellik, üreme sağlığı, aile planlaması ve gebelik gibi önemli sağlık konularında engellilerin özel ihtiyaçlarıyla ilgili hizmetiçi eğitim alması sağlanmalıdır.
- Üniversitelerde engelli alanında uzman kişilerin çalıştığı sosyal hizmet birimleri kurularak gençlere rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmelidir.
- Bu araştırmada anket sorularından elde edilen veriler doğrultusunda engellilerin evliliğe ilişkin deneyimleri, düşünceleri incelenmiştir. Başka bir araştırmada engellilerin evlilik içi sorunları, duyguları görüşme yoluyla analiz edilerek farklı sonuçlar ortaya konulabilir.
- Bu araştırma Sakarya ilinde yaşayan engelli bireylerle gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin farklı bölgelerindeki illerde yapılacak daha büyük bir örnekleme sahip çalışmalar ile bu araştırma bulgularının karşılaştırılabilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akgül Gök, F. (2013). *Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algularının Aile İşlevlerine Yansıması*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi
- Alotaibi, B.N.,(1997). *Social Network and Social Support of Individuals with Disabilities: A review of the literatures*, University of Maryland
- Amponsah-Bediako, K. (2013). Relevance Of Disability Models From The Perspective Of Adeveloping Country: An Analysis, *Developing Country Studies*, 3(11):121-131
- Arıkan, Ç. (2001). Aile ve Özürlülük: “Görme Özürlüler Derneği” Üye Özürlü Aileleri Üzerine Bir Araştırma. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 1(1):45-60
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Engelliliğe Yaklaşım. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2 (1): 11-25
- Ayaz, S., Yaman Efe, Ş. ve Korukluoğlu, S. (2008). Jinekolojik Kanseri Hastaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler, *Türkiye Klinikleri*, 28(6):880-885
- Başaran, E. (2014). Ailenin İşleyişi ya da Gerçekleştirimi. M. Aydın (Ed.), *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde (s. 141-158). Konya: Çizgi Kitabevi
- Braddock, D. ve Parish, S. L. (2011). Sakatlığın Kurumsal Tarihi. *Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 101-186), Bezmez, D., Yardımcı, S. ve Şentürk, Y. (Der.), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları
- Burcu, E. (2007). *Türkiye’de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri Ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları
- Burcu, E. (2015). *Engellilik Sosyolojisi*, 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık

- Burcu, E., Şahin, B. ve Kamanlıoğlu, M. (2006). Özürlü Bireylerin Eş Seçiminde Yaşadıkları Sorunların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması, *Kadın/Woman 2000*, 7(2):1-30
- Buz, S. ve Karabulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7, 25-45
- Canatan K. ve Yıldırım, E. (2011). *Aile Sosyolojisi*, 2. Baskı, İstanbul: Açılım Kitap.
- Cangöl, E., Karaca, P. ve Aslan, E. (2013). Engelli Bireylerde Cinsel Sağlık, *Androloji Bülteni*, 53: 141-146
- Clark, A. ve Hirst, M. (1989). Disability in Adulthood: Ten-year Follow-up of Young People with Disabilities, *Disability, Handicap & Society*, 4(3): 271-283
- Cohen, S., Wils, T. A. (1985). Stress, Social Support and The Buffering Hypothesis, *Psychological Bulletin*, 98(2), 310–357
- Çağ, P. (2011). *Evli Bireylerde Eş Desteği ve Evlilik Doyumu*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Çağlar, S. (2009). *Uluslararası Hukuk Ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı Ve Devlet Yükümlülükleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Doktora Tezi
- Çağlar, S. (2011). Engelli Hakları Sözleşmesi'nde Ayrımcılık Yasağı ve Türkiye'nin Uyum Sorunu, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 24(96): 149-178
- Çakıcı, S. (2006). *Alt Ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin Ve Aile İşlevlerinin Anne – Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3): 83-104.

- Çakır, S. (2008). *Evli Bireylerin Evlilik Uyumlarının Ana-Babalarına Bağlanma Düzeyleri ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Çakmak, M. N. (2008), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Engelli Tanımı Hakkında Bir İnceleme, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(2): 51-62
- Çelik, M. (2006). *Evlilik Doyum Ölçeği Geliştirme Çalışması*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana: Doktora Tezi
- Çınar, L. (2008). *Evlilik Doyumu: Cinsiyet Rollerini Ve Yardım Arama Tutumu*, Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Çoban İçağasıoğlu, A. (2003). Gelişim Dönemlerine Göre Özürlülüğün Etkisi, *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 1(2): 39-55
- Dalbay, S. R. (2009). *Özürlü Yakınlarının Özürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Bilgi, Beklenti ve Memnuniyet Derecesi (Isparta Örneği)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: Yüksek Lisans Tezi
- Davis, L. J.. (2011). Normalliğin İnşası: Çan Eğrisi, Roman ve On Dokuzuncu Yüzyılda Sakat Bedenin İcadı. Bezmez, D., Yardımcı, S. Ve Şentürk, Y. (Der.), *Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 187-207). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Demir, A., Yeşiltuna, D. (2017). Aile İktidar İlişkisi Bağlamında Engelli Kadın Olmak, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54):534-543
- Demirbilek, M. (2005). Aile Poitikaları Çerçevesinde Özürlüler ve Aile Tedavisi, *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 5(2):14-29
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi, *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, 44(511): 12-27
- Doğan, N. (2011). *Akciğer Kanseri Hastalarda Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek*, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum: Yüksek Lisans Tezi

- Durmaz, Ş. (2017). Engellilik ve İşgücü Piyasası İlişkisi, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(15):249-271
- Duyan, V. (1996). *Sağlıkta Psiko-Sosyal Boyut (Tıbbi Sosyal Hizmet)*. Ankara: 72TDFO Yayınları
- Eğitimde Görme Engelliler Derneği, (2015). *Üniversitelerde Engellilere Yönelik Erişilebilirlik Hususunda Mevcut Durum Analizi 2014-2015*, Ankara
- Elbozan Cumurcu, B., Karlıdağ, R. ve Han Almış, B. (2012). Fiziksel Engellilerde Cinsellik, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1): 84-98
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005, 7 Temmuz), Resmi Gazete. (Sayı:5378).
- Erdoğan, Ö. E. (2017). *GünümüzEvliliklerinin Sağlıklı Aile Kavramı Bağlamında Değerlendirilmesi: Yeni Evli Bireyler Üzerine Bir Çalışma*, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi
- Erkan, G. (2003). Özürlülerle Sosyal Hizmet Uygulamaları, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4):34-38
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19)2: 209-230
- Eşsizoglu, A. (2012). *Aile ile İlgili Temel Kavramlar*, Yenilmez, Ç. (Ed.) Aile Yapısı İlişkileri içinde (2-19). Eskisehir, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri
- Forouzan, A.S., Mahmoodi, A., Jorjoran Shushtari, Z. Salimi, Y., Sajjadi, H. Ve Mahmoodi Z. (2013). Perceived Social Support Among People With Physical Disability, *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 15(8): 663-667
- Freedman A. (1981). Neurotic Problems in Marriage. The Handbook of Marriage and Marital Therapy. Ed.: G.P.: Sholever. New York: Medical and Scientific Books
- Galvin, R. (2011). Çalışma ve Cinsellikle İlişkisi İçince Sakat Kimliğinin Soykütüğü. Bezmez, D., Yardımcı, S. Ve Şentürk, Y. (Der.), *Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 483-499). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları

- Genç, Y. (2016). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2):65-92
- Genç, Y., Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1): 363-391
- Gittins, D. (2011). Aile Sorgulanıyor. Erdem, T. (çev.), 2. Baskı. İstanbul: Pencere Yayınları
- Glass, C, Soni, B. (1999). Sexual Problems Of Disabled Patients, *British Medical Journal*, 318(7182): 518–521
- Glenn, N. D. (1990). Quantitative Research on Marital Quality in the 1980s: A Critical Review, *Journal of Marriage and Family*, (52)4:818-831
- Göç, M. (2006). *Ailelerin Psikososyal Sorunları ve Aile Danışma Merkezinden Yararlanma Eğilimleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Gökçearslan, E. (2005). *Güçlendirme Yaklaşımı Çerçevesinde Engelli Kadının Güçlendirilme Süreci*, Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumunda Sunulan Poster, Kocaeli
- Gül, G. (2012). Evlilik Okulu: Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri. Ed.: Haluk Yavuzer, 9.Basım, İstanbul : Remzi Kitabevi
- Güleç, C. (1991). Aile ve Evlilik Krizlerinde Acil Psikoterapi, Dikeçligil, B., Çiğdem A. (Der). *Aile Yazıları 3: Birey, Kişilik ve Toplum* içinde (s. 366-374). Ankara:T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
- Gümüş, H. (2015). *Evli Bireylerin Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ve Yaşam Doyumları ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova: Yüksek Lisans Tezi
- Hacı, Y. (2011). *Evlilik Uyumunun Empatik Eğilim, Algılanan Aile İçi İletişim Ve Çatışma Çözme Stillerine Göre Yordanması*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Yüksek Lisans Tezi

- Hawkins, J.L., Weisberg, C. (1977). Marital Communication Style and Social Class, *Journal of Marriage and Family*, 39(3): 479-490
- Holanda C.M.A., Andrade F.L.J.P., Bezerra M.A., Nascimento J.P.S., Neves R.F., Alves S.B., Ribeiro K.S.Q.S. (2015). Support networks and people with physical disabilities: social inclusion and access to health services, *Cien Saude Colet* 20(1):175-184
- Işıloğlu, B. (2006). *Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu Ve Hastalıkla İlişkisi*, T.C. Sağlık Bakanlığı, T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi. İstanbul: Uzmanlık Tezi
- Janus, A. L. (2009). Disability and the Transition to Adulthood, *Social Forces*, 88(1): 99-120
- Jou, Y. H., Fukada, H. (2002). Stress, Health, and Reciprocity and Sufficiency of Social Support: The Case of University Students in Japan, *The Journal of Social Psychology*, 142(3):353-370
- Kahraman Güloğlu, F. (2015). Türkiye’de Engelli Hakları Alanında Yeni Bir Örgütlenme Engelli Kadın Hareketi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39):477-489
- Kahraman Güloğlu, F. (2019). Uluslararası Çalışmaların Gündeminde Engelli Kadın Ayrımcılığının İfadesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 260-285
- Kamanlıoğlu, M. (2007). *Feminist Perspektifte Özürlü Kadına Bakışın Sosyolojik Değerlendirmesi Üzerine Kuramsal Bir Çalışma*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Doktora Tezi
- Kaplan, D. (2000). The Definition of Disability: Perspective of the Disability Community, *Journal of Health Care Law and Policy*, (3)2:352-363
- Karadağ, Ş. (2015). *Evlilik Uyumu İlişkisinde Aile İçi İletişimin Rolü: Konya Örneği*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya: Doktora Tezi

- Karademas, E. C. (2006). Self-Efficacy, Social Support And Well-Being The Mediating Role Of Optimism, *Personality and Individual Differences*, 40:1281-1290
- Karataş ve Çamur Duyan (2005). *İnsan Hakları açısından Engelli Kadınlar ve Sorunları*. Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumunda sunulan bildiri, Kocaeli
- Karataş, K. ve Gökçearslan Çiftçi, E. (2010). Türkiye’de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri, 3(13), 147-153
- Kongar, E. (2000). 21. Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Kozaklı, H. (2006). *Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin: Yüksek Lisans Tezi
- Kurnaz Özdemir, D. (2012). Ortopedik Engelli Kadınların Sorun Ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Tuzla İlçesi Örneği, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1):67-80
- Küçükkaraca, N. (2005). Feminizm ve Engelli Kadın. Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumunda sunulan bildiri, Kocaeli
- Lüle, F. (2008). *Engelli Bireye Sahip Yoksul Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Başa Çıkma Tarzları*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Makkonen, LL. M. T. (2002). *Multiple, Compound and Intersectional Discrimination: Bringing The Experiences of The Most Marginalized to The Fore*, Institute For Human Rights, Åbo Akademi University
- Mersin, S. (2004). Depresyonlu Hastaların Sosyal Desteği Algılaması, TC. Genel Kurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Meşe, İ. (2014). Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33):79-92

- Nacak, İ. ve Karaarslan, F. (2014). Ailenin Yapısı: Bir Sistem Olarak Aile. M. Aydın (Ed.), *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde (s. 121-168). Konya: Çizgi Kitabevi
- Nazlı, S. (2013). *Aile Danışmanlığı*, 10. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık
- Nosek, M.A., Simmons, D.K. (2007). People With Disabilities As A Health Disparities Population: The Case Of Sexual And Reproductive Health Disparities, *Californian Journal of Health Promotion*, 5: 68-81
- Ogburn, W.F. (1963). *The Changing Functions of The Family*, Selected Studies in Marriage and The Family. U.S.A.: Rinehart and Winston Inc.
- Okur, N. ve E. Erdugan, F. (2010). Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumunda sunulan bildiri, İstanbul
- Osunluk, H. ve Uğurlu, B. (2005). Özürlü Kadınlar ve Ayrımcılık, *ÖZ-VERİ Dergisi*, 2(1)
- Özatça, A. (2009). *Ergenlerde Sosyal Ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana: Yüksek Lisans Tezi
- Özbay, F. (2014). Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri. M. Turğut, S. Feyzioğlu (Ed.). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler* içinde (s. 56-87). Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları
- Özbek Güni, Ö. (2005). *Kanserli Birey ve Ailelerinin Sosyal Destek Algılarının Değerlendirilmesi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Özbulut, M., Özgür Sayar, Ö. (2009). Bir Sosyal Dışlanma Fotoğrafı Engelli Bireylerin Toplumla Bütünleştirilmesine Yönelik Tespit, Bilgilendirme ve Veri Tabanı Oluşturma Çalışması (ÖZVERİ-Malatya) Projesi Araştırma Sonuçları, *Aile ve Toplum*, 5(17):59-76
- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanununun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1 (1):33-54

- Peker, F. (2002). Rehabilitasyon Sürecinde Aile, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(2):54-59
- Perlman, D., Rook, K. (1987). Social Support, Social Deficits, And The Family: Toward The Enhancement Of Well-Being, Family Processes and Problems: Social Psychological Aspects, London: Sage Publications
- Polat, D. (2006). *Evli Bireylerin Evlilik Uyumluluğu, Aldatma Eğilimleri Ve Çatışma Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Polat, D. (2012). *Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Evlilik Çatışmaları, Çatışma İletişim Tarzları Ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Yüksek Lisans Tezi
- Randolph, D. S. ve Andresen, E.M. (2004). Disability, Gender, And Unemployment Relationships In The United States From The Behavioral Risk Factor Surveillance System, *Disability&Society*, 19(4):403-413
- Retief, M., Letšosa, R. (2018). Models of disability: A Brief Overview, *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*, 74(1): 1-8
- Russel, D.J., (1996). *Social Support And Adaptation To Disability*, Grand Valley State University, Master Theses
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma ve Mücadele Yöntemleri, *Çalışma ve Toplum*, 3 (6):51-106
- Sarı, Ö. (2014). Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı. M. Aydın (Ed.), *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde (s. 17-35). Konya: Çizgi Kitabevi
- Seyyar, A. (1998). Düünden Bugüne Özürlülerin Yaşama Hakkı, *Yaşama Sevinci Dergisi*, 9(103)
- Smart, J. F. ve Smart D. W. (2006) . Models of Disability: Implications for the Counseling Profession, *Journal of Counseling & Development*, 84:29-40
- Somoğlu, M. B. (2016). *İşitme Engelli Öğrencilerin Sporculuk Durumuna Göre Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*,

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Trabzon: Yüksek Lisans Tezi

Söylemez, İ. (2011). Evlilikte Uyum ve Aile İşlevleri Ölçeği Geliştirme: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Ankara: Tıpta Uzmanlık Tezi

Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara: Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi

Şahinkaya, R. (1991). Orta Anadolu Köylerinde Aile Strüktürü. Dikediğil, B. ve Çiğdem A. (Der.), *Aile Yazıları 1*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları

Şengül Öner, D. (2013). *Evli Bireylerin Evlilik Çatışması, Çatışma Çözüm Stilleri Ve Evlilik Uyumlarının İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Yüksek Lisans Tezi

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). *İşgücü Piyasasının Özürlüler Açısından Analizi*, Ankara

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2010). *Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması*, Ankara

Taylan, H. H. (2003). *Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler "Selçuklu Köyü Örneği"*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya: Yüksek Lisans Tezi

Taylan, H.H. (2016). Sakarya Üniversitesi Öğrencileri Penceresinden Türkiye’de Aile İçi Sorunlar. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresinde sunulan bildiri, İstanbul

Tezer, E. (1996). Evlilik İlişkisinden Sağlanan Doyum: Evlilik Yaşam Ölçeği, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7): 1-6

Tumin, D. (2016). Marriage trends among Americans with childhood-onset disabilities, 1997–2013, *Disability and Health Journal*, 9(4):713-718

- TÜİK (2004). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2011). *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010*, Ankara
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). Haber Bülteni
- Üncü, S. (2007). *Duygusal Zekâ ve Evlilik Doyumu İlişkisi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Vaidya, S. (2015). Women with Disability and Reproductive Rights: Deconstructing Discourses, *Social Change*, 45(4): 517-533
- Waite, L. J. & Gallagher, M. (2000). *The case for marriage*. New York: Doubleday
- Yaşın Dökmen, Z. (2009), Toplumsal Cinsiyet Ve Engellilik: ‘Bermuda Üçgeni’ Ya Da ‘Kara Delik’ Etkisi. Engelli Kadın ve Sağlık Sempozyumunda sunulan bildiri, Ankara
- Yatkın, Ş. (2013). Görme ve Ortopedik Engelli Ergenlerin Özsaygı Düzeylerinin Kendilerine Yönelik Toplumsal Tutumları Algılamalarına Etkisi, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9):3-12
- Yıldırım, İ. (1993). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Evli Bireylerin Uyum Düzeyleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(4), 23-29
- Zaidi, A., Burchardt, R. (2005). Comparing Incomes When Needs Differ: Equivalization For The Extra Costs of Disability In The UK, *Review of Income and Wealth*, 2005, 51(1):89-114
- Zeytinoğlu, E. (2013). *Evli Bireylerin Benlik Saygısı, Kıskançlık Düzeyi, Evlilikteki Çatışmalar Ve Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir: Yüksek Lisans Tezi

İnternet Kaynakları

Kocaömer, Y. (2003). *Engelliler Tarihi*. <http://tesyev.org/tr/engelliler-tarihi> Erişim Tarihi: 22.01.2016

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/7782/mod_resource/content/0/5.Hafta-A%C4%B0LE%20YAPISI%20%C3%96ZELL%C4%B0KLER%C4%B0.pdf Erişim Tarihi:26.05.2019

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312437 Erişim Tarihi: 28.02.2019.

<https://www.disabled-world.com/disability/statistics/> Erişim Tarihi: 20.03.2019

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698> Erişim Tarihi: 03.04.2019

<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/res3447.pdf> Erişim Tarihi: 28.02.2019

EKLER

EK 1:

ANKET FORMU (Bekârlar İçin)

ANKET NO:.....

Bu araştırmayı, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında yüksek lisans tez çalışması olarak hazırlamaktayım. Araştırma ile engellilerin evlilik ile ilgili görüşlerini belirlemek planlanmaktadır.

Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup çalışmanın herhangi bir safhasında sebep göstermeksizin ayrılabilirsiniz. Veriler isim beyan edilmeden toplanılacak olup sonuçların bilimsel ve güvenilir olabilmesi için soruları eksiksiz ve gerçek durumu yansıtır şekilde cevaplayınız.

Sabrınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Sedanur Bozkurt Erdem

1. Engel durumunuz nedir?

1. Ortopedik Engelli ( )	6. Ruhsal ve duygusal engelli ( )
2. Görme Engelli ( )	7. Süreğen engelli ( )
3. İşitme Engelli ( )	8. Çoklu engellilik ( )
4. Dil ve konuşma engelli ( )	
5. Zihinsel engelli ( )	

2. Engel oranınız kaçtır?

%.....

3. Engel durumunuz ne zaman ortaya çıktı?

1. Doğuştan ( )
2. Sonradan ( )

4. Erkek/kız arkadaşınız (flört) var mı?

1. Evet
2. Hayır

5. Erkek/kız arkadaşınızın bir engeli var mı? (evet ise)

1. Evet, %.... engelli
2. Hayır

6. Engelli olduğunuz için evlilik yapamayacağımızı düşünür müsünüz? Engellilik evlilik için bir engel midir?

.....
.....

7. Evlenmek istediğiniz kişinin engeli hakkındaki düşünceniz nedir?

1. Eşimin de benim gibi engelli olmasını tercih ederim. ( )
2. Eşimin engel oranının benimkinden daha düşük olmasını tercih ederim. ( )
3. Engelli bir eş tercih etmem. ( )
4. Engelli engelsiz fark etmez. ( )

8. Kaç yaşında evlenmeyi düşünüyorsunuz? Size en uygun evlenme yaşı kaçtır?

.....

9. Evlendiğiniz takdirde kaç çocuk sahibi olmayı istersiniz?

.....

10. Kiminle evleneceğinize nasıl karar verirsiniz?

1. Kararı sadece evleneceğim kişiyle birlikte veririz, başkalarına danışmayız ( )
2. Kararı evleneceğimiz kişiyle birlikte veririz ama sonra anne – babalarımızın rızasını alırız ( )
3. Kararı ailem verir sonradan benim onayımı alır ( )
4. Kararı ailemle birlikte veririz ( )
5. Diğer
(Belirtiniz.....)

11. Aşağıdaki evlenme şekillerinden hangisini kendinize yakın buluyorsunuz?

1. Görücü usulü ( )
2. Kaçarak ( )
3. Yakın Akraba Evliliği ( )
4. Tanışarak Evlenme ( )
5. TV'den Evlenme ( )
6. Sanal Evlenme ( )
7. Diğer.....

12. Eşinizle anlaşmazlığa düşecek olsanız ne yaparsınız?

1. Küserim ( )
2. Mekânı terk ederim ( )
3. Zor kullanırım ( )
4. Sessiz kalırım ( )
5. Azarlarım ( )
6. Hakaret ederim ( )
7. Yatağımı ayırırım ( )

13. Eşinizle önemli bir sorun yaşarsanız öncelikle kimden veya nereden destek almayı düşünürsünüz?

1. Aile büyüklerim ( )
2. Akrabalarım ( )
3. Kardeşlerim ( )
4. Çocuklarım ( )
5. Uzman kişi veya kurumlar ( )
6. Din adamları ( )
7. Kimseden ( )

14. Evlendiğinizde size okuyacağım konularda genellikle kararı kim/kimler vermelidir?

	Erkek	Kadın	Eşler birlikte	Aile Büyükleri	Tüm aile hep birlikte
Genel olarak aile kararlarına					
Aile gelirinin nerelere harcanacağına					
Ailede mutfak alışverişine					
Ailede giyim kuşam alışverişine					
Ailede akrabalarla görüşmeye					
Ailede çocuk yetiştirmek konusunda					

15. Şimdi size, bir evliliği başarılı kıldığı düşünülen bazı hususlar okuyacağım. Evliliğin başarısı için sizce bunlar ne kadar önemli. Her birini “çok mu önemli”, “biraz mı önemli” yoksa önemsiz mi bulduğunuzu söyleyiniz.

	Çok önemli	Biraz önemli	Önemsiz	Fikrim yok
Eşe sadakat				
İyi bir gelir				
Eşlerin aynı sosyal çevreden olması				
Aynı dini inançları paylaşmak				
İyi bir evde oturmak				
Siyasi konularda anlaşmak				
Ev işlerini paylaşmak				
Çocuk sahibi olmak				
Eşler arasında çıkabilecek sorunları rahatça konuşabilmek				
Eşin bir engelinin olmaması				

16. Cinsiyet: .....

17. Yaş: .....

18. Eğitim: .....

19. Aylık Gelir (aile içine giren toplam para): .....

EK 2:

Anket Formu

ANKET FORMU (Evliler İçin)

ANKET NO:.....

Bu araştırmaı, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında yüksek lisans tez çalışması olarak hazırlamaktayım. Araştırma ile engellilerin evlilik ile ilgili görüşlerini belirlemek planlanmaktadır.

Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup çalışmanın herhangi bir safhasında sebep göstermeksizin ayrılabilirsiniz. Veriler isim beyan edilmeden toplanılacak olup sonuçların bilimsel ve güvenilir olabilmesi için soruları eksiksiz ve gerçek durumu yansıtır şekilde cevaplayınız.

Sabrınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Sedanur Bozkurt Erdem

1. Engel durumunuz nedir?

1. Ortopedik Engelli	( )	6. Ruhsal ve duygusal engelli	( )
2. Görme Engelli	( )	7. Süreğen engelli	( )
3. İşitme Engelli	( )	8. Çoklu engellilik	( )
4. Dil ve konuşma engelli	( )		
5. Zihinsel engelli	( )		

2. Engel oranınız kaçtır?

%.....

3. Engel durumunuz ne zaman ortaya çıktı?

3. Doğuştan	( )
4. Evlilikten önce	( )
5. Evlilikten sonra	( )

4. Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız? .....

5. Kaç yıllık evlisiniz? .....

6. Kaçınıcı evliliğinizi yaptınız? .....

7. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç çocuğunuz var?

0. Hayır ( )	1. Evet, ...

8. (Yoksa) Çocuk sahibi olmayı düşünüyor musunuz?

1. Evet ( )   2. Hayır, çünkü.....

9. (Varsa) Evlendikten sonra ne kadar süre (yıl) sonra çocuk sahibi oldunuz?

.....

10. Çocuğunuzun bir engeli var mı?

1. Evet,.....   2. Hayır ( )

11.1. Eşiniz engelli mi?

1. Evet ( )   2. Hayır ( )

11.2. Varsa engel oranı kaçtır?

%.....

11.3. Eşinizin engel durumu nedir? (Eşi engelli olanlara sorulacak)

1. Ortopedik Engelli	( )	6. Ruhsal ve duygusal engelli	( )
2. Görme Engelli	( )	7. Süreğen engelli	( )
3. İşitme Engelli	( )	8. Çoklu engellilik	( )
4. Dil ve konuşma engelli	( )		
5. Zihinsel engelli	( )		

12. Eşinizle nasıl evlendiniz?

1. Görücü usulüyle( )
2. Arkadaşlık ( )
3. Kaçarak/ kaçırarak( )
4. İnternet / Sosyal medya üzerinden ( )
5. Zorla( )

13. Eşinizle akrabalık durumunuz var mı?

1. Hayır, akraba değiliz ( )
2. Yakın akrabayız (kardeş çocukları – teyze oğlu, amca çocukları, hala çocukları) ( )
3. Uzaktan akrabayız (kardeş çocuklarının çocukları, yakınları vd.) ( )

14. Aile tipi

- 1.Geniş aile ( )   2.Çekirdek aile ( )   3.Parçalanmış aile ( )

15. Eşinizle en çok sorun yaşadığınız konular nelerdir?

1. Ev işleri ile ilgili sorumluluklar ( )
2. Harcamalar ( )
3. Çocuklar ile ilgili sorumluluklar ( )
4. Cinsellik ile ilgili sorunlar ( )
5. Akraba ilişkileri ile ilgili sorunlar ( )
6. Diğer.....

16. Evlilik süresince aşağıdakilerden hangilerine ne sıklıkla maruz kaldınız?

	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
Aldatılma					
Fiziksel Şiddet					
Sözel – psikolojik şiddet (kırıcı sözler gibi)					
Cinsel şiddet (zorla birlikte olma)					
Geçimsizlik, tartışma					
Ekonomik yoksunluk/yoksun bırakma					

17. Eşinizle aranızda konuşamayıp çözemediğiniz bir anlaşmazlık olduğunda ya da kavga çıktığında ne tür tepki verirsiniz?

1. Küserim ( )
2. Mekânı terk ederim ( )
3. Zor kullanırım ( )
4. Sessiz kalırım ( )
5. Azarlarım ( )
6. Hakaret ederim ( )
7. Yatağımı ayırırım ( )

18. Eşinizle önemli bir sorun yaşadığınızda öncelikle kimden veya nereden destek almayı düşünürsünüz?

8. Aile büyüklerim ( )
9. Akrabalarım ( )
10. Kardeşlerim ( )
11. Çocuklarım ( )
12. Uzman kişi veya kurumlar ( )
13. Din adamları ( )
14. Kimseden ( )

19. Eşinizle olan yaşamınızdan (birlikteliğinizden) ne derecede memnunsunuz?

- 1.Çok memnunum ( )
- 2.Memnununum ( )
3. Ne memnununum ne de değilim ( )
- 4.Memnun değilim ( )
- 5.Hiç memnun değilim ( )

20. Ailenizde size okuyacağım konularda genellikle kararı kim/kimler verir?

	Erkek	Kadın	Eşler birlikte	Aile Büyükleri	Tüm aile hep birlikte
Genel olarak aile kararlarına					
Aile gelirinin nerelere harcanacağına					
Ailede mutfak alışverişine					
Ailede giyim kuşam alışverişine					
Ailede akrabalarla görüşmeye					
Ailede çocuk yetiştirmek konusunda					

21. Şimdi size, bir evliliği başarılı kıldığı düşünülen bazı hususlar okuyacağım. Evliliğin başarısı için sizce bunlar ne kadar önemli. Her birini “çok mu önemli”, “biraz mı önemli” yoksa önemsiz mi bulduğunuzu söyleyiniz.

	Çok önemli	Biraz önemli	Önemsiz	Fikrim yok
Eşe sadakat				
İyi bir gelir				
Eşlerin aynı sosyal çevreden olması				
Aynı dini inançları paylaşmak				
İyi bir evde oturmak				
Siyasi konularda anlaşmak				
Ev işlerini paylaşmak				
Çocuk sahibi olmak				
Eşler arasında çıkabilecek sorunları rahatça konuşabilmek				
Eşin bir engelinin olmaması				

22. Aşağıdaki ifadelerden hangisine ne ölçüde katılırsınız?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti.					
Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum.					
Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.					
Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor					
Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.					
Huzurlu bir ev yaşamım var.					
Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti					
Bizim ilişkimiz ideal bir karı-koca ilişkisidir.					
Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaşdır.					
Baş başa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz.					

23. Cinsiyet: .....

24. Yaş: .....

25. Eğitim: .....

26. Aylık Gelir (aile içine giren toplam para): .....

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Samsun'da doğdu. İlköğretim ve liseyi Samsun'da tamamladı. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet bölümünde üniversite eğitime başladı. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra aynı yıl Özel Karadeniz Bakım Merkezi ve Özel Giresun İlgi Engelli Bakım Merkezinde 8 ay Sosyal Çalışmacı olarak görev yaptı. 2013 yılında sosyal çalışmacı olarak atandığı Sakarya Üniversitesindeki görevine halen devam etmektedir.